

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

SALONEN, HELI: Demokraattinen rauha Bill Clintonin ja George W. Bushin retoriikassa vuosina 1997–2004

Pro gradu -tutkielma, 96 s.

Kansainvälinen politiikka

Maaliskuu 2005

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään, miten demokraattisen rauhan ajatus näkyy Yhdysvaltain presidenttien Bill Clintonin ja George W. Bushin puheissa ja miten sillä on oikeutettu ulkopoliittisia valintoja. Työssä vertaillaan näiden kahden presidentin retoriikkaa ja etsitään vastausta sille, mitä argumentteja presidentit käyttävät demokraattisen rauhan ajatuksen puolesta. Työssä sivutaan myös sitä, minkälaisia arvoja Yhdysvaltojen politiikan taustalta löytyy.

Työn teoreettisena viitekehystenä toimii demokraattisen rauhan teoria, jonka perusväittämän mukaan demokratiat eivät sodi toisiaan vastaan. Ilmiötä on pyritty selittämään rakenteellisin, normatiivisin ja taloudellisin perusteluin. Teoriaa on kritisoitu siitä, että sen voi helposti valjastaa poliittisille intresseille, ja esimerkiksi Yhdysvaltain presidentit ovat usein oikeuttaneet sillä muita valtioita demokratisoimaan pyrkivää ulkopoliitiikkaansa.

Tutkimusmetodina työssäni toimii perelmanilainen retoriikantutkimus, jonka keskiössä on määritellyn tai määrittelemättömän yleisön hyväksynnän saavuttaminen erilaisia argumentteja hyödyntäen. Perelmanilaista analyysia tehtäessä kiinnitetään huomiota esisopimuksiin, joita voivat olla esimerkiksi arvot ja faktat, ja varsinaisiin argumentaatiotekniikoihin, joita ovat erilaiset vertaukset, kausaalisiteet, esimerkit ja analogiat. Aineisto rajautuu presidenttien ulkopoliittista linjaa määrittäviin puheisiin vuosina 1997–2004.

Ajatus demokraattisesta rauhasta ja siihen liittyvästä ”vapauden kampanjasta” näkyy selkeänä ideologisena taustana sekä Bill Clintonin että George W. Bushin puheissa. Clinton puhuu Yhdysvaltain mahdollisuudesta ja velvollisuudesta olla demokraattisen maailman johtaja, ja hän korostaa kansainvälisen yhteistyön tärkeyttä maan tavoitteiden saavuttamiseksi. Bushin lausunnoissa Yhdysvallat on päättäväisempi, rohkeampi ja aktiivisempi demokratian lähettiläs kuin Clintonin retoriikassa.

Yleistäen voidaan sanoa, että Bush käyttää retoriikassaan enemmän todellisuutta koskevia esisopimuksia ja kvasiloogista argumentointia, joiden avulla pyritään luomaan kiistatonta kuvaa maailmasta. Bush pyrki Clintonia useammin vakuuttamaan kertovansa totuuden tai esittelevänsä ”ainoan oikean” toimintamallin.

Painotuseroista huolimatta presidentit käsittelevät samoja teemoja ja perustavat puheensa usein samantyyppisille arvoille. Aineistoni perusteella voidaan päätellä, että on olemassa tietyt ”amerikkalaiset esisopimukset”, jotka ohjaavat presidenttien retoriikka. Näitä ovat esimerkiksi ajatus amerikkalaisten arvojen, kuten vapauden ja demokratian, ainutlaatuisuudesta ja yleismaailmallisuudesta.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	3
1.1. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	3
1.2. TUTKIMUSALUEEN ESITTELY	6
1.2.1. Aiheen motivointi ja ajankohtaisuus.....	6
1.2.2. “Taivaallinen kohtalo“, moraalinen missio ja vapauden ideaali Yhdysvaltain ulkopoliittisessa traditiossa	8
1.2.3. Yhdysvaltain presidentit demokraattisen rauhan lähettiläinä.....	10
1.3. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODI.....	12
2. DEMOKRAATTISEN RAUHAN TEORIA	15
2.1. DEMOKRAATTINEN RAUHA: ILMIÖ JA KESKEISET KÄSITTEET	15
2.2. LIBERALISMI DEMOKRAATTISEN RAUHAN IDEOLOGISENA PERUSTANA	18
2.3. KANTIN AJATUS IKUISEN RAUHAN VYÖHYKKEESTÄ	20
2.4. DEMOKRAATTISEN RAUHAN SELITYSMALLEJA.....	22
2.4.1. Rakenteellinen malli.....	22
2.4.2. Normatiivinen malli	24
2.4.3. Keskinäisriippuvuus	26
2.5. VAIHTOEHTOISIA SELITYSMALLEJA: DEMOKRAATTINEN RAUHA HEGEMONIAN VÄLINEENÄ?	27
3. PERELMANILAINEN UUSI RETORIikka TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	32
3.1. RETORIIKAN “KUNNIANPALAUTUS“ JA PERELMANILAISEN ARGUMENTAATION LÄHTÖKOHDAT	33
3.2. YHTEISÖLÄHTÖISYYS.....	36
3.3. PREMISSIT ELI ESISOPIMUKSET	38
3.3.1. Todellisuutta koskevat esisopimukset: faktat, totuudet ja oletukset.....	38
3.3.2. Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset: arvot ja arvojärjestykset.....	40
3.3.3. Lokukset.....	41
3.4. ASSOSIATIIVISET ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT	42
3.4.1. Kvasiloogiset argumentit: loogiseen päättelyyn perustuva vertailu	42
3.4.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit: kausaalisuhteet ja rinnakkaisuussiteet	43
3.4.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit: esimerkit, havainnollistaminen, mallit ja analogiat.....	45
3.5. DISSOSIATIIVISET ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT	47

4. ANALYYSI BILL CLINTONIN JA GEORGE W. BUSHIN DEMOKRATTISEN RAUHAN AJATUSTA TUKEVASTA RETORIIKASTA.. 49

4.1. YLEISIÄ HUOMIOITA PRESIDENTTIEN PUHEISTA	50
4.2. PUHEIDEN YLEISÖT: AMERIKKALAISET JA TÄRKEIMMÄT LIITTOLAISET	52
4.3. PUHEIDEN ESISOPIMUKSET	56
4.3.1. <i>Todellisuutta koskevat esisopimukset: maailmanrauha ja Yhdysvaltain johtajuus itsestään selvinä lähtökohtina.....</i>	57
4.3.2. <i>Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset: demokratia, mahdollisuus ja päättäväisyys puheiden määrittävinä arvoina</i>	60
4.4. PUHEIDEN ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT	67
4.4.1. <i>Kvasiloogiset argumentit: “demokratian testi“ ja historian tapahtumat vertauskohtana</i>	67
4.4.2. <i>Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit: demokratian voittokulku seurausta Yhdysvaltain ponnisteluista.....</i>	71
4.4.3. <i>Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit: demokratian siemen ja henkeäsalpaava matka demokratiaan.....</i>	75
4.4.4. <i>Dissosiatiiiviset argumentit: mitä demokratian levittäminen ei ole.....</i>	83
5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	86
LÄHTEET.....	90

1. JOHDANTO

1.1. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS

1900-lukua voidaan hyvällä syyllä kutsua “amerikkalaiseksi vuosisadaksi”: etenkin toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvallat on noussut maailman ylivoimaisesti voimakkaimmaksi poliittiseksi, sotilaalliseksi ja taloudelliseksi mahdiksi, ja amerikkalaisten vuoden 1945 jälkeen luoma kansainvälinen järjestys ja turvallisuusinstituutioiden verkosto leimaavat kansainvälisiä suhteita edelleen. Myös 2000-luku on alkanut amerikkalaispainotteisin maailmanpoliittisin sävyin.

Yhdysvallat on kuitenkin monilla tavoin erilainen maailmanvalta kuin edeltäjänsä: siinä missä historian imperiumit hallitsivat väkivallalla ja pelolla, amerikkalainen “imperiumi” koostuu nimellisesti tasavertaisista valtioista, joita yhdistävät länsimaiset, kristityt arvot. Myöskään Yhdysvallat ei ole vierastanut voimankäyttöä, mutta usein “imperiumin” hallinnassa on käytetty epäsuoria keinoja ja korostettu amerikkalaisen elämäntavan ja amerikkalaisten arvojen yliveraisuutta.¹ Näistä arvoista merkittävimmät ovat vapaus ja demokratia, mainostaahan Yhdysvallat olevansa “maailman vanhin demokratia”.

Amerikkalaisen “imperiumin” ulkopuolella eräs Yhdysvaltojen tärkeimmistä ulkopoliittisista dogmeista on ollut demokratisaation tukeminen. Opin ytimessä on näkemys rauhanomaisesta maailmasta, jossa demokraattisiksi muuntautuneet valtiot eivät ole uhka Yhdysvaltain kansalliselle turvallisuudelle. Yhdysvaltain presidentit ovat usein käyttäneet tätä demokraattisen rauhan “lakia” oikeuttaakseen muita valtioita demokratisoimaan pyrkivää ulkopoliitiikkaansa, ja he ovat jatkuvasti yhdistäneet sotilaallisen intervention ja demokratian edistämisen, huolimatta siihen sisältyvistä selvistä ristiriidoista (Peceny 1995, 371). Demokraattisen rauhan ajatus onkin syntynyt Yhdysvaltain tarpeesta olla ulkopoliitikassaan samaan aikaan ekspansiivinen ja moraalinen. Demokratian tai “vapauden” levittäminen maailmaan on aina ollut Yhdysvaltojen tavoite, mutta maan tämänhetkinen maailmanpoliittinen asema tekee tavoitteesta realistisemman, onhan sillä nyt keinot ja valta toteuttaa tahtoaan (Jervis 2003, 83–84).

¹ Esimerkiksi Mänty (2002, 92) on todennut, että Yhdysvallat on ainoa suurvalta, joka on pyrkinyt välttämään pelkkään voimaan perustuvia poliittisia strategioita ja noudattamaan ulkopoliitikassaan moraalisia ideaaleja.

Juuri tähän, arvojen ja hegemonian leikkauskohtaan, kiinnittyy pro gradu -työni perusta. Tässä pro gradu -tutkielmassa vertaillaan Bill Clintonin ja George W. Bushin retoriikkaa siitä näkökulmasta, miten he ovat puhuneet demokratian levittämisestä ja niistä arvoista, jotka tämän toiminnan taustalla vaikuttavat. Työn teoreettisena viitekehystenä toimii ajatus demokraattisesta rauhasta, jonka ympärille rakennetun teorian mukaan valtioiden poliittinen järjestelmä vaikuttaa niiden ulkopoliittiseen toimintaan. Tutkielmani varsinainen tutkimusongelma on: *miten demokraattisen rauhan ajatus näkyy Yhdysvaltain edellisen ja istuvan presidentin, Bill Clintonin ja George W. Bushin puheissa, ja miten sillä on mahdollisesti oikeutettu ulkopoliittisia valintoja.* Etsin vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Mitä argumentteja presidentit käyttävät demokraattisen rauhan ajatuksen puolesta? Kuinka Yhdysvaltain harjoittamaa demokratian levittämiseen pyrkivää politiikkaa perustellaan? Mitä arvoja Yhdysvaltojen politiikan taustalta löytyy? Miten presidenttien retoriikka eroaa toisistaan?

Käsittelen työssäni demokraattisen rauhan ajatusta kolmella tasolla. Johdannossa jäljitän demokraattisen rauhan ajatusta Yhdysvaltain ulkopoliittisessa traditiossa ja selvitän, miten ajatus maan erityisestä “missiosta“ demokratian lähettiläänä on syntynyt. Toiseksi selvitän demokraattisen rauhan teoreettista taustaa Immanuel Kantin *Ikuiseen rauhaan* -teoksesta nykyhetken keskusteluihin. Kolmanneksi sijoitan presidentti Clintonin ja presidentti Bushin amerikkalaiseen demokraattisen rauhan traditioon tutkimalla heidän puheitaan. Näitä kolmea osiota tutkimalla ja yhdistelemällä etsin selitystä sille, miksi demokratian levittäminen näyttäisi olevan Yhdysvalloille moraalinen “välttämättömyys“. Samalla sivutaan väkisinkin sitä, mitä tekemistä Yhdysvaltojen asemalla maailman johtavimpana valtiona on tämän moraalisen imperatiivin kanssa.

Tässä pro gradu -tutkielmassa ei pyritä todistamaan onko demokraattinen rauha totta vai ei, vaan lähden liikkeelle siitä olettamuksesta, että jonkinlainen rauhanvyöhyke demokratioiden välillä on todellinen². Työni kannalta merkittävää on se, että Yhdysvaltain presidentit ovat kautta maan historian allekirjoittaneet väitteen ja ottaneet sen osaksi ulkopolitiikkaansa, uskoivatpa he siihen todella tai vain strategisena välineenä. Lähtökohtaisesti työssä hyväksytään demokratioiden välisiin suhteisiin rajoittuva malli eli uskomus siitä, että (kypsät) demokratiat ovat äärimmäisen harvoin,

² Aiheesta on paljon tutkimuskirjallisuutta ja mielipiteet demokraattisen rauhan olemassaolosta ovat jakautuneita. Teoria on saanut paljon tilastotieteellistä tukea taakseen, eikä merkittäviä sotilaallisia yhteenottoja demokratioiden välillä ole todettu etenäkään toisen maailmansodan jälkeen. Teoriaa on

jos koskaan, sotineet keskenään, ja tämän vuoksi demokratian leviäminen kaikkialle maailmaan edistää rauhaa ja täten myös Yhdysvaltojen turvallisuutta. Kiistellympi on demokraattisen rauhan teorian niin sanottu monadinen väittämä, jonka mukaan demokratiat ovat luonnostaan rauhanomaisempia kuin muut valtiot, eli että ne käyttävät vähemmän väkivaltaa myös suhteissaan ei-demokraattisiin valtioihin. Tutkimustulokset eivät ole tukeneet tätä argumenttia, ja suhteissaan autoritaarisiin hallituksiin demokratiat näyttäisivät olevan yhtä väkivaltaisia kuin muutkin valtiot.

Työn teoriaosuudessa ei siis keskustella siitä, onko demokratioiden muodostama rauhanvyöhyke todellinen, vaan siinä keskitytään selvittämään demokraattisen rauhan syitä eli sitä, mitkä tekijät selittävät demokraattisten valtioiden keskinäistä rauhan tilaa. Huomionarvoista kuitenkin on, että työssä hyväksytään vain teorian niin kutsuttu dyadinen malli eli demokratioiden välisiin suhteisiin keskittyvä väittämä; olisi valhe väittää, että tutkimuskohteena oleva Yhdysvallat ei olisi koskaan osallistunut sotilaallisiin operaatioihin autoritaarisia hallituksia vastaan. Itse asiassa työn edetessä tullaan huomaamaan, että eräs Yhdysvaltojen ulkopoliittikan tavoitteista on historiallisesti ollut “käännättää” ei-demokraattisia valtioita demokratioiksi, ja monet Yhdysvaltain presidentit ovat olleet valmiita tähän sotilaallisiakin keinoja kaihtamatta.

Demokraattisen rauhan teoria sijoittuu komparatiivisen eli vertailevan politiikantutkimuksen alaan. Oppihistoriallisesti komparatiivinen politiikantutkimus on perin amerikkalainen haara, joka keskittyy poliittisten makrostruktuureiden tutkimiseen. Sen keskiössä on poliittisen kehityksen ja vakauden tutkimus, ja tutkimustuloksista on pyritty rakentamaan erilaisia malleja ja yleistyksiä. Tyypillistä on myös relevanssi suhteessa käytännön politiikkaan ja ulkopoliittiseen toimintaan, jonka seurauksena demokraattisen rauhan teoria on varsin epäteoreettinen ja poliittinen. Demokraattisen rauhan teorian voidaankin nähdä syntyneen Yhdysvaltojen politiikan sanelemana, legitimoimaan sen politiikkaa, jolloin teoria on valjastettu nimenomaan Yhdysvaltojen ulkopoliittisille intresseille. Tässä työssä ei ryhdytä ratkomaan teorian ja käytännön välistä problematiikkaa, mutta näkökulma pidetään taustalla faktana, jota ei demokraattisen rauhan yhteydessä voida unohtaa. Tematiikan poliittisuuden vuoksi kriittinen ote teoriaa tarkasteltaessa on tärkeää.

kritisoitu muun muassa siitä, ettei demokratia välttämättä ole todellinen rauhan selittäjä. Vaihtoehtoisiksi selityksi on esitetty esimerkiksi hegemonin olemassaoloa (ks. luku 2.5.).

1.2. TUTKIMUSALUEEN ESITTELY

1.2.1. Aiheen motiivointi ja ajankohtaisuus

Syyskuussa 2002 julkaistu kansallisen turvallisuuden strategia oli presidentti George W. Bushin hallinnon vastaus vuotta aiemmin New Yorkissa ja Washingtonissa tapahtuneisiin terrori-iskuihin. Uusi turvallisuusstrategia perustuu kolmelle periaatteelle: ennalta ehkäiseviin iskuihin terroristeja, terroristeja tukevia maita ja joukkotuhoaseita omistavia maita kohtaan, Yhdysvaltain johtajuudelle sekä vihamielisten hallitusten demokratisoimiselle. Turvallisuusstrategia heijastelee presidentin puhetta West Pointin sotilasakatemiassa, jossa presidentti asetti maansa ulkopoliitikalle kolme tavoitetta:

”Me taistelemme rauhan puolesta terroristeja ja diktaattoreita vastaan. Me vaalimme rauhaa rakentamalla hyvät suhteet suurvaltojen välille. *Me levitämme rauhaa tukemalla vapaita ja avoimia yhteiskuntia kaikilla mantereilla.*”³

Hyökkäykset Afganistaniin lokakuussa 2001 ja Irakiin maaliskuussa 2003 ovat olleet osoituksia Yhdysvaltojen uudesta turvallisuuspolitiikasta. Etenkin hyökkäys Irakiin herätti voimakkaan protestiaallon, sillä kansainvälinen yhteisö oli erimielinen sodan oikeutuksesta. Bushin hallinto oikeutti toimensa Irakissa aluksi väittämällä, että YK:n turvallisuusneuvosto oli valtuuttanut sen käyttämään voimaa. Pian sotaliittouma alkoi kuitenkin painottaa retoriikassaan hyökänneensä Irakiin yhtäältä itsepuolustukseksi ja toisaalta kansainvälisen yhteisön arvojen turvaamiseksi. Kun huomattiin, ettei Irakista löydetä joukkotuhoaseita tai yhteyksiä terroristijärjestö al-Qaidaan, alkoi Yhdysvallat yhä voimakkaammin korostaa Irakin ”vapauttamisen” merkitystä ja väitti ryhtyneensä taisteluun universaalien arvojen, vapauden ja demokratian puolesta. (Petman 2003, 12–19.)

Pyrkimys demokratian aikaansaamiseen ulkoapäin suoritetun sotilaallisen intervention avulla herätti suuttumusta etenkin ”vanhassa Euroopassa”, missä monet pitivät Bushin näkemyksiä naiiveina tai ”pelkkänä” retoriikkana. Bushin kriitikot pitivät presidentin puolustamaa interventio-oikeutta vapauden nimissä vain keinona, jolla Yhdysvallat voi toteuttaa imperialistista ulkopoliitikkaansa. Monet myös kritisoivat Bushin hallinnon innokkuutta kiinnittää tietyt läntiset arvot universaaliin asuun: Yhdysvaltojen ajama

³ “We will defend the peace against threats from terrorists and tyrants. We will preserve the peace by building good relations among the great powers. And we will extend the peace by encouraging free and open societies on every continent”. (Bush 1.6.2002 [WWW-dokumentti].)

käsitys demokratiasta ei ole yleismaailmallisesti pätevä eikä hyväksytty, vaan on olemassa lukemattomia tulkintoja kyseisen käsitteen sisällöstä ja toimeenpanosta. (Petman 2003, 20–22.)

Bushin retoriikkaa ei voi tarkastella kokonaisvaltaisesti, ellei sitä aseteta Yhdysvaltain ulkopoliittisen tradition kontekstiin. Tässä traditiossa amerikkalaiset ovat “valittu kansa”, jolle on annettu erityinen tehtävä levittää demokraattisia arvojaan kaikkialle maailmaan. Yrjönsuuri (2003, 78) uskoo, että Yhdysvallat pitää itseään vapaan maailman johtajana ja itseoikeutettuna suunnannäyttäjänä sen vuoksi, että se on mielestään saavuttanut poliittisen järjestelmän, johon koko maailma lopulta päätyy. Bushin hallinnon halukkuuteen levittää demokratiaa liittyykin kylmän sodan päättymisen yhteydessä syntynyt teesi “lännen” voitosta. Kylmän sodan päättyminen mahdollisti Yhdysvaltojen nousun maailman johtavaksi valtioksi ja demokratian nousun ainoaksi hyväksytyksi valtiojärjestelmäksi, mitä innokkaimmat ovat kutsuneet historian lopuksi (ks. Fukuyama 1992). Myös Bushin turvallisuusstrategiassa todetaan, että 1990-luvun jäljiltä on olemassa “vain yksi kestävä kansallisen menestyksen malli, johon kuuluvat vapaus, demokratia ja vapaa yritteliäisyys” (National Security Council [WWW-dokumentti]). Buchanin (2002, 410–414) mukaan läntisen järjestelmän voitto on tarkoittanut sitä, että läntiset arvot nähdään Yhdysvalloissa universaaleina, ja demokratioilla katsotaan olevan oikeus ja suoranaisten tehtävien määrittely kansainvälisen yhteisön arvopäämäärät.

Näiden seikkojen valossa Bushin retoriikka ei vaikuta enää naiivilta, vaan pikemminkin Yhdysvaltain tradition mukaiselta. Lisäksi presidentin julistama terrorismin vastainen sota on tarjonnut tilaisuuden yhdistää perinteisen voimapolitiikan ja liberaalidemokraattisen ideologian samaan lauseeseen. Yhdysvaltain traditio “valittuna kansana” ei oikeuta Irakin kaltaisia operaatioita, mutta se tekee Bushin hallinnon toimista ymmärrettävämpiä, etenkin kun otetaan huomioon kylmän sodan päättymisen jälkeinen maailmanpoliittinen tilanne ja sen mahdollistama historiallinen hetki maan “mission” toteuttamiseen.

Tämän taustoittamisen myötä nähdään, että demokraattisen rauhan ympärillä liikkuvat teemat ovat erityisen ajankohtaisia Yhdysvaltain ulkopoliitikassa. Bushin retoriikasta luulisi siis löytyvän paljonkin argumentteja demokraattisen rauhan teorian puolesta. Vertauskohdaksi Bushille olen valinnut Clintonin retoriikan, sillä presidenttien

henkilökohtaisen tyylin lisäksi toivon löytäväni esimerkiksi maailmanpoliittisesta tilanteesta juontuvia eroja presidenttien retorisissa painotuksissa.

1.2.2. “Taivaallinen kohtalo“, moraalinen missio ja vapauden ideaali Yhdysvaltain ulkopoliittisessa traditiossa

Vapaussodan ja vallankumouksen seurauksena syntynyt Yhdysvallat on perustamisestaan asti pitänyt vapautta yhteiskunnallisesti merkittävimpänä ideaalinaan. Jo George Washington totesi virkaanastujaispuheessaan, että “vapauden pyhän tulen vaaliminen on uskottu amerikkalaisten käsiin⁴. Millään muulla käsitteellä ei ole ollut yhtä suurta vaikutusta “Amerikan idean“ muotoutumisessa kuin vapaudella: maan identiteetti, sen poliittinen ja taloudellinen kulttuuri ja sen olemassaolon oikeutus perustuvat tälle poliittiselle periaatteelle (Mandelbaum 2002, 242).

Pian Yhdysvaltojen perustamisen jälkeen syntyi myös idea “taivaallisesta kohtalosta“ (manifest destiny), jonka mukaan amerikkalaisten tehtävä on johdattaa muita kansoja ja levittää “vapauden tulta“. George Washingtonin aikana nuori tasavalta tyytyi vain toistelemaan, että sen ideat ovat universaaleja, Yhdysvalloilla kun ei ollut mahdollisuuksia tai suurempia intressejä laajentaa aluettaan tai edistää arvojaan. 1800-luvun lopulla käsitykset muuttuivat niin, että “taivaallinen kohtalo“ laajeni koskemaan myös mantereen ulkopuolisia alueita, ja lopulta toisen maailmansodan jälkeen koko maailmaa. (Cameron 2002, 5; Bacevich 2002, 52.)

Filosofisesti ajatus “taivaallisesta kohtalosta“ mahdollistaa sen, että Yhdysvaltojen imperialistiset tavoitteet pystytään kääntämään retoriikan tasolla jumalalliseksi “missioksi“ levittää vapautta. Amerikan presidentit ovatkin pyrkineet vakuuttamaan, että levittäessään demokratiaa Yhdysvallat ei aja omia etujaan, vaan toteuttaa korkeampaa tahtoa, sillä amerikkalaisten arvojen ja elämäntavan levittäminen palvelee Jumalan antaman järjestyksen toteuttamista (Harle 1991, 117–118). Uskontoon pohjaavan ajattelun seurauksena Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa luonnehtii vahva kahtiajaon ideologia ja taipumus kääntää ulkopoliittisia aiheita hyvän ja pahan taisteluksi. Harle (1991, 99–101) uskoo, että Yhdysvaltojen on ollut pakko oppia hyödyntämään uskonnollisävytteistä “taivaallista kohtaloa“ alueellisten valloitusten ja

⁴ “The preservation of the sacred fire of liberty had been entrusted to the hands of the American people“ (Bacevich 2002, 52).

voimapolitiikan oikeuttamiseen, sillä ilman sitä liberaalit arvot sallisivat sodan vain itsepuolustuksena⁵.

“Taivaallisen kohtalon“ lisäksi amerikkalaiset ovat perustelleet laajentumishaluaan ja imperialismiaan kehittämällä 1800-luvun jälkipuoliskolla poliittisen opin, jossa reaalipoliittiset tavoitteet on sovitettu yhteen moraalisten ideaalien kanssa. Männyn (2002, 94–95) mukaan kyseinen doktriini vaikutti erityisesti vuosien 1898 ja 1917 välillä, jolloin itsekästä ulkopoliittikkaa, interventioita ja vieraiden alueiden valtauksia perusteltiin vapauden levittämällä muiden kansakuntien keskuuteen. Myös kylmän sodan aikana utopististen ideaalien ja reaalipolitiikan välille rakennettiin moraalinen silta: amerikkalaiset eivät mielestään vastustaneet venäläistä imperialismia vaan yleismaailmallista pahuutta eli kommunismia.

Tällaista filosofiaa, joka pyrkii yhdistämään realismiin (amerikkalainen voima) ja idealismiin (amerikkalaiset ideaalit) on usein kutsuttu wilsonianismiksi tai, kuten Kaplan ja Kristol (2003, 63–65), “amerikkalaiseksi internationalismiksi“. Amerikkalainen internationalismi muistuttaa realistista politiikkakäsitystä siinä suhteessa, että sen kannattajat pitävät kansainvälistä toimintaympäristöä alati vaarallisena. Internationalistit kuitenkin uskovat, että tämä olotila voidaan ylittää soveltamalla rinnakkain amerikkalaista voimaa ja ideaaleja.

Käytännön politiikan tasolla voidaan havaita klassinen jako niiden välillä, joiden mukaan amerikkalaisten pitäisi tyytyä antamaan esimerkki humanista, demokraattisesta ja hyvinvoivasta kansakunnasta sekä niiden, joiden mukaan amerikkalaisten pitäisi pyrkiä muokkaamaan poliittisia kehityskulkuja rajojensa ulkopuolella. Näistä jälkimmäiset ovat valmiimpia käyttämään sotilaallista voimaa tavoitteidensa saavuttamiseksi. (Rose 2000, 186–187; Cameron 2002, 175–176.) Rosen (2000, 188–189) mielestä ainakin retoriikan tasolla Clintonin hallinto kuului jälkimmäiseen, “ristiretkelijäkategoriaan”: Clinton nimittäin julisti, että demokratian edistäminen on yksi hänen hallintonsa kolmesta kansallisen turvallisuuden pilarista. Toisaalta verratessa Clintonia Bushiin huomataan, että Clinton teki varsin vähän konkreettisia toimia julistamansa tavoitteen saavuttamiseksi ja tyytyi esimerkin antamiseen, kun taas Bush on vienyt ristiretki-retoriikan käytännön tasolle etenkin Irakissa.

⁵ Samasta aiheesta ks. myös Doyle 1983b, 343–345.

Arvojen nostaminen ulkopoliittikan keskiöön ei ole täysin ongelmatonta, eikä demokratiaa ideaalitapauksessa levitetä "ulkoapäin" tietyn universaalien mallin mukaisesti. Kuten Käkönen (2002, 54) on todennut, Yhdysvaltain puolustamat arvot kiinnittyvät vahvasti länsimaisiin aatteisiin, jotka Yhdysvallat on kylmän sodan voittajan oikeudella universalisoinut. Tätä monet tulkitsevat Yhdysvaltain hegemoniaksi, ja länsimaisten arvojen universalisointi loukkaakin helposti muita kulttuureja ja niiden arvoja. Yrjönsuuren (2003, 97–100) mukaan amerikkalaiset tosin ajattelevat, että päätyminen "lännen" arvoihin on Yhdysvalloissa tapahtunut onnistuneesti siten, että erilaisiin kulttuureihin kuuluneet ihmiset ovat säilyttäneet omat erityiset elämäntapansa. Niinpä "lännen" voitto ei välttämättä tarkoita arvojen moninaisuuden hävittämistä, vaan niiden saattamista yhtenäisen liberaalin markkinatalouden alaisuuteen. Tämän vuoksi, amerikkalaisen logiikan mukaan, levittäessään demokratiaa amerikkalaiset itse asiassa vain auttavat "ongelmavaltioita" ja antavat näille mahdollisuuden menestykseen.

1.2.3. Yhdysvaltain presidentit demokraattisen rauhan lähettiläinä

Yhdysvaltain ulkopoliittikan moralistiset vaatimukset täydellistyivät presidentti Woodrow Wilsonin (presidenttinä vuosina 1913–1921) ulkopoliittikassa, jossa moraalisia ideoita ei hyödynnetty vain itsekkään ulkopoliittikan perusteluina vaan niihin todella uskottiin. Ensimmäinen maailmansota oli Wilsonille instrumentti, jonka avulla hän pyrki laajentamaan vapauden aluetta; presidentti uskoi, että demokratian nimissä vuodatettu veri laajentaisi amerikkalaisen edistyksellisuuden ihanteet myös Eurooppaan. (Mänty 2002, 94–95.) Wilson haki kannatusta sodalle vetoamalla amerikkalaisille tuttuihin periaatteisiin: sota esitettiin taisteluna hyvän ja pahan, demokratian ja totalitarismin välillä. Wilson vakuutti, että Yhdysvallat liittyi sotaan tehdäkseen maailmasta "turvallisen paikan demokratialle". (Cameron 2002, 6.)

Wilsonin jälkeen Yhdysvaltain presidenteistä vapautta on puolustanut kiihkeästi muun muassa Franklin D. Roosevelt, jonka nimeämät "neljä vapautta"⁶ vilahtelevat presidenttien puheissa nykyäänkin. Kylmän sodan aikaan vapauden puolesta puhui Harry Truman, jonka nimellä kulkevan doktriinin mukaan Yhdysvaltojen on tuettava vapaita kansoja missä päin maailmaa tahansa. Ronald Reagan julisti ristiretken

⁶ Roosevelt määritteli puheessaan kongressille 6. tammikuuta 1941 neljä perustavaa vapautta maailmassa: sanan- ja ilmaisunvapaus, uskonnonvapaus, taloudellinen vapaus sekä "vapaus pelosta".

vapauden ja demokraattisen kehityksen puolesta, jota hän kutsui myös “demokraattiseksi vallankumoukseksi”, kun taas George Bush vanhempi puhui “uudesta maailmanjärjestyksestä”⁷. Bill Clintonin hallinnon keskeisenä tavoitteena oli “demokraattinen laajeneminen” (democratic enlargement), ja Bush nuoremman hallinto on korostanut “uutta internationalismia” sekä demokratian levittämistä ennakoivien iskujen avulla. Kaikki nämä ovat tuotteita amerikkalaisesta uskomuksesta, että jos vapautta ja demokratiaa levitetään, edistetään sillä Yhdysvaltojen kansallista turvallisuutta⁸. (Smith 1994, xiii–xv; Doyle 1995, 83; Cameron 2002, 8, 183.)

Tarkasteltaessa tämän työn kannalta keskeisessä asemassa olevien presidenttien Bill Clintonin ja George W. Bushin asemaa ja asenteita presidentteinä löydetään paljon eroavaisuuksia mutta luonnollisesti myös paljon samankaltaisuuksia⁹. Clinton aloitti Yhdysvaltain presidenttinä tammikuussa 1993, jolloin Yhdysvaltoja ei näkyvästi uhannut ulkoisesti kukaan tai mikään. Tämän vuoksi uutta presidenttiä ei painostettu ottamaan aktiivista roolia ulkopoliitikassa, jonka hoidossa Clinton olikin suhteellisen kokematon. Jo ensimmäisen kautensa aikana Clinton kuitenkin sai ratkoakseen lukuisia ulkopoliittisia haasteita, mukaan lukien Balkanin konfliktin, Venäjän talouden romahduksen, Haitin ja Somalian levottomuudet sekä kasvavat ongelmat Lähi-idässä. (Schonberg 2001, 439–440.)

Clintonin presidenttikauden “suuri strategia” oli Yhdysvaltain ulkopoliittisesta traditiosta tuttu: demokraattisen vyöhykkeen laajentaminen. Clinton näki ensisijaisena tavoitteenaan edistää suotuisia olosuhteita Yhdysvaltain taloudellisille intresseille, sillä hän uskoi, että kylmän sodan jälkeisessä maailmassa demokratiaa voidaan edistää vapaakaupan avulla yhtä tehokkaasti kuin äänestyskopeissa. (Schonberg 2001, 440–441.) Clinton oli multilateralismin kannattaja, ja hän uskoi, että yhteistyö YK:n, Naton ja muiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa on tehokkain keino Yhdysvaltain turvallisuuden takaamiseksi. Clintonin usko kansainväliseen yhteistyöhön ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö hallinto olisi ollut valmis toimimaan myös yksin monissa tilanteissa, ja ulkopoliittikka perustui ensisijaisesti strategisille ja taloudellisille

⁷ Bush muun muassa totesi, että “demokraattisesti valitut johtajat Kremlissä ovat parempi turvallisuutemme tae kuin ydinohjukset koskaan voivat olla” (Henderson 2002, 2).

⁸ “democracy-as-security-tool”.

⁹ Vaikka amerikkalaisessa traditiossa presidenttien henkilökohtaiset tyylit ovat vaihdelleet suurestikin toisistaan, on olemassa tiettyjä teemoja ja arvoja, joita joka presidentin oletetaan korostavan ja joihin heidän odotetaan sitoutuvan. Tämän vuoksi läpi Yhdysvaltain historian voidaan nähdä kaikkia presidenttejä yhdistävä “punainen lanka”.

intresseille myös Clintonin hallintokaudella. (Ambrose & Brinkley 1997, 402–403; Cameron 2002, 14.)

George W. Bush astui virkaan 20. tammikuuta 2001. Presidentti aloitti kautensa hylkäämällä monia Clintonin linjauksia ja kansainvälisiä sopimuksia. “Uudesta realismista” tuli Bushin hallinnon johtava periaate, ja ulkopoliittikan lähtökohtana oli entistä tiukemmin Yhdysvaltain kansallinen intressi. Syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen unilateralismi jatkui, mutta ulkopoliittikkaa määrittäväksi tekijäksi nousi se, ovatko valtiot Yhdysvaltain puolella vai sitä vastaan terrorismin vastaisessa sodassa. Terrori-iskujen myötä uuskonservatiivien keskuudessa alettiin yhä julkisemmin kannattaa Yhdysvaltojen imperialistista roolia, johon liittyy maan arvojen levittäminen ja sen intressien puolustaminen kaikkialla maailmassa. (Cameron 2002, 14, 179.)

Kuten aiemmin on todettu, Bushin turvallisuusstrategian kolme ulkopoliittista tavoitetta ovat taistelu rauhan puolesta terroristeja ja diktaattoreita vastaan, hyvät suurvaltasuhteet sekä rauhan levittäminen kaikilla mantereilla. Gaddis (2002, 24) on verrannut Bushin tavoitteita Clintonin hallinnon viimeiseen, vuoden 1999 turvallisuusstrategiaan, jossa hallinnon tavoitteiksi asetettiin Yhdysvaltain turvallisuuden tehostaminen, maan taloudellisen hyvinvoinnin vahvistaminen sekä demokratian ja ihmisoikeuksien edistäminen ulkomailla. Gaddis huomauttaa, että Bushin tavoitteissa puhutaan rauhan puolustamisesta, vaalimisesta ja levittämisestä, kun taas Clintonin strategiassa rauha vaikuttaa “pelkältä olettamukselta”. Bush lausuu julki pyrkimyksensä tukea vapaita ja avoimia yhteiskuntia erikseen kaikilla mantereilla, mutta Clinton tyytyy ainoastaan “edistämään” demokratiaa ja ihmisoikeuksia “ulkomailla”. Kaplan ja Kristol (2003, 73–75) päätyvätkin siihen johtopäätöksen, että Clintonin ja Bushin turvallisuusstrategioissa ei ole juuri muuta yhteistä kuin demokratian korostaminen; keinot tämän tavoitteen saavuttamiseksi ovat presidenteillä hyvin erilaiset.

1.3. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODI

Riikka Kuusiston (1996, 269–270) mukaan retoriikalla, kielen avulla tapahtuvalla toimijoiden, tilanteiden ja tapahtumien määrittelyllä ja selittämisellä, on suora yhteys konkreettiseen ulkopoliittiseen toimintaan. Hänen mielestään suurvaltajohtajien retoriikka ei ole tyhjänpäiväistä sanahelinää, vaan sillä luodaan poliittisen maailman rajat ja nostetaan tietyt asiat käsittelylistalle. Tosiasiat eivät puhu puolestaan, vaan ne on

selitettävä, ja tietynlaisen selityksen markkinoimisella voidaan oikeuttaa tietynlaiset ulkopoliittiset valinnat.

Kuusiston näkemys poliittisesta retoriikasta aktiivisena toimintana liittyy “uuteen retoriikantutkimukseen”, jossa on tutkittu sanoilla vakuuttamisen käytäntöjä ja sitä, miten retoriikan avulla voidaan hankkia uskottavuutta ja kannatusta valittua politiikkaa kohtaan. Tutkimusmetodina työssäni toimii perelmanilainen retoriikantutkimus, joka on uuden retoriikan tärkeimpiä haaroja. Perelmanilaisen retoriikantutkimuksen keskiössä on määritellyn tai määrittelemättömän yleisön hyväksynnän saavuttaminen: argumentaatioissa pyritään hankkimaan tai vahvistamaan yleisön kannatusta esitetyille väitteille ja muuttamaan yleisön vakaumuksia tai taipumuksia. Pohjimmaisena tavoitteena argumentaatioissa on jollakin tavalla vaikuttaa yleisöön, ja jotta puhujan esityksellä olisi vaikutusta, tulee hänen sovittaa teesinsä yleisön mukaan. Teoriassa osoitetaan, että on olemassa puhujan ja yleisön kiistojen ulkopuolelle jääviä asioita, esisopimuksia, joista vallitsee yhteisymmärrys, ja nämä esisopimukset toimivat varsinaisen argumentoinnin perustana. (Perelman 1982, 9–32.)

Työni aineistona toimivat Yhdysvaltain vallassa olevan presidentin George W. Bushin ja hänen edeltäjänsä Bill Clintonin puheet. Clintonilta olen ottanut tarkasteluun hänen jälkimmäisen presidenttikautensa puheita, jotta aineistosta muodostuu ajallinen jatkumo. Tämän toivon tekevän vertailevasta analyysistä mielenkiintoisempaa. Olen tietoinen siitä, että perinteisesti ensimmäisen ja toisen presidenttikauden välillä on tiettyjä painotuseroja. Ensimmäisellä kaudella poliittiset valinnat ja koko ”presidenttiys” pitää perustella uskottavasti kansalle, toisella kaudella taas ei ole uudelleenalinnan paineita, jolloin presidentit voivat keskittyä jättämään ”nimensä historiaan”. En kuitenkaan usko, että kahden erilaisen presidenttikauden vertaileminen vaikuttaa ratkaisevasti tutkimustuloksiini. Ensimmäisen ja toisen kauden ero saattaa näkyä joissakin käytännön toiminnan ja sen suunnan painotuksissa presidenttien retoriikassa, mutta en usko sen vaikuttavan siihen, miten presidentit puhuvat demokratiasta ja vapaudesta, ovathan molemmat asettaneet näiden arvojen edistämisen ulkopoliittikkansa keskiöön.

Juuri nämä presidentit valitsin analyysiini sen vuoksi, että ensinnäkin tahdon vertailla republikaani- ja demokraattipresidenttiä ja toiseksi minua kiinnostaa analysoida kylmän sodan jälkeisessä maailmassa vaikuttaneita amerikkalaisia päämiehiä, jolloin Clinton ja

Bush olivat luonnollisesti ainoat vaihtoehdot. Koen, että demokraattisen rauhan jäljittäminen juuri kylmän sodan jälkeisestä retoriikasta on mielekkäintä: vaikka traditio on näkynyt Yhdysvalloissa vuosikymmenten ajan, on demokratia kuitenkin ollut todellinen vaihtoehto monille maille vasta juuri viimeisen reilun kymmenen vuoden ajan.

Puheet olen rajannut siten, että mukana on molemmilta presidenttikauden virkaanastujaispuhe, neljä kansakunnan tilaa käsittelevää puhetta sekä muutamia ulkopoliittikkaan keskittyviä linjapuheita¹⁰. Rajauksen olen suorittanut tutustuttuani laajemmin presidenttien puheisiin; samat teemat ja jopa sanasta sanaan samat ilmaukset toistuvat presidenttien puheissa usein, ja uskon, että valitsemani puheet antavat kattavan kuvan presidenttien puhetyyleistä ja käytetyistä argumentaatiotekniikoista.

¹⁰ Tarkempi katsaus aineistoon luodaan analyysiluvun 4 alussa.

2. DEMOKRAATTISEN RAUHAN TEORIA

2.1. DEMOKRAATTINEN RAUHA: ILMIÖ JA KESKEISET KÄSITTEET

Ajatus siitä, että demokratia lisää valtioiden välistä rauhanomaista kanssakäymistä syntyi valistuksen ajalla ja sillä oli keskeinen rooli poliittisissa debaateissa, joita käytiin Yhdysvaltain ja Ranskan vallankumousten ympärillä 1700-luvun lopulla. Todelliset mahdollisuudet demokraattisen rauhan "teorian" synnylle olivat kuitenkin vielä tällöin vähäiset: maailmassa ei juuri ollut demokratioita, ja olemassa olevatkin "demokratiat" sijaitsivat kaukana toisistaan, jolloin todellista sodan uhkaa niiden välillä ei ollut.

Vielä kylmän sodan alkuaikoina demokratia nähtiin enemmänkin läntisen blokin aatteellisena yhdistäjänä kommunismia vastaan kuin aktiivisesti rauhaa ylläpitävänä tekijänä lännen sisällä. 1970-luvulle tultaessa demokratioiden määrä kasvoi, ja myös niiden välinen rauhantila alkoi kiinnostaa tutkijoita. Dean V. Babst oli ensimmäisiä, joka kiinnitti huomiota siihen, että vapailla vaaleilla valitut hallitukset eivät ole sotineet toisiaan vastaan, ja samaa argumentointia jatkoivat muun muassa Rummel, Chan (1984), Weede (1984) ja Doyle (1983a & b). 1990-luvulle tultaessa demokraattisen rauhan ajatus oli laajasti hyväksytty kansainvälisten suhteiden kirjallisuudessa, jossa oltiin lähes yksimielisiä kahdesta asiasta: sodat ovat erittäin harvinaisia demokratioiden välillä, mutta demokratioiden sota-alttiudessa verrattuna autoritaaristen valtioiden sota-alttiuteen on vain vähäisiä eroja. Demokraattisesta rauhasta tuli kansainvälisten suhteiden "laki", joka laajasti tunnustettiin, mutta jonka syitä ei universaalisti hyväksytty. (Gleditsch 1992, 369–370; Russett 1993, 8–11.)

Kylmän sodan päättyminen ja sitä seurannut demokratisaation aalto¹¹ lisäsivät entisestään akateemista kiinnostusta demokratioiden muodostamaa rauhanvyöhykettä kohtaan. Ajatus oli kiehtova tilanteessa, jossa optimistisimmat uskoivat maailmanpolitiikan luonteen muuttuneen rauhanomaisemmaksi "historian lopun" ja vapauden ideologian leviämisen myötä. (Ks. esim. Thompson 1996, 141.)

¹¹ Bush viittaa tähän kehitykseen puheessaan vuoden 2003 marraskuussa: "In the early 1970s, there were about 40 democracies in the world. By the middle of that decade, Portugal and Spain and Greece held free elections. Soon there were new democracies in Latin America, and free institutions were spreading in Korea, in Taiwan, and in East Asia. [...] As the 20th century ended, there were around 120 democracies in the world, and I can assure you, more are on the way". (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti].)

Demokraattista rauhaa on perinteisesti pyritty mittaamaan kvantitatiivisesti, ja ilmiötä käsittelevä kirjallisuus on usein tyytynyt esittelemään tilastotietoa demokratioiden käymistä sodista tietyllä aikavälillä. Monet demokraattisen rauhan teoriaan kriittisesti suhtautuvat ovat väittäneet ajatukselta puuttuvan teoreettista uskottavuutta, sillä tutkijoiden subjektiiviset valinnat demokratian ja sodan keskeisistä elementeistä ovat tuottaneet melko erilaisia arvioita poliittisen vapauden ja rauhan suhteesta. Monien kriitikoiden mielestä teorian keskeisten käsitteiden määritelmät ovat liian suppeita tai epämääräisiä, jolloin potentiaaliset sodat demokratioiden välillä eivät täytä teorian asettamia kriteerejä eivätkä näin ollen tule luokitelluiksi sodiksi.

Tärkeässä roolissa demokraattisen rauhan teoriaa ympäröivässä debatissa ovatkin juuri käsitteiden demokratia ja rauha sisältö ja määritelmät. Myös teorian kannattajat ovat myöntäneet, että määriteltäessä teorian keskeisiä käsitteitä tehdään aina yleistyksiä, ja tietyt valinnat voivat muuttaa tutkimustuloksia suuntaan tai toiseen. Heidän mukaansa on kuitenkin olemassa tietyt, yleisesti tunnustetut (joskin länsimaiset) standardit, joiden avulla teorian käsitteet voidaan määritellä varsin yleismaailmallisesti.¹²

Bruce Russett, eräs demokraattisen rauhan puolustajista, myöntää, että termien määritelmät ovat aina jossakin määrin kulttuurisesti ja ajallisesti muuttuvia. Hänen mielestään voidaan kuitenkin erottaa tietyt kriteerit, jotka valtion on täytettävä tullakseen määritellyksi demokratiaksi. Ensinnäkin demokratia identifioidaan äänioikeuteen, joka nykyään on ymmärrettävä universaalina oikeutena. Toinen demokratian mittapuu ovat vapaat, reilut ja säännöllisin väliajoin järjestettävät vaalit, joissa pitää Russettin mukaan olla ehdokkaita vähintään kahdesta puolueesta. Kolmanneksi demokratian määrittäjäksi Russett identifioi toimeenpanovallan, jonka pitää olla vaaleilla valittu tai vastuussa vaaleilla valitulle lainsäätäjälle. Näiden lisäksi Russett mainitsee mahdollisia "lisäkriteerejä" demokratian määrittämiselle; näitä ovat hänen mukaansa esimerkiksi yksilöiden kansalais- ja poliittisten oikeuksien kunnioittaminen, vapaa markkinatalous sekä demokratian vakaus eli se, kuinka pitkään demokratia on ollut vallitseva järjestelmä valtiossa. (Russett 1993, 14–16.)

¹² Tässä yhteydessä huomautettakoon, että käsitteestä demokratia on käytetty erilaisia nimityksiä eri yhteyksissä, ja esimerkiksi Yhdysvaltain presidenttien puheissa termi demokratia on usein korvattu ilmaisulla "vapaa". Eräät tutkijat käyttävät demokraattisesta rauhasta myös nimitystä liberalistinen rauha viitaten näin ilmiön ideologiseen alkuperään. Käsitteiden työssäni näitä termejä samaa tarkoittavina termien demokratia ja demokraattinen rauha kanssa.

Vanhanen (2000, 252) määrittelee demokratian poliittiseksi järjestelmäksi, jossa on mahdollista säännöllisesti vaihtaa vallassa olevia ja jossa mahdollisimman suuri osa kansalaisista voi vaikuttaa päätöksentekoon, joko suoraan tai välillisesti edustajien välityksellä. Demokratiassa erilaiset ryhmät ovat oikeutettuja kilpailemaan poliittisesta vallasta. Poliittiset johtajat valitaan kansalaisten toimesta, ja he ovat vastuussa kansalle.

Amerikkalainen tutkimuslaitos Freedom House on erikoistunut seuraamaan demokratian etenemistä maailmassa, ja se luokittelee vuosiraportissaan maailman valtiot kolmeen kategoriaan, vapaisiin, osittain vapaisiin ja "ei-vapaisiin"¹³ sen mukaan, miten hyvin ne täyttävät tietyt demokratian kriteerit. Vuoden 2003 lopulla maailman 192 valtiosta liberalistisia demokratioita, eli sellaisia valtioita jotka tutkimuslaitoksen määritelmän mukaan ovat vapaita, oli 88. Vapaille valtioille on tyypillistä avoin poliittinen kilpailu, ihmis- ja kansalaisoikeuksien kunnioittaminen sekä vapaat tiedotusvälineet. Osittain vapaita valtioita oli 55. Näissä valtioissa poliittiset oikeudet ja kansalaisvapaudet eivät toteudu täydellisesti, ja maat saattavat kärsiä korruptiosta, heikosta hallinnosta, etnisistä ja uskonnollisista ristiriidoista tai yhden puolueen hallinnasta. "Ei-vapaita" valtioita puolestaan oli 49. Näissä valtioissa ei kunnioiteta poliittisia oikeuksia tai ihmisoikeuksia, ja valta on usein keskittynyt yhdelle henkilölle. (Karatnycky 2003 [WWW-dokumentti].)

Sodalla tarkoitetaan laajamittaista ja organisoitua väkivallan käyttöä. Sodan määrittelyyn demokraattisen rauhan yhteydessä on käytetty usein Correlates of War -projektin määritelmää, jonka mukaan väkivaltainen konflikti on sota, jos se johtaa vähintään tuhanteen taisteluissa kaatuneeseen vuodessa (ks. esim. Weede 1984, 654). Tosin tuhannen kaatuneen raja on keinotekoinen ja usein mahdoton todeta, joten rajana on käytetty myös tuhatta kaatunutta koko konfliktissa. Tätä määritelmää voidaan arvostella siitä, että se ei ota huomioon esimerkiksi monia kylmän sodan aikaisia sisällissotia "kolmannen maailman" valtioissa, joissa Yhdysvalloilla oli omat intressinsä. Samoin määritelmä ohittaa laajat yhteiskunnalliset ongelmat kuten "sodan köyhyyttä vastaan" tai "huumesodat". Sota onkin demokraattisen rauhan yhteydessä määritelty varsin perinteisesti ja siinä keskitytään valtioiden väliseen sodankäyntiin. Esimerkiksi Russett (1993, 16) kuitenkin uskoo, että soveltamalla näitä kriteerejä ei pystytä todentamaan ainuttakaan sotaa demokratioiden välillä vuoden 1815 jälkeen.

¹³ englanniksi free, partly free ja not free.

Demokraattisen rauhan perusväittäjä yksinkertaisimmillaan on se, että demokraattiset valtiot ovat laadullisesti erilaisia “epädemokraattisiin” valtioihin verrattuna kun päätetään sodan ja rauhan kysymyksistä. Valtion käyttäytymistä selittävänä tekijänä pidetään sen poliittista järjestelmää: mitä vapaampia valtiot ovat, sitä vähemmän niiden välillä uskotaan esiintyvän väkivaltaa. Suhteellisen laajasti hyväksytty on demokratioiden välisiin suhteisiin keskittyvä väittäjä, jonka mukaan demokratiat eivät sodi toisiaan vastaan tai, lievemmissä versioissaan, että ne sotivat harvoin keskenään (esim. Maoz & Russett 1993; Doyle 1983a). Demokraattisten valtioiden ajatellaan siis olevan rauhanomaisempia keskinäisissä suhteissaan kuin suhteissaan ei-demokraattisten valtioiden kanssa sen perusteella, että valtio noudattaa sisä- ja ulkopolitiikassaan demokraattisia arvoja ja toimintamalleja. Tämän väittämän historiallinen data ja tilastotieteelliset tulokset näyttäisivätkin jossakin määrin todistavan. (Chan 1984, 620.)

Kiistellympi on teorian toinen väittäjä, jonka mukaan demokratiat ovat luonnostaan rauhanomaisempia kuin muut valtiot, eli että ne käyttävät vähemmän väkivaltaa myös suhteissaan ei-demokraattisiin valtioihin. Tutkimustulokset eivät ole yleisesti tukeneet tätä argumenttia. Vaikka poliittinen vapaus luo molemminpuolisen esteen väkivallan käytölle demokratioiden välillä, ei se välttämättä johda samanlaiseen käyttäytymiseen demokratioiden ja epädemokraattisten valtioiden välillä; päinvastoin suhteissaan muihin kuin demokraattisesti valittuihin hallituksiin demokratiat näyttäisivät olevan yhtä väkivaltaisempia kuin muutkin valtiot. (Chan 1984, 642.) Demokraattisen rauhan puolustajat ovat usein selittäneet demokratioiden sota-alttiutta suhteessa autoritaarisiin valtioihin sillä, että nämä sodat ovat luonteeltaan puolustuksellisia: epädemokraattisten valtioiden nähdään olevan näissä konflikteissa aloitteentekijöitä, joiden aggressiivisuuteen demokratioiden on vastattava puolustaakseen omia etujaan.

2.2. LIBERALISMI DEMOKRAATTISEN RAUHAN IDEOLOGISENA PERUSTANA

Demokraattisen rauhan ajatuksen taustalla vaikuttava poliittis-teoreettinen ideologia on liberalismi. Keskeisimpiä liberalistisia käsitteitä on yksilönvapaus. Vapauden vaatimus on liberalistisessa traditiossa laajennettu koskemaan myös valtioiden välisiä suhteita: kuten yksilöillä, joilla on oikeus moraaliseen vapauteen, myös demokraattisesti kansalaisiaan edustavilla valtioilla on oikeus vapauteen toisen valtion interventiolta. Liberalististen valtioiden kunnioitus tätä oikeutta kohtaan synnyttää hyödyn verkoston,

jonka perustana on kanssakäyminen ja molemminpuolinen kunnioitus. (Doyle 1983a, 206–207.) Liberalistit eivät väitä, että voimapolitiikalla ei olisi mitään merkitystä demokratioiden ulkopoliitikassa, mutta he näkevät kansainvälisen järjestyksen heterogeenisenä sodan ja rauhan tilana, kun taas esimerkiksi realistit näkevät tämän saman järjestyksen homogeenisena sotatilana (Buchan 2002, 412).

Michael Mandelbaum (2002, 244–245) esittelee teoksessaan *The Ideas That Conquered the World* käsitteen “liberaali rauha”, joka perustuu yhteisen turvallisuuden ajatukseen eikä ole perinteisen valtopolitiikan sivutuote. Liberaalissa rauhassa perinteiset arvot on korvattu liberalistisilla: kun perinteinen rauha keskittyy sodan haittojen minimointiin, etsivät liberalistit tietä ikuisen rauhaan ja korostavat sen pitkäkestoisia etuja. Perinteinen rauha voidaan Mandelbaumin mielestä mieltää tulitauoksi, kun taas liberaali rauha on pysyvä poliittinen ratkaisu: tulitauon saavuttamiseen tuskin tarvitaan demokratiaa, mutta pysyvälle rauhantilalle se on hänen mielestään tärkeä edellytys.

Liberalistit uskovat, että rauhan esteenä ovat illiberaalit, ongelmia aiheuttavat valtiot, ja tämän vuoksi kansallinen intressi edellyttää joskus sotaa potentiaalisesti vaarallisia ei-liberalistisia valtioita vastaan. Owenin (1994, 95–96) mukaan demokratiat eivät automaattisesti sodi kaikkia ei-liberalistisia valtioita vastaan loputtomassa “vapauden ristiretkessä”, vaan sotatoimiin ryhdytään vain silloin, kun se palvelee hyväksytyjä, liberaaleja tarkoituksia. Näitä ovat historiallisesti olleet vapauden edistäminen, yksityisomistuksen suojaaminen sekä liberalististen liittolaisten tukeminen. Kant varoitti tasavaltoja turvautumasta liian usein sotiin ei-liberalistisia valtioita vastaan, mutta samalla hän muistutti, että tasavaltojen on vaadittava naapurivaltioitaan liittymään ”vapaiden valtioiden rauhanliittoon” (Doyle 1995, 98–99). Mitä tämä ”vaatimus” käytännössä tarkoittaa jää epäselväksi, mutta jo Kantilla oli vaikeuksia määrittellä, milloin sota ei-liberalistisia valtioita vastaan on oikeutettu ja milloin ei.

Innokkuus levittää demokraattisia arvoja liittyy Buchanin (2002, 410–414) mielestä ajatukseen liberalismiin normatiivisesta paremmuudesta: liberaalien valtioiden ajatellaan olevan “moraalisesti täydellisiä”, koska ne noudattavat toiminnassaan liberalismiin rauhanomaisia arvoja. Doyle (1983b, 330) puolestaan uskoo, että on olemassa “liberaali omatunto”, joka yhdistää liberalistisia valtioita. Tämän omantunnon ohjaamina liberalistiset valtiot, mikäli ne vain ovat riittävän voimakkaita, pyrkivät “käännättämään” ei-liberalistisia valtioita demokratioiksi, ja tämän omantunnon

nähdään myös oikeuttavan nämä sodat. Doylen (1983b, 323–325) mielestä käännytysretket ovat usein saaneet ristiretken piirteitä, ja se on hänen mielestään osoitus siitä, että liberalistiset valtiot ovat epäonnistuneet ulkopoliittikassaan liberalistisen maailman ulkopuolella, jossa myös ne joutuvat toimimaan kansainvälisen anarkian armoilla ja sen säännöillä.

Doyle (1983a, 232) kuitenkin uskoo, että keskinäisissä suhteissaan liberalistiset valtiot ovat onnistuneet ylittämään kansainvälisen anarkian vaikutukset. Hän pyrkiikin osoittamaan, kuinka strategisiin intresseihin perustuvat liitot liberalististen ja ei-liberalististen valtioiden välillä ovat osoittautuneet kestävämmiksi, mutta liberalistisia valtioita yhdistävä poliittinen side on kestävä. Myös Doyle myöntää, että kaiken kaikkiaan tilastollisesti sota minkä tahansa kahden valtion välillä on epätodennäköinen. Poliittisesti on kuitenkin hänen mielestään merkittävämpää se, että konfliktitilanteissa liberalistiset valtiot tukevat toisiaan ja liittoutuvat, riippumatta niiden välisistä monimutkaisista historiallisista, taloudellisista ja poliittisista tekijöistä.

2.3. KANTIN AJATUS IKUISEN RAUHAN VYÖHYKKEESTÄ

Demokraattisen rauhan teorian ideologisena isänä pidetään saksalaista filosofia Immanuel Kantia (1724–1804), joka esitti visionsa liberalististen tasavaltojen muodostamasta rauhanomaisesta liitosta jo vuonna 1795 teoksessaan *Ikuiseseen rauhaan*. Kantin mukaan valtiollinen vapaus on tärkeä tekijä sodan eliminoimisessa ja vapauteen perustuva tasavaltainen valtiojärjestys paras järjestelmä takaamaan rauhan. Vaikka Kantin käyttämä termi tasavalta poikkeaa jossakin määrin nykyisestä käsityksestämme demokratiasta¹⁴, on ajatus tuttu myös demokraattisen rauhan tai yleisemmin liberalistisen järjestelmän kannattajien keskuudessa: mitä vapaampia yksilöt ovat, sitä rajallisemmin hallitsijat voivat käyttää valtaa suhteessa kansalaisiinsa, ja sitä tiukemmin hallitsijat ovat vastuussa tekemisistään kansalle. Tämän seurauksena hallitsijoiden on lähes mahdotonta päättää sotaan ryhtymisestä ilman kansalaisten tukea. Kantin sanoin:

”Tasavaltaisella valtiojärjestyksellä on [...] mahdollisuudet toivottuun suuntaan, nimittäin ikuisen rauhaan. Tämä selviää seuraavasta. Kun kansalaisten suostumusta vaaditaan (ja toisin ei voi menetelläkään tämän valtiojärjestyksen vallitessa), milloin

¹⁴ Mitä Kant tarkoitti tasavaltaisuudella pätee valtioihin, jotka nykyään määriteltäisiin liberalistisiksi demokratioiksi (ks. esim. Mandelbaum 2002, 247). Bruce Russetin (1993, 4) mukaan Kantin tasavalloille ja nykyisille demokratioille on yhteistä vapaus eli tasa-arvo lain edessä, edustukselliset hallitukset sekä vallan jakautuminen.

on ratkaistava, onko ryhdyttävä sotaan vai ei, niin ei mikään ole luonnollisempaa kuin että kansalaiset, heidän kun olisi päätettävä ottaa itse kantaaksensa kaikki sodan ahdingot [...], että he ajattelevat päänsä ympäri, ennen kuin aloittavat noin vakavan leikin.” (Kant 1989, 22.)

Kant uskoo, että perustuslaillisten tasavaltojen muodostama rauhanvyöhyke saavutetaan kolmen vaiheen kautta¹⁵. Ensimmäinen ehto ikuista rauhaa varten liittyy juuri valtion poliittiseen järjestelmään, joka on Kantin mukaan siis oltava tasavaltainen, ja jonka on perustuttava yhteisön jäsenten vapaudelle ja tasa-arvolle. Kant uskoo, kuten yllä olevasta lainauksesta ilmenee, että valtiosääntöoikeuden tasolla ikuista rauhaa selittää sodan raskas hinta, jota kansalaiset eivät ole valmiita maksamaan. Tasavaltaiselle järjestelmälle tyypillinen vallassa olevien säännöllinen vaihtuminen puolestaan varmistaa sen, ettei hallitsijoiden henkilökohtainen vihamielisyys tiettyjä poliittisia toimijoita kohtaan ehdi eskaloitumaan väkivallaksi. (Kant 1989, 21–22.)

Toinen ehto ikuista rauhaa varten koskee valtioiden kansainvälistä kanssakäymistä, jonka perustana on Kantin mukaan oltava vapaiden valtioiden muodostama valtioliittojärjestelmä eli rauhanomainen unioni, jonka tasavallat solmivat keskenään kansainvälistä oikeutta kunnioittaen ja sopimuksiin sitoutuen. Kant ei kannata liittovaltion luomista eli kansallisvaltion mallin laajentamista kansainvälisiin suhteisiin: hänen mukaansa valtioihin perustuvassa järjestelmässä sen toimijat voivat hakea oikeutta ainoastaan sodan avulla. Kantin mukaan oikeus ei kuitenkaan voi koskaan tulla ratkaistuksi sodalla, sillä vaikka rauhansopimukset lopettavat yksittäisiä sotia, eivät ne estä mahdollisuutta löytää syitä yhä uusille sodille. (Kant 1989, 25–28.) Näin ollen on Kantin mukaan perustettava

”laatuaan erikoinen liitto, jota voimme nimittää rauhanliitoksi, joka eroaisi rauhansopimuksesta siinä, että kun jälkimmäinen lopettaa vain yhden sodan, se pyrkisi tekemään lopun kaikista sodista ainiaaksi.” (Emt, 29.)

Kyseessä olisi kansainliitto eli eräänlainen kollektiivisen turvallisuuden sopimus, jonka puitteissa jokaisen kansalaisen oikeudet voidaan turvata. Tällainen liitto ei Kantin mukaan palvele vallan hankkimista, vaan pyrkii valtioiden vapauden säilyttämiseen ja turvaamiseen, niiden silti tarvitsematta alistua esimerkiksi yleisten lakien alaisiksi (Kant 1989, 31). Valtioliittojärjestelmän tasolla rauhan takeena on molemminpuolinen kunnioitus ja yhteinen liberalistinen kulttuuri.

¹⁵ Kyseessä on eräänlainen ”metaforinen sopimus“, jonka kaikki kolme artiklaa allekirjoitettuaan valtiot voivat saavuttaa ikuisen rauhan.

Kolmatta ehtoa ikuista rauhaa varten voidaan kutsua maailmankansalaisyhteisöksi, jolla Kant sananmukaisesti tarkoittaa “ulkomaalaisen oikeutta olla saamatta osakseen vihamielistä kohtelua saapuessaan toisen valtion alueelle” (Kant 1989, 31–32). Kolmas ehto liittyy lähinnä kauppasuhteiden ylläpitämiseen, sillä kansainvälisen oikeuden ”vierasystävyyden” periaate edistää Kantin mukaan kanssakäymistä ja ajan myötä myös kaupankäyntiä. Taloudellinen keskinäisriippuvuus perustuu ihmisten, tavaroiden ja ideoiden vapaalle liikkumiselle, joka synnyttää “kaupankäynnin hengen”. Tämä vahvistaa liberaaleja normeja ja johtaa kansojen haluun edistää rauhaa ja välttää sotia. (Doyle 1983a, 230.)

Mikään näistä kolmesta selityksestä ei yksinään ole riittävä rauhan ehto, mutta Kantin mukaan yhdessä niillä on mahdollisuus johtaa pysyvään rauhaan (Kant 1989, 10–11). Kant ei usko ihmisten pohjimmaiseen hyvyyteen, mutta hän uskoo järjen johdattavan ihmiset toimimaan eettisen velvoitteensa mukaisesti, mikä mahdollistaa ihmiskunnan etenemisen kohti ikuista rauhaa (Doyle 1995, 96–97). Kantin hahmotelma ikuisen rauhan saavuttamiseksi on saanut ilmiänsä myös myöhemmässä demokraattisen rauhan tutkimuksessa. Rakenteellinen malli, normatiivinen malli ja keskinäisriippuvuus ovat Kantin filosofiasta johdettuja demokraattisen rauhan selitysmalleja, joita tarkastellaan seuraavassa luvussa.

2.4. DEMOKRAATTISEN RAUHAN SELITYSMALLEJA

2.4.1. Rakenteellinen malli

Demokraattisen rauhanvyöhykkeen olemassaoloa on selitetty ensinnäkin demokraattisilla instituutioilla, joiden uskotaan rajoittavan laillisesti valittujen hallitsijoiden mahdollisuuksia ryhtyä sotaan; taustalla vaikuttaa ajatus, että koska poliittiset instituutiot voidaan asettaa vastuuseen, on niiden täytettävä velvollisuutensa kansalaisiaan kohtaan. Demokraattiset johtajat joutuvat toimimaan institutionaalisten rajoitteiden alaisina, jolloin mahdollisissa konfliktitilanteissa jää aikaa neuvotteluille ja rauhanomaiselle konfliktinratkaisulle. (Russett 1993, 40.)

Institutionaalinen tai rakenteellinen malli perustuu kahden argumentin varaan. Ensinnäkin demokratioiden välistä rauhaa selittävänä tekijänä on pidetty demokraattisen prosessin kompleksisuutta sekä riskialttiille politiikalle vaadittavaa laajaa kannatusta,

jotka rajoittavat ja hidastavat poliitikkojen mahdollisuuksia tehdä epäsuosittuja ulkopoliittisia päätöksiä. Demokraattisessa järjestelmässä hallitsijoilla on vain rajalliset mahdollisuudet itsenäisesti aloittaa sotia, ja he ovat vastuussa valinnoistaan kansalaisilleen; autoritaaristen hallitsijoiden tarvitsee olla vastuussa huonoista ulkopoliittisista päätöksistä vain pienelle eliitille, demokraattisten johtajien periaatteessa koko kansalle. (Thompson 1996, 142.)

Institutionaaliset, demokraattiset käytännöt myös antavat näille valtioille aikaa selvittää erimielisyytensä rauhanomaisesti. Maoz ja Russett (1996, 625) korostavat, että demokraattiselle järjestelmälle tyypillistä on vallan jakautuminen, jolloin sotatoimet edellyttävät vallankäytön legitimoimista kaikkien yhteiskunnan osapuolten toimesta (poliitikot, oikeuslaitos, talouselämä, yleinen mielipide). Tämä pitkittää konfliktin eskaloitumista siten, että siihen mennessä kun osapuolet ovat sotilaallisesti valmiita, ovat diplomaatit tai muut neuvottelevat tahot usein löytäneet ei-sotilaallisen ratkaisun konfliktiin.

Tässä yhteydessä on paikallaan huomauttaa, että Yhdysvaltain toimet Irakissa eivät täysin tue rakenteellista mallia. Yhdysvallat hyökkäsi Irakiin tilanteessa, jossa amerikkalaisten niukka enemmistö kannatti sotatoimia. Sodan alussa Bushin hallinnon kannatus kasvoi, mutta mitä pidempään sota on kestänyt, sitä kriittisemmiksi myös amerikkalaiset ovat tulleet. Tällä hetkellä amerikkalaisten enemmistö ei tue maansa toimia Irakissa. Bush on oikeuttanut toimensa sillä, että amerikkalaiset hyväksyvät hänen politiikkansa, valittiinhan hänet toiselle presidenttikaudelle (vaikkakin vain niukalla enemmistöllä). Bushin sotaretki sai oikeutusta myös Irakissa tammikuussa järjestettyjen vaalien myötä. Yhdysvaltain toimien demokraattisuus Irakin hyökkäyksen kohdalla voidaan kuitenkin mielestäni kyseenalaistaa.

Toinen rakenteellinen argumentti keskittyy demokraattisten eliittien haluun tulla uudelleenvalituiksi ja välttää poliittisia epäonnistumisia. Demokraattisissa järjestelmissä kansa osallistuu suoraan päätöksentekijöiden valintaan, ja myös kriittisyys päätöksiä kohtaan on sallittua. Tämän vuoksi johtajien on vaikea käyttää menestyksekkäästi uhkauksia tai väkivaltaa ulkopoliittikkansa välineenä. Valtioiden kohtaloista päättävät henkilöt tarvitsevat sisäpoliittista tukea päätöksilleen, ja yleensä he pyrkivät tekemään sellaisia päätöksiä, jotka auttavat heitä pysymään toimessaan myös seuraavalla virkakaudella. (Szayna et al. 2001 [WWW-dokumentti].)

Tämän argumentin uskottavuutta heikentää se, että varsin monissa maissa presidentin – tai muun valtaapitävän tahon – virkakausien määrää on rajattu. Etenkin Yhdysvaltojen kaltaisissa valtioissa, joissa presidentillä on todellista poliittista päätösvaltaa ja laajat virkaoikeudet, tällä seikalla on suuri merkitys selitysmallin uskottavuuden kannalta: toisella kaudella presidentit eivät joudu toimimaan uudelleenalinnan paineen alaisina, jolloin he pystyvät tekemään kiistanalaisiakin päätöksiä. Käytännössä monet seikat, kuten maan ulkopoliittinen traditio sekä puolueen halu saada oma ehdokas läpi myös seuraavissa vaaleissa rajoittavat presidenttien toimintaa myös toisella virkakaudella.

Institutionaaliseen malliin sisältyy myös selitys sille, miksi demokratiat ylipäätään sotivat: sota autoritaarista valtiota vastaan on todennäköisempää kuin sota demokratiaa vastaan, sillä autoritaaristen valtioiden johtajat eivät toimi institutionaalisten rajoitteiden alaisina, ja he voivat helpommin, nopeammin ja salaisemmin aloittaa väkivaltaisia toimia. Konfliktissa ei-demokraattisten valtioiden kanssa johtajat (sekä demokraattiset että autoritaariset) saattavatkin turvautua mieluummin väkivaltaan kuin alistua yllätyshyökkäykselle tai autoritaaristen valtioiden vaatimiin myönnytyksiin. (Russett 1993, 40.)

2.4.2. Normatiivinen malli

Demokraattisen rauhan kulttuurisen tai normatiivisen selitysmallin ytimessä on käsitys, jonka mukaan demokraattinen kulttuuri rohkaisee poliittisiin kompromisseihin ja konfliktien rauhanomaiseen ratkaisuun; demokratioiden uskotaan jakavan yhteisiä arvoja, normeja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat niiden ulkopoliittista päätöksentekoa. Bruce Russett (1993, 35) uskoo, että suhteissaan toisiin valtioihin demokraattisesti valitut johtajat pyrkivät noudattamaan samoja ongelmanratkaisun normeja kuin valtionsa sisäisessä päätöksenteossa, ja he odottavat myös muiden samankaltaisten valtioiden toimivan näiden normien mukaisesti.

Demokratioiden väliset väkivaltaiset konfliktit ovat Russettin (1993, 35) mielestä harvinaisia sen vuoksi, että demokratioissa päätökset perustuvat kompromisseihin ja niissä kunnioitetaan vastustajien yhtäläistä oikeutta tavoitella poliittista valtaa. Mitä vakaampia demokratiat ovat sitä vahvemmin demokraattiset normit ohjaavat niiden käyttäytymistä, ja sitä varmemmin kansademokratiat olettavat niiden käyttäytyvän rauhanomaisesti myös ulkoisesti. Jos konflikteja demokratioiden välillä esiintyy, mikä

on Russetin mielestä epätodennäköistä, ainakin toinen valtioista on mitä luultavimmin poliittisesti epävakaa.

Saman logiikan perusteella demokratiat suhtautuvat epäilevästi autoritaaristen valtioiden kulttuuriin ja normeihin: ei-demokraattisten valtioiden ajatellaan olevan ”luonnostaan“ aggressiivisia muita kohtaan, jos ne vain ovat tarpeeksi voimakkaita ja jos niille tarjoutuu siihen mahdollisuus¹⁶. Juuri tällä, autoritaaristen valtioiden erilaisilla normeilla, pyritään normatiivisessa mallissa selittämään demokratioiden sodat ei-demokraattisia valtioita vastaan. Näin myös oikeutetaan demokratioiden aloittamat puolustukselliset sodat tai ennakoivat iskut. (Russett 1993, 32.)

Russett (1993, 35) korostaa, että demokratioiden ja autoritaaristen valtioiden välillä syntyy helpommin konfliktitilanteita, sillä jälkimmäisten päättäjät käyttävät väkivaltaa ja väkivallalla uhkailua osana sisäpolitiikkaansa, ja he olettavat myös vastustajiensa turvautuvan samanlaiseen politiikkaan. Konfliktitilanteissa saatetaan demokraattisista normeista autoritaarisia helpommin luopua: vastustaja voi yrittää hyötyä demokratian sisäisestä maltillisuudesta, jolloin poliittisen hyväksikäytön estämiseksi demokratiat voivat omaksua arvojensa vastaisia käyttäytymismalleja. Siverson (1995, 482) muistuttaakin, että demokraattiset valtiot ovat usein turvautuneet realistisiin strategioihin kohdatessaan voimakkaita autoritaarisia vastustajia jotka ovat uhanneet sen olemassaoloa.

Demokraattisten arvojen ja käyttäytymisnormien ulkoistamisprosessi liittyy kiinteästi kansainvälisten suhteiden ”me ja muut” -problematiikkaan. Demokraattisiin normeihin perustuvan selitysmallin mukaan valtion poliittinen kulttuuri ja sen poliittiset normit muodostavat mielikuvia, joita valtio välittää rajojensa ulkopuolelle. Yksi tärkeimmistä mielikuvista on Maozin ja Russetin (1993, 625) mukaan poliittisen vakauden tunne, joka vahvistaa demokratioiden välistä rauhantilaa ja luottamuksen tunnetta. Bachteler (1997, 316) on esittänyt, että demokratiat konstruoivat toiset demokratiat ystäviksi, jolloin synnytetään kollektiivinen identiteetti; tätä Bachteler kutsuu ”sisäpiiriksi“. Tämä sisäpiiri yhdistää kaikkia demokratioita, kun taas autoritaariset valtiot muodostavat erilaisia arvoja korostavan ulkopiirin¹⁷. Huomionarvoista on, että luotaessa kuvaa sisä-

¹⁶ Tätä väitettä George W. Bush on käyttänyt argumentoidessaan ennakoivien iskujen puolesta ”roistovaltioita“ vastaan: hän on luonut asetelman potentiaalisesti vaarallisista ongelmavaltioista, jotka joukkotuhoaseita käsiin saadessaan eivät epäröi käyttää niitä Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia vastaan.

¹⁷ Liberalistien uskuksesta demokratioiden ”normatiivisesta ylemmyydestä“ ks. luku 2.2.

ja ulkopiirien erilaisista arvomaailmoista normit eivät välttämättä toimi demokraattista rauhaa puolustavana seikkana: kuten aiemmin on osoitettu, demokratioilla on taipumusta normien ja arvojen levittämiseen jopa sotaan turvautuen “demokraattisen vyöhykkeen” ulkopuolelle, ja normatiivinen malli voi toimia tämänlaisen toiminnan oikeuttajana.

2.4.3. Keskinäisriippuvuus

Kolmantena demokraattista rauhaa selittävänä tekijänä on usein pidetty taloudellista kanssakäymistä ja siitä seuraavaa (taloudellista) keskinäisriippuvuutta. Taloudellista kanssakäymistä pidettiin sotaa rajoittavana mekanismina jo ennen kuin demokratiaan oli todellisia mahdollisuuksia useimmissa valtioissa, ja esimerkiksi Kant kiinnitti huomiota talouden merkitykseen ikuista rauhaa luonnostellessaan. Kantin mukaan “kauppahenki ei voi menestyä sodan rinnalla”, joten hänestä jo pelkästään tämän vuoksi valtioiden on pyrittävä minimoimaan sodan mahdollisuus keskinäisissä suhteissaan (Kant 1989, 43–44).

Keskinäisriippuvuuden perusteisiin mukaan valtioiden rajat ylittävä taloudellinen yhteistyö lisää valtioiden välisiä kontakteja ja sen myötä molemminpuolista ymmärrystä; liberalismiin hengessä siis ajatellaan, että valtioiden väliset kontaktit yhdellä alalla lisäävät yhteistyötä myös toisaalla. Valtioiden välisen kanssakäymisen ajatellaan parantavan niiden välistä kommunikaatiota ja vähentävän väärinymmärtämisen mahdollisuutta sekä lisäävän mahdollisuuksia konfliktien ratkaisuun ennen niiden eskaloitumista. Taloudellinen keskinäisriippuvuus voi siis parhaimmassa tapauksessa synnyttää kanssakäymiseen perustuvan turvallisuusyhteisön, jossa yhteiset arvot tekevät sotilaalliseen voimaan turvautumisen lähes mahdottomaksi. (Buchan 2002, 415.)

Mandelbaum (2002, 265–266) muistuttaa myös kaupankäynnin konkreettisista hyödyistä: kaupankäynti varmistaa valtioiden vaurauden ja kansalaisten hyvinvoinnin, joten kaupan mahdollinen väheneminen tai sen estyminen sodan vuoksi vähentää molempien osapuolten konfliktihalukkuutta. Mandelbaum myös korostaa, että vaikka konflikti ei johtaisi kaupankäynnin täydelliseen lakkaamiseen, se voi johtaa merkittäviin tulojen menetyksiin, joka voi entisestään pahentaa konfliktia ja lisätä kansalaisten tyytymättömyyttä.

Taloudellinen vapaus on välttämätön, muttei yksinään riittävä yhteiskunnallisen vapauden edellytys: historiallisesti kaikki markkinataloudet eivät ole olleet demokratioita, mutta kaikki modernit demokratiat ovat olleet markkinatalouksia. Kaupankäynti ei suoranaisesti lisää rauhaa, mutta se lisää vaurautta, ja vauraus puolestaan on tärkeä demokratian edellytys. Lisäämällä vaurautta vapaakauppa tuottaa lisää demokratioita, mikä puolestaan johtaa rauhanvyöhykkeen laajenemiseen: syntyy ketjureaktio, jossa liberalistinen talous synnyttää liberalistista politiikkaa, joka puolestaan synnyttää liberalistista turvallisuuspolitiikkaa. (Mandelbaum 2002, 268–269; 234–235.)

Demokraattisen rauhan kannattajat huomauttavat, että rauhantilan saavuttamiseen vaikuttavat kaikki kolme selitystä yhdessä, ja he myöntävät, että selitysmallit ovat osittain päällekkäisiä. Joidenkin mielestä rakenteelliset selitykset ovat vakuuttavampia, toisten mielestä normatiiviset. Monien mielestä taas todellisuudessa tällaista jakoa ei ole, vaan rakenne ja kulttuuri kulkevat käsi kädessä ja täydentävät toisiaan: heidän mielestään valtio, joka on arvoiltaan ja kulttuuriltaan demokraattinen luultavasti myös pyrkii kohti samanlaisia instituutioita ja toisin päin. Joidenkin mielestä mikään demokraattisen rauhan selitysmalleista ei ole uskottava, ja tästä pääsemmekin vaihtoehtoiisiin, kriittisesti demokraattisen rauhan teoriaa tarkasteleviin selityksiin, joita erityisesti realistit ovat esittäneet.

2.5. VAIHTOEHTOISIA SELITYSMALLEJA: DEMOKRAATTINEN RAUHA HEGEMONIAN VÄLINEENÄ?

Demokratioiden muodostamaa rauhanvyöhykettä on pyritty selittämään myös muilla tavoin, ja teorian kannattajatkin ovat myöntäneet, että tietyt seikat demokratian ohella myötävaikuttavat sen olemassaoloon. Monet realistit ovat selittäneet rauhanvyöhykkeen olemassaoloa taloudellisilla, geopolittisilla tai voimapolittisilla seikoilla, ja jotkut ovat kyseenalaistaneet sen olemassaolon kokonaan. Realistien mielestä sodan puuttuminen demokratioiden välillä ei ole kovin yllättävää, sillä sota minkä tahansa kahden valtion välillä on niin harvinainen, että pelkkä sattuma voi selittää ilmiötä. (Owen 1994, 87–88.)

Kacowiczin (1995, 265–266) mielestä vakaat demokratiat eivät sodi toisiaan vastaan, koska ne ovat tyytyväisiä vallitsevaan status quo -tilaan, eikä niillä ole tarvetta tehdä

aluevalloituksia¹⁸. Sisäisesti vakaat demokraatit ovat sekä naapurimaidensa että muun kansainvälisen yhteisön arvostamia. Ne ovat usein myös voimakkaimpia valtioita alueellaan tai liittoutuneita sellaisten kanssa, joten niiden ei tarvitse olla huolissaan mahdollisista hyökkäyksistä omalle maaperälleen. Kacowiczin mukaan olisikin parempi puhua yhden rauhanvyöhykkeen sijaan useista vyöhykkeistä, jotka ovat syntyneet tällaisten vakaiden demokratioiden ympärille.

Hendersonin (1999, 204) mielestä se, että myös liberalistiset valtiot sotivat (vaikkakin vain autoritaaristen valtioiden kanssa) riittää osoittamaan, että vallitseva kansainvälinen anarkia vaikuttaa valtion toimintaan voimakkaammin kuin sen poliittinen järjestelmä. Tämän vuoksi kansainvälinen rauha ei riipu hallitusten demokraattisuudesta, vaan erilaisten asioiden sattumasta kuten kaksinapaisuudesta, ydinvarustelusta, liittoutumista ja kauppasuhteista. Hendersonin mukaan nämä seikat yhdessä, pikemminkin kuin demokratia yksinään, on luonut rauhanomaisen siteen voimakkaiden demokratioiden sekä niiden liittolaisten välille etenkin toisen maailmansodan jälkeen.

Monet teorian kritikoista ovat myös väittäneet, että demokraattisen rauhan ajatus on vain keino, jolla voimapolitiittiset valinnat naamioidaan liberalistisiksi: jos tilanne vaatii sotaa demokraattista valtiota vastaan, määritellään tämä valtio autoritaariseksi ja päinvastoin. Monesti demokratian levittäminen onkin yhdistetty imperialismiin ja nykyään erityisesti Yhdysvaltain hegemoniaan. Bachteler (1997, 317–318) on osoittanut, että antiikin ateenalaiset, oman aikansa amerikkalaiset, eivät levittäneet demokratiaa systemaattisesti vaan ainoastaan silloin, kun se oli välttämätöntä liittolaisten saamiseksi tai niiden säilyttämiseksi; niin kauan kun vieraat kansat näyttäytyivät luotettavina niiden annettiin pitää valtiojärjestelmänsä. Bachtelerin mukaan demokratian levittäminen olikin ateenalaisille hegemonian väline, jonka tavoitteena oli varmistaa Ateenan valta-asema, ja yhteistyö vieraiden valtioiden kanssa ei perustunut niinkään yhteisille arvoille vaan poliittiselle laskelmoinnille.

Myös Yhdysvaltojen toimissa voidaan nähdä samanlaista poliittista laskelmointia. Esimerkiksi kylmän sodan aikana Yhdysvallat tuki monia diktatuureja Etelä-Amerikassa samanaikaisesti kun se vaati muita valtioita taistelemaan ”demokratian puolesta”. Amerikkalaisjohtajille tiettyjen valtioiden demokratisoiminen on ollut tärkeämpää kuin toisten, ja useinkaan tilannetta ei ole arvioitu sen perusteella, mitkä

¹⁸ Kacowicz käyttää tällaisista demokratioista englanninkielistä termiä “satisfied powers”.

valtiot kaipaisivat eniten apua taistelussaan diktatuuria vastaan. Strategiset arvioinnit ja materiaaliset intressit ovat nousseet usein moraalisia perusteluja tärkeämmiksi.

Erään käsityksen mukaan kansainvälisen järjestelmän hallinta edellyttää vähemmän väkivaltaa, jos vallan kohteet jakavat vallan käyttäjien arvot. Esimerkiksi Ikenberry (2002, 19–22) uskoo, että demokraattiset valtiot pitävät hegemonia vähemmän uhkaavana, mikäli tämä jakaa demokratioiden arvomaailman. Ikenberryn mukaan Yhdysvaltojen demokraattinen järjestelmä vähentää sen hegemoniaa haastavien valtioiden esiinnousua: muilla demokratioilla ei ole tarvetta siihen, niin kauan kuin hegemonin arvot eivät törmää demokraattisten arvojen kanssa¹⁹. Presidentti Bush tarjosi West Pointin puheessaan kahta selitystä sille, miksei kukaan ole noussut haastamaan Yhdysvaltojen hegemonia-asemaa. Ensinnäkin hänen mukaansa muut suurvallat hyväksyvät yhteen hegemoniaan perustuvan maailmanjärjestyksen, kunhan hegemoni on suhteellisen hyväntahtoinen. Yhdysvaltain hegemonia on hyväksytty myös siksi, että se edustaa tiettyjä “kaikille valtioille ja kulttuureille”, joskaan ei terroristeille ja diktaattoreille, yhteisiä arvoja. Bushin mielestä juuri vallan yhteys universaaleihin periaatteisiin on johtanut siihen, että muut suurvallat ovat valmiita hyväksymään Yhdysvaltain hegemonian. (Gaddis 2002, 25–26.)

Eräs kriittinen tapa käsitellä demokraattisen rauhan teoriaa on tarkastella sitä hegemonisen vallan legitimaatioteoriana. Tämänlainen tarkastelu perustuu realistiselle uskomukselle hegemonin yrityksestä levittää vaikutusvaltaansa “pehmein keinoin”, toisin sanoen muuten kuin sotilaallisesti. Hegemonisen vaikuttamisen muita keinoja voisivatkin tämän näkemyksen mukaan olla etenkin ideologinen ja normatiivinen vaikuttaminen, jolloin vallankäyttö on epäsuorempaa ja siitä tulee hyväksyttävämpää. Tämänlainen muutos Yhdysvaltain ulkopoliittisessa ajattelussa oli välttämätön kylmän sodan päättymisen jälkeen: Yhdysvallat ei enää voinut levittää vaikutuspiiriään puhtaasti sotilaallisin keinoin konkreettisen vihollisen hävittyä kartalta, joten sen piti keksiä “pehmeämpiä” hegemonian keinoja²⁰.

¹⁹ Yhdysvaltain toimet “terrorisodan” varjolla ovat herättäneet monissa maissa vastalauseita, joiden mukaan amerikkalaiset arvot sotivat demokraattisten arvojen kanssa (esimerkkinä ihmisoikeuksien rikkominen irakilaisissa vankiloissa). Yhdysvaltojen hegemonia-asemalle ei voida kuitenkaan nähdä aivan lähitulevaisuudessa haastajaa, sillä esimerkiksi sen innokkaimmilla arvostelijoilla Ranskalla ja Saksalla tai laajemmin EU:lla ei ole todellisia mahdollisuuksia nousta uudeksi maailmanvallaksi.

²⁰ Perinteisin “pehmeän” hegemonian muoto on kulttuuri-imperialismiksikin kutsuttu toiminta, jossa valtio vie tuotteitaan (viihde, elintarvikkeet, elämäntyyli) ulkomaille ja vaikuttaa välillisesti näiden maiden ihmisten valintoihin ja asenteisiin.

Perinteisesti hegemoninen valta on kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa käsitetty materiaalisesti. Ikenberry ja Kupchan tarjoavat erilaisen lähestymistavan hegemonia-problematiikkaan. He painottavat hegemonian ei-materiaalisia puolia ja niiden sijaan tarkastelevat, millä tavalla valtiot käyttävät erilaisia ideologioita ja normeja kansainvälisen järjestyksen luomiseksi. Heidän teoriassaan keskeisellä sijalla on käsite "legitiimi hallinta", millä he tarkoittavat sitä, että hegemoni perustaa asemansa "sekä oikeudelle että vallalle"²¹. Ikenberryn ja Kupchanin mukaan tällainen valta, jossa pienemmät valtiot ovat valmiita hyväksymään hegemonin asettamat normit sen arvovallan tai moraalisen auktoriteetin vuoksi, on paljon tehokkaampaa kuin puhdas sotilaallisen vallan käyttö. Valtiot seuraavat vahvimman valtion esimerkkiä, jolloin ne hyväksyvät hegemonin legitimitetin ja vallitsevan järjestyksen käyttökelpoisuuden: tämä tapahtuu sosialisatioprosessin kautta, jossa "vähäpätöisempien" valtioiden arvot ja intressit uudelleenmuotoutuvat vastaamaan paremmin dominoivan valtion arvoja. Tällöin kansallinen intressi määrittää vahvimman valtion arvojen pohjalta, eikä intressien ristiriitaa synny. (Ikenberry & Kupchan 1990, 49–51; 55–57.)

Kritiikkiä on osoitettu myös uskottavuusongelmia laajempiin kysymyksiin koko demokraattisen rauhan problematiikan lähtökohdasta, joka on perinteisen valtiokeskeinen. Barkawi ja Laffey (2001, 3–4) kohdistavat kritiikkinsä kahteen demokraattisen rauhan teorian kohtaan: ensinnäkin siihen, että teoria on yksinkertaistettu, ainoastaan kahteen muuttujaan pelkistetty sekä historiallisesta kontekstistaan irrotettu, ja toisaalta siihen, että teorian ontologinen perusta nojaa suvereenin kansallisvaltion olemassaoloon. Suvereniteettiin ja territoriaalisuuteen keskittyvä teoria ei Barkawin ja Laffeyn mukaan pysty ottamaan huomioon globalisaation (ja, voisin lisätä, terrorismin) kaltaisia, rajat ylittäviä ilmiöitä tai erilaisia valtahierarkioita kansainvälisissä suhteissa. Teorian valtiokeskeisyys johtaa Barkawin ja Laffeyn mukaan myös siihen, että demokraattisen rauhan kirjallisuudessa on taipumus jakaa maailma kahteen leiriin, pääosin pohjoisen liberaaliin rauhanvyöhykkeeseen sekä etelän sotaisampaan alueeseen, mikä entisestään korostaa pohjoisen ja etelän eroja valtaviiran politiikantutkimuksessa sekä demokraattisen rauhan teorian eurosentrisyyttä.

Kansainvälisen politiikan "post-suuntauksien" kannattajat ovat kiinnostuneita siitä, miten rakennetaan merkityksiä ja identiteettejä, ja monet heistä ovat demokraattisen rauhan yhteydessä kiinnittäneet huomiota siihen, millaista kuvaa todellisuudesta teorian

²¹ "[...] hegemonic power is based upon right as well as might" (Ikenberry & Kupchan 1990, 49).

ohessa tuotetaan ja oikeutetaan eli kenen rauhasta on oikeastaan kyse. Heidän mukaansa demokraattisen rauhan teoria on riippuvainen “toisesta“ ja tiettyjen ryhmien poissulkemisesta; tällaisen ajattelutavan avulla on kuitenkin post-ajattelijoiden mielestä mahdollista saavuttaa demokraattisen rauhan teorian asettamia tavoitteita eli ikuista rauhaa. (Ks. esim. Duvall & Weldes 2001.)

Demokraattisen rauhan teorian kritiikistä pystyisi helposti kirjoittamaan yhtä paljon kuin itse teoriasta. Työni kannalta näiden huomioiden tarkempi käsittely ei ole mielekästä, mutta toivon tämän lyhyen esittelyn osoittavan, että olen tietoinen kritiikin olemassaolosta ja sen sisällöstä. Kuten todettu, työni kannalta keskeistä on teorian käytännönläheinen ulottuvuus Yhdysvaltain ulkopolitiikassa, jossa teoriaa ei erityisen syvällisesti ole pyritty kritisoimaan.

3. PERELMANILAINEN UUSI RETORIikka TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Retoriikan maailman on perinteisesti nähty käsittävän ne tilanteet, joissa on mahdollisuus erilaisiin mielipiteisiin samasta asiasta ja joissa oma kanta täytyy perustella. Riikka Kuusiston (1998, 22) mukaan retoriikan käsitteellä voidaan viitata suostuttelevaan puheeseen, väitteiden perustelun taitoon tai tällaisen puheen analysoimiseen. Palonen ja Summa (1996, 7–11) ovat todenneet, että retoriikan traditiot ja käyttötavat ovat niin moninaisia, ettei kysymys ole yhdestä oppirakennelmasta tai metodista. He erottavat retoriikasta kolme tutkimuksen tasoa: esitysten retoriikan, trooppien retoriikan sekä argumentoinnin retoriikan. Ensimmäisessä tapauksessa tarkastellaan puheita tai tekstejä kokonaisuuksina ja arvioidaan niiden taidokkuutta tai vaikuttavuutta suhteessa yleisöön. Trooppiretoriikka toimii välineenä tekstin, kirjoittajan tai aikakaudelle tyypillisten piirteiden tutkimiseen. Argumentaation tutkimuksessa puolestaan suunnataan huomio erityisesti puheiden niihin puoliin, joilla pyritään muuttamaan tai vahvistamaan yleisön käsityksiä asioista.

Lähestyn pro gradu -tutkielmassani aineistoa argumentaatioretoriikan näkökulmasta, sillä keskityn työssäni niihin kielellisiin keinoihin, joilla presidentit tekevät väitteitään uskottaviksi ja saavat kuulijansa kannattamaan mielipiteitään ja ehdotuksiaan. Argumentaation tutkiminen on keskeisessä asemassa niin sanotussa uuden retoriikan traditiossa, ja etenkin Chaïm Perelmanin argumentaatiotekniikoiden kattava luokittelu näyttäisi antavan hedelmällisen perustan aineiston analysoinnille. Uusi retoriikka on tuonut esille politiikan ja retoriikan välisen yhteyden, ja on havaittu, että myös politiikassa käytetään yleisöön vetoavaa argumentointia. Tässäkin työssä lähdetään liikkeelle siitä näkemyksestä, että kielellisten valintojen kautta synnytetään poliittista todellisuutta ja sitoutetaan yleisö tiettyihin ajatusmalleihin.

Tässä luvussa keskityn Perelmanin näkemykseen uudesta retoriikasta teorian tasolla. Tutkielmani empiirisessä osiossa luvussa neljä tarkastelen, millaisia ovat amerikkalaispresidenttien puheiden yleisöt, esisopimukset ja argumentaatiotekniikat konkreettisissa puhetilanteissa. Perelmanilaisen retoriikantutkimuksen luoman viitekehyksen avulla pyrin selvittämään Bill Clintonin ja George W. Bushin demokratian levittämiseen kannustavan puheen ilmenemismuotoja sekä sen syitä ja seurauksia.

3.1. RETORIIKAN “KUNNIANPALAUTUS” JA PERELMANILAISEN ARGUMENTAATION LÄHTÖKOHDAT

Retoriikka sai alkunsa antiikin filosofien ja sofistien välisissä keskusteluissa ja oli huipussaan antiikin parhaaksi puhujaksi tunnustetun roomalaisen Ciceron aikana. Antiikin puhetaito-oppi oli käytännönläheistä ja keskittyi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, olihan antiikin yhteiskunnan keskiössä osallistuva ja hyvin puhuva kansalainen. Kansalaisilla oli yhtäältä velvollisuus puolustaa itseään tuomioistuimissa ja toisaalta oikeus osallistua kansankokousten debatteihin, joissa tehtiin kaupunkia koskevia merkittäviä päätöksiä. (Haapanen 1996, 23–24; Johannesson 1990, 11–13.)

Antiikin filosofeista etenkin Aristoteles oli kiinnostunut päättelystä ja argumentaatiosta, ja hänelle puhetaidon keskiössä oli järkeen vetoaminen (Haapanen 1996, 26–27). Aristoteles loi klassisen kolmijaon puhujan käytössä olevista suostuttelun keinoista: hänen mukaansa epäilevän yleisön voi voittaa puolelleen hyvin valittujen argumenttien avulla (*logos*), puhujan luonteenpiirteiden avulla (*ethos*) tai johdattamalla kuulijoita haluttua tunnetilaa kohti (*pathos*). Aristoteleen mukaan juuri *logos* johtaa retoriikan ytimeen, josta löytyy tärkein retoriikan käyttämä päättelyn muoto, *enthymema*. Tämä eroaa tieteellisestä päättelystä siten, että sen premissit voivat nojata todennäköisyyteen ja yleiseen mielipiteeseen, kun taas tieteellinen päättely vaatii premisseiltä ja päättelyltä varmempaa tietoa. (Haapanen 1996, 31–32; Johannesson 1990, 18–19.)

Antiikin kultakauden jälkeen alkoi retoriikan pitkä alamäki, jolloin vakuuttelua pidettiin puheiden koristeluna tai ”sanahelinänä”. Retoriikkaa opetettiin keskiajallakin etenkin kirkon piirissä, mutta silloin keskityttiin lähinnä saarnataidon opettamiseen. Tästä ajasta on jäänyt elämään ajatus ”pelkästä retoriikasta”, jolloin retoriikka ymmärretään epäolennaiseksi, pinnalliseksi tai harhaanjohtavaksi.

Tämänlaisen retoriikkakäsityksen kritiikkinä syntyi 1950-luvulla uusi kiinnostus retoriikkaa kohtaan, ja alkoi vakuuttavan puheen ”kunnianpalautus” sen rappiotilasta. Uuden retoriikan (vastakohtana antiikin ”vanhalle retoriikalle”, joka toimi uuden retoriikan lähtökohtana) johtohahmoja olivat Chaïm Perelman, Kenneth Burke ja Stephen Toulmin, jotka kyseenalaistivat vallinneen vähättelevän suhtautumisen retoriikkaan ja vaikuttivat siihen, että yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa heräsi uudelleen kiinnostus retoriikkaa kohtaan. (Kuusisto 1998, 23–24.)

Retoriikan tehtävä on Perelmanin, Burken ja Toulminin mukaan taivuttaa ja suostutella tietty yleisö hyväksymään tietyt teesit tietyssä tilanteessa; he kumosivat retoriikan pelkkään kaunopuheisuuden rajoittuvan merkityksen ja toivat sen takaisin klassiseen yhteyteensä osaksi päättelyn ja vakuuttamisen tutkimusta (Kuusisto 1998, 24). Kaikki kolme olettivat retoriikan olevan aktiivista toimintaa, mutta muuten heidän lähtökohtansa ja tavoitteensa retoriikan tutkimisessa olivat erilaisia. Perelman ja Toulmin tutkivat argumentointia, ja heidän tavoitteenaan oli esittää kattava teoria argumentoivan tekstin tai puheen analysoimiseksi ja sen pätevyyden arvioimiseksi. Toulmin kuitenkin keskittyi päättelyyn ja sen pätevyyden osoittamiseen eikä käsitellyt suostuttelua osana retoriikkaa tai pitänyt yleisökeskeisyyttä argumentoinnin lähtökohtana. Toisin kuin Perelman ja Toulmin, Burke oli kiinnostunut retoristen ilmiöiden laajemmasta merkityksestä osana inhimillistä toimintaa ja niiden piilevistä vaikutuksista symbolisen järjestyksen muodostumisessa. (Summa 1996, 51–52.)

Chaïm Perelman (1912–1984) oli belgialainen filosofian ja oikeustieteen professori, joka tunnetaan ennen kaikkea hänen vuonna 1958 ilmestyneestä pääteoksestaan *La nouvelle rhétorique: traité de l'argumentation* (kirjoitettu yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa) sekä teoksesta *L'empire rhétorique: rhétorique et argumentation* vuodelta 1977²². Teoksissaan Perelman analysoi ja systematisoi niitä keinoja, joilla väitteiden uskottavuutta erilaisissa teksteissä rakennetaan. Perelmanin versio uudesta retoriikasta kattaa laajan diskurssien kirjon, joille on yhteistä niiden tavoite suostutella ja vakuuttaa. Osoittamalla sen, että jokaisessa aiheessa on kaksi kilpailevaa diskurssia, voidaan Perelmanin mukaan kieltää yhden totuuden olemassaolo; jokaisen aiheen puolesta tai sitä vastaan voidaan täten argumentoida. (Perelman 1982, 4–5; 153–155.)

Perelmanin mukaan retoriikan “valtakuntaan” kuuluvat kaikki diskurssit, jotka eivät kuulu formaalin ajattelun alaan: jos kommunikaatiotilanteessa pyritään vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, muuttamaan heidän ajatteluaan tai ohjaamaan heidän käyttäytymistään, liikutaan retoriikan alueella (Perelman 1982, 161–162). Retoriikantutkimus siis käsittelee sitä mikä on uskottavaa, vakuuttavaa tai todennäköistä erotuksena asioista, jotka ovat väistämättömiä tai itsestään selviä. Uuden retoriikan tradition valossa ei ole montakaan tilannetta, jossa pelkkä väitteen esittely ilman sitä tukevaa suostuttelua riittää tuomaan sille yleisön hyväksynnän. (Kuusisto 1998, 23.)

²² Englanniksi *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation* (1971) ja *The Realm of Rhetoric* (1982). Jälkimmäinen on suomennettu nimellä *Retoriikan valtakunta* (1996).

Kaiken argumentaation tarkoitus on Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan muokata yleisön asenteita ja saada aikaan tai lisätä yleisön jäsenten uskollisuutta niille teeseille, joita heille on esitetty. Tehokas argumentti on sellainen, joka onnistuu lisäämään teesin kannatusta tietyn ryhmän keskuudessa siinä määrin, että se saa aikaan aiotun teon (positiivinen teko tai toiminnasta pidättäytyminen) tai ainakin luo toimintavalmiuden, joka ilmenee toimintana oikealla hetkellä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 45.)

Argumentaation tutkiminen ja sen yhdistäminen muinaisen Kreikan retoriikan traditioon on merkinnyt erottautumista järkeen vetoavasta päättelystä, joka on leimannut länsimaista ajattelua Descartesista lähtien. Dikotomioihin perustuvan modernin tieteen myötä argumentaation tutkimus marginalisoitui, sillä Descartes teki kiistattomasta ja itsestään selvästä järjen mittapuun: tiede ei hänen mukaansa voinut perustua todennäköisyyksille, vaan sen argumenttien piti pystyä vakuuttamaan jokainen rationaalinen olento. Uusi retoriikka onkin syntynyt modernin tieteen kritiikkinä pyrkien ylittämään sen luomat dikotomiat. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan myös rationaalisuus syntyy kielessä eikä sen ulkopuolisessa "totuuksien maailmassa", ja tieteen luomat itsestäänselvydet pitää haastaa, jotta pystytään luomaan uskottava argumentaatioteoria. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 1–4.)

Perelmanin retoriikkakäsityksen lähtökohta onkin analyttisen ja dialektisen päättelyn erottaminen toisistaan. Analyttinen päättely on formaalia, ennalta lukkoon lyötyjen päättelysääntöjen kautta etenevää väitteiden todeksi osoittamista, jossa päädytään varmasti oikeaan lopputulokseen, kunhan sääntöjä noudatetaan. Analyttista päättelyä kuvaa esimerkiksi päättelyketju "jos A on B ja B on C, niin A on C". Analyttinen päättely on pätevää riippumatta näiden termien sisällöstä: se on tapa todistaa, mikä on oikea päätelmä riippumatta siitä, onko kukaan valmis hyväksymään sen. Dialektinen päättely puolestaan liittyy luonnollisen kielen käyttöön ja lähtee liikkeelle yleisesti hyväksytyistä teeseistä; se etenee argumentein, jotka ovat enemmän tai vähemmän vakuuttavia. Argumentoinnin tarkoituksena on saavuttaa hyväksyntää kiistanalaisille teeseille ja pyrkiä lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta, jolloin liikutaan todennäköisyyksien maailmassa. Analyttisessä päättelyssä käsitellään totuutta, kun taas dialektisessa päättelyssä perusteltua mielipidettä, joten kumpikin päättely vaatii erilaisen diskurssin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 13–14; Perelman 1982, 1–3.)

Ratkaiseva ero analyttisen ja dialektisen päättelyn välillä on sen kohde eli yleisö, ja tästä päästään Perelmanin teorian keskeisimpään käsitteeseen, yhteisölähtöisyyteen. Toisin kuin analyttinen päättely, dialektinen päättely täytyy aina suunnata tietylle yleisölle, sillä se saavuttaa arvonsa vasta ihmisten mielissä. Analyttisessä päättelyssä lähdetään liikkeelle aksioomista, joiden oletetaan olevan tosia riippumatta yleisön sitoutumisesta niihin, kun taas argumentaatiossa lähdetään liikkeelle vain sellaisista premiseistä, jotka yleisö hyväksyy. (Perelman 1982, 11.)

3.2. YHTEISÖLÄHTÖISYYS

Yhteisölähtöisyys on Perelmanin mukaan (1982, 9–20) retoriikan keskeisin piirre: puhuja arvioi asemansa, valitsee sanansa ja määrittelee tavoitteensa yleisönsä mukaan. Yhteisökeskeisyytensä vuoksi argumentointi on myös aina kulttuurisidonnaista toimintaa: valittu kanava ja puheiden sisältö riippuvat yleisön lisäksi maan poliittisen kulttuurin perinteistä ja kunkin johtajan henkilökohtaisesta tyylistä sekä usein myös siitä, missä yhteydessä puhe pidettiin.

Argumentoinnin yleisöllä Perelman tarkoittaa nimenomaan sitä ihmisten joukkoa, johon puhuja haluaa esityksellään vaikuttaa. Kyseessä ei siis ole fyysisesti läsnä oleva kuulijajoukko, vaan paremminkin puhujan mentaalinen käsitys yleisöstä. Poliitikon yleisö voi esimerkiksi muodostua vaalipiirin kaikista ihmisistä, vaikka konkreettisesti puheen yleisönä olisi vain tietyn äänestäjäryhmän edustajia. Puheen ei usein myöskään ole tarkoitus vakuuttaa yksinomaan niitä henkilöitä, joihin siinä viitataan tai joille se kirjaimellisesti osoitetaan. Esimerkiksi Englannissa parlamentin jäsenten on osoitettava sanansa puhemiehelle, mutta he mitä todennäköisimmin pyrkivät puhemiehen lisäksi vaikuttamaan myös muihin parlamentin jäseniin tai yleiseen mielipiteeseen. (Perelman 1982, 13–14; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 19.) Perelmanin mukaan yleisö onkin parasta määritellä “sellaiseksi väkijoukoksi, johon puhuja tahtoo vaikuttaa argumenteillaan”²³. Tämä väkijoukko on hänen mukaansa äärimmäisen vaihteleva yksikkö: se voi koostua tietyistä henkilöistä tai henkilöryhmästä, puhujasta itsestään tai kenestä tahansa määrittelemättömästä kuulijasta, joka kykenee ymmärtämään puhujaa.

²³ “[...] the gathering of those whom the speaker “wants to influence by his or her arguments” (Perelman 1982, 14).

Määrittelemätöntä yleisöä, joka voi koostua kenestä tahansa arvostelukykyisestä ihmisestä tai koko ihmiskunnasta, Perelman nimittää *universaaliyleisöksi*. Universaaliyleisö puolestaan voi muodostua erilaisista *erityisyleisöistä*, joiden koostumus tiedetään ennalta ja joiden erityisiin odotuksiin tai intresseihin voidaan näin ollen helpommin vedota. Mitä yhtenäisempi yleisö on, sitä helpompi puhujan on lähestyä sitä: yksinomaan tietyn ammattiryhmän tai vakaumuksen edustajista muodostuvan yleisön voi olettaa olevan valmis hyväksymään tiettyihin perusteluihin nojaavat väitteet erilaisista ihmisistä koostuvaa yleisöä todennäköisemmin. (Kuusisto 1998, 25–26.) Erityisyleisölle suunnatun argumentaation heikkous on siinä, että sille suunnatut argumentit saattavat olla vieraita muille kuin tälle tietylle ihmisryhmälle: erityisyleisölle suunnattu argumentti ei pysty välttämättä vakuuttamaan universaaliyleisöä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 31). Mitä heterogeenisempi yleisö on, sitä hankalampaa on pitää huolta siitä, etteivät erilaiset argumentit yleisön mielestä sodi toisiaan vastaan.

Universaaliyleisö²⁴ on mentaalinen käsite, jonka puhuja rakentaa omien kokemustensa pohjalta. Tämän vuoksi joka kulttuurilla, ajalla ja jopa puhujalla on erilainen käsitys siitä, mikä muodostaa universaaliyleisön. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 33.) Yleisön määrittäminen universaaliyleisöksi ei riipu puheen kohteena olevien ihmisten määrästä, vaan puhujan tarkoitusperistä: universaaliyleisöön vedotaan vain silloin, kun puhuja tahtoo vaikuttaa erityisyleisöä laajempaan ihmisryhmään. Puhujan tarvitsee siis ennen argumentointiin ryhtymistä päättää, tavoitteleeko hän retoriikallaan vain joidenkin vai kaikkien arvostelukykyisten ihmisten kannatusta. (Foss & Foss & Trapp [WWW-dokumentti].)

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971, 26–30) mukaan universaaliyleisölle osoitettu argumentointi pyrkii vakuuttamaan, kun taas erityisyleisölle osoitettu puhe pyrkii suostuttelemaan. Universaaliyleisölle argumentoitaessa on siten turvaututtava järkeen, faktoihin ja universaaleihin arvoihin, jotka ovat jollakin tavalla yhteisiä ja itsestään selviä. Erityisyleisön voi suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoamalla yleisön erityisiin intresseihin tai taipumuksiin. Suostuttelun ja vakuuttamisen erossa ei

²⁴ Universaaliyleisön käsite on Perelmanin teorian kiistellyimpiä kohtia. Esimerkiksi Summa (1996, 72–73) toteaa, että Perelmanin yritys määritellä universaaliyleisön avulla yleispätevä “hyvän argumentin mittapuu” on ainakin politiikan tutkimukselle vierasta idealismia: erityisesti ryhmäkohtaisiin tai luokkaetuihin vetoava argumentointi ei voi olla universaalia, joten poliittinen retoriikka jää väistämättä perelmanilaisittain ajateltuna “huonon” tai irrationaalisen argumentoinnin alueelle.

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mielestä ole kuitenkin kysymys subjektiivisuudesta tai objektiivisuudesta, vaan erosta puhujan yleisökäsityksessä.

3.3. PREMISSIT ELI ESISOPIMUKSET

Yhteisölähtöisyyden vuoksi puhujalla on oltava joitakin oletuksia siitä, mihin ylipäänsä on mahdollista vedota tietyn väittämän uskottavuuden lisäämiseksi. Perelmanin mukaan jokainen yleisö hyväksyy ennalta tietyt väittämät, ja puhujan tehtävä on arvioida, millaiset tavat, arvot ja uskomukset kunkin yleisön valintoja ohjaavat. Premissit eli esisopimukset ovat argumentoinnin julkilausumattomia lähtökohtia, joita ei erikseen perustella ja jotka otetaan itsestäänselvyyksinä. (Kuusisto 1996, 277.) Argumentaation tavoitteena ei kuitenkaan ole todistaa johtopäätelmien todenmukaisuutta esisopimuksista lähtevän päättelyketjun avulla, vaan sen avulla pyritään siirtämään esisopimuksissa saavutettu yhteisymmärrys koskemaan myös johtopäätöksiä. Kun puhuja on ensin identifioinut ne premissit jotka yleisö hyväksyy, tulee hänen seuraavaksi tavoitella yleisön hyväksyntää myös johtopäätöksille; tämä voidaan saavuttaa luomalla silta esisopimusten ja kannatusta vaativan teesin välille. (Perelman 1982, 21.)

Tavoitellun yhteisymmärryksen alueet voivat koskea yhtäältä sitä, mitä pidetään totena, jolloin esisopimuksina toimivat erilaiset faktat, totuudet ja olettamukset, tai toisaalta arvostuksia ja haluttuja asioiden tiloja, jolloin esisopimuksia ovat erilaiset arvot, arvohierarkiat ja lokukset. Tosiasioita ja arvostuksia koskevat olettamukset toimivat argumentoinnissa eri tavoin. Faktan aseman saavuttaa vain sellainen tosiasiapäätelmä, jonka universaaliyleisö voisi hyväksyä. Arvopäätelmät puolestaan saavuttavat universaalien yleisön hyväksynnän yleensä vain hyvin yleisessä, abstraktissa muodossa ja sisällöltään täsmentymättöminä. Arvopäätelmien konkreettisen sisällön ilmaiseminen edellyttää perusteluja, jotka vetoavat vain erityisten yleisöjen erityisiin intresseihin tai tavoitteisiin. (Summa 1996, 70.)

3.3.1. Todellisuutta koskevat esisopimukset: faktat, totuudet ja olettamukset

Todellisuutta koskevat esisopimukset liittyvät asioihin, joita yleisö pitää ilman muuta normaalina tai totuutena. "Totuus" ei kuitenkaan argumentoinnissa ole objektiivinen

käsite, vaan asiasta tulee fakta vasta, kun sille on saatu universaaliyleisön hyväksyntä. Esimerkiksi keskiajalla yleisesti hyväksytty käsitys maan litteydestä ei ollut fakta sen vuoksi, että sitä olisi pidetty lopullisena totuutena, vaan siksi, että oli olemassa tietty yleisesti hyväksytty näkemys asioiden tilasta. Mikäli joku yleisöstä kyseenalaistaa aiemmin hyväksytyyn totuuden, ei puhuja voi pitää sitä puheensa lähtökohtana ellei hän osoita, että totuuden kyseenalaistanut henkilö on väärässä tai että henkilön mielipidettä ei kannata ottaa huomioon. On kuitenkin muistettava, että jotkut tosiseikat nauttivat niin suurta hyväksyntää yleisön keskuudessa, että niiden kyseenalaistaminen saattaa sotia puhujan tarkoitusperiä vastaan. (Perelman 1982, 23–24; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 67–68.)

Todellisuutta koskevana esisopimuksena voisi toimia esimerkiksi laajasti jaettu näkemys maailmanrauhan toivottavuudesta. Rauhanomainen maailma voidaan nähdä kaikkien ihmisten tavoittelemana ja hyväksymänä lähtökohtana, jolloin sitä voitaisiin käyttää esisopimuksena esimerkiksi argumentaatioissa, jolla haetaan kannatusta ydinaseiden määrää rajoittavalle politiikalle. Vetoamalla hyväksytyyn lähtökohtaan (maailmanrauha) voidaan hakea kannatusta sellaisillekin teeseille, joita kaikki eivät hyväksy (ydinaseiden tarpeettomuus). Samoin voisi toimia demokratian levittämiseen tähtäävä argumentaatio, jossa hyväksytty visio rauhanomaisesta, demokraattisesta maailmasta toimii esisopimuksena. Tämän yhteisymmärryksen avulla voidaan hakea hyväksyntää myös kiistanalaisemmille teeseille, joilla presidentit hakevat kannatusta esimerkiksi valitsemalleen demokratisoinnin toteuttamistavalle (kuten sota Irakissa).

Otaksumat ovat Perelmanin luokittelussa epävarmempia versioita totuudesta, mutta ne ovat kuitenkin riittävä perusta uskottavalle argumentoinnille. Otaksumat liittyvät asioihin, joita normaalisti tapahtuu ja joihin ihmiset voivat järkevästi luottaa. Perelmanin mukaan voimme esimerkiksi olettaa, että teon laatu paljastaa jotakin sen tekijän luonteesta: voimme olettaa, että hyvät ihmiset tekevät hyviä tekoja ja pahat ihmiset pahoja tekoja, että rehelliset ihmiset kertovat totuuden ja epärehelliset valehtelevat ja niin edelleen. (Perelman 1982, 24–25.) Vaikka myös otaksumat nauttivat universaaliyleisön kannatusta, on faktoilla ja totuuksilla korkeampi status: toisin kuin faktat ja totuudet, otaksumat vaativat toisinaan vahvistusta myös puheen muilta elementeilä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 70).

3.3.2. Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset: arvot ja arvojärjestykset

Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset perustuvat yleisön tärkeinä tai tavoittelemisen arvoisina pitämiin arvoihin ja arvohierarkioihin. Yleispäteviä, kaikille ihmisille yhteisiä arvoja ei juurikaan ole olemassa, ja arvot ovat valideja universaaliyleisölle vain siinä tapauksessa, että niiden sisältö ei ole tarkasti määritelty. Useimmiten arvot ja arvohierarkiat saavuttavat vain erityisyleisön kannatuksen. Arvoilla ilmaistaan positiivinen tai negatiivinen suhtautuminen tiettyyn kohteeseen: hyvä, oikea, kaunis ja tosi ovat positiivisia arvoja, kun taas paha, epäoikeudenmukainen, ruma ja väärä ovat negatiivisia arvoja. Faktan ja arvon eroa voidaan valottaa seuraavalla esimerkillä. Toteamus, että New York on iso kaupunki on Perelmanin luokittelussa fakta, mutta sitä vastoin toteamus, että suuret kaupungit ovat epämiellyttäviä paikkoja on arvopäätelmä. (Perelman 1982, 26–27; Foss & Foss & Trapp [WWW-dokumentti].)

Perelman erottaa toisistaan abstraktit ja konkreettiset arvot. Arvot ovat abstrakteja, mikäli niitä ei kiinnitetä tiettyyn henkilöön tai instituutioon, kun taas konkreettiset arvot sitä vastoin kiinnittyvät henkilöön tai instituutioon. Perelmanin mukaan argumentaatiota ei voi rakentaa ilman molempien arvojen läsnäoloa, mutta tilanteesta riippuu kummanlaiset arvot nousevat tärkeämpään asemaan puhujan retoriikassa. Argumentaatio, joka perustuu konkreettisille arvoille, näyttäisi Perelmanin mukaan leimaavan konservatiivisia yhteiskuntia, kun taas abstraktit arvot kannustavat yhteiskunnan kritisoimiseen. Abstraktien arvojen nähdäänkin liittyvän kiinteästi sellaiseen argumentaatioon, jolla haetaan kannatusta muutokselle ja jolla pyritään luomaan yhteiskunnallisesti uusi tilanne. (Perelman 1982, 27–28; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 77–79.)

Tämän jaottelun perusteella voidaan olettaa, että Yhdysvaltain presidenttien demokratian levittämiseen tähtäävässä retoriikassa painotetaan juuri abstrakteja arvoja, argumentoidaanhan sillä yhteiskunnallisen muutoksen puolesta. Abstrakteja arvoja viljelevä puhe saattaa myös antaa presidenteille liikkumatilaa, sillä niitä käytettäessä ei sitouduta konkreettisiin toimenpiteisiin julkilausuttujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hierarkia viittaa tapaan, jolla arvoja laitetaan keskinäiseen tärkeysjärjestykseen, ja usein yleisön arvohierarkioiden tuntemus onkin retorille oleellisempaa kuin yksittäisten

tärkeiden arvojen tunnistaminen. Perelman erottaa neljänlaisia arvohierarkioita, konkreettisia, abstrakteja, heterogeenisiä ja homogeenisiä. Konkreettisista arvohierarkioista Perelman käyttää esimerkkinä sitä yleistä uskomusta, että ihminen on eläinten yläpuolella. Abstrakteissa arvohierarkioissa vertaillaan kahta arvoa keskenään, esimerkiksi oikeus voidaan asettaa arvokkaammaksi ominaisuudeksi kuin hyöty tai turvallisuus arvokkaammaksi kuin säästäväisyys. Homogeeniset arvohierarkiat perustuvat määrälle: suuri määrä positiivisia arvoja on toivottavampaa kuin pieni määrä positiivisia arvoja, ja vastaavasti pieni määrä negatiivisia arvoja on toivottavampaa kuin suuri määrä negatiivisia arvoja. Heterogeenisissä arvohierarkioissa verrataan laadullisesti erilaisia arvoja, jolloin esimerkiksi päämäärää pidetään parempana kuin keinoja tai syytä parempana kuin seurausta. (Perelman 1982, 29; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 80–81.)

3.3.3. Lokukset

Lokukset ovat eräänlaisia päättelysääntöjä, luonteeltaan hyvin yleisiä ja suotavina pidettäviä asioita, joiden tarkoitus on helpottaa puhujaa puheen rakentamisessa. Lokukset ovat yläotsikoita, joiden alle argumenttien arvohierarkioita voidaan luokitella. Niitä voitaisiin Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan kutsua myös argumenttien “varastoiksi”. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 83.)

Myös lokuksista voidaan erottaa erilaisia alalokuksia. Näitä ovat Perelmanin mukaan esimerkiksi määrän, laadun, järjestyksen ja olemassa olevan lokus. Kvantitatiivisella eli määrään viittaavalla lokuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa jokin seikka arvotetaan paremmaksi kuin toinen määrällisten syiden perusteella: esimerkiksi monissa tilanteissa hyödyllinen asia on tärkeämpi kuin vain erityisissä tilanteissa hyödyllinen asia. Laadun lokusta käytetään, kun lukumääriin ei voida vedota. Tällöin viitataan asian ainutlaatuisuuteen sekä harvinaisuuteen ja perustellaan näillä arvoilla sen korkeampaa arvoa ja oikeutusta. Demokratiaretoriikassa kvalitatiivinen lokus voisi olla esimerkiksi väite, että Yhdysvalloilla on edessään ainutlaatuinen mahdollisuus edistää rauhan ja vaurauden kehitystä maailmassa. Järjestyksen lokus asettaa kaksi asiaa keskinäiseen järjestykseen ja perustelee toisen paremmuuden suhteessa toiseen esimerkiksi siten, että kauemmin voimassa ollut periaate on parempi kuin uudempi periaate. Olemassa olevaan viittaava lokus puolestaan asettaa todellisen ja tämänhetkisen seikan paremmaksi kuin mahdollisen tai sattumanvaraisen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 85–95.)

3.4. ASSOSIATIIVISET ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT

Argumentaatiotekniikoiden avulla pyritään saavuttamaan oikeutus argumentoinnissa käytetyille väitteille; ne ovat kielen resursseja, joiden avulla väitteiden uskottavuutta rakennetaan. Tietyn teesin vakuuttavuus ei kuitenkaan muodostu ainoastaan argumentin loogisesta rakenteesta vaan myös siitä, kuinka uskottavia ovat puhujan valitsemat syy- ja seuraussuhteet, tavoite ja keino -kytkennät sekä erilaiset esimerkit, rinnastukset, metaforat ja vastakkainasettelut. (Perelman 1982, 44, 48–49.)

Varsinaiset argumentaatiotekniikat voidaan jakaa kahteen pääryhmään, assosiatiivisiin ja dissosiatiivisiin. Assosiatiivisella argumentoinnilla tarkoitetaan perelmanlaisessa retoriikantutkimuksessa puhujan pyrkimystä yhdistää erilaisia asioita samaan ryhmään kuuluviksi, yhteisen nimikkeen alle. Dissosiatiivinen argumentointi puolestaan pyrkii erottamaan toisistaan yhteenkuuluviksi koetut asiat ja jakamaan sellaisia käsittepareja, jotka saattaisivat johtaa puhujan teesin kanssa ristiriidassa oleviin päätelmiin.

Assosiatiivisista argumentaatiotekniikoista voidaan erottaa kolme pääryhmää. Kvasiloogiset argumentit ovat sellaisia, joissa ilmauksen merkitys tulkitaan vertaillen sitä loogiseen, matemaattiseen tai formaaliin todisteluun. Todellisuuden rakenteeseen perustuvassa argumentoinnissa ilmauksen merkitys tulkitaan viitaten väitteen yhteensopivuuteen sen kanssa, mitä tiedetään vallitsevasta todellisuudesta. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit puolestaan ovat sellaisia, joissa väite nojaa tunnettuun erityistapaukseen, joka esitetään ennakkotapauksena, mallina tai yleisenä sääntönä.

3.4.1. Kvasiloogiset argumentit: loogiseen päättelyyn perustuva vertailu

Kvasiloogisilla argumenteilla yritetään jäljitellä matematiikan tai formaalin logiikan täsmällistä päättelyä. Näin pyritään antamaan kuva “laboratorio-olosuhteista” ja sulkemaan pois inhimilliseen toimintaan kuuluvat kilpailevat tulkinnat ja yksilölliset arviointiperusteet. Riikka Kuusiston (1998, 27) mukaan kvasiloogista argumentointia on esimerkiksi kahden erillisen luonnolliseen maailmaan kuuluvan tapahtuman vertailu ja vaatimus niiden yhdenmukaisesta kohtelusta tai yritys arvioida jonkin yksittäisen inhimillisistä tekijöistä vahvasti riippuvaisen tapahtuman tarkkaa todennäköisyyttä.

Kvasilooginen argumentointi eroaa muodollisesta päättelystä siten, että se edellyttää aina tiettyjen ei-formaalien väitteiden hyväksymistä, joka vasta mahdollistaa argumentin menestyksekkään soveltamisen. Kvasiloogisessa argumentoinnissa todellisuus pelkistetään matemaattisten skeemojen näköiseksi, mutta johtopäätösten on kuitenkin liikuttava luonnollisen kielen maailmassa. Kvasiloogisten argumenttien suostutteluvoima juontaa pitkälti niiden samankaltaisuudesta loogiseen päättelyyn, sillä ihmisten on yleensä helppo hyväksyä väitteitä, jotka perustuvat logiikan piirissä käytettyihin "totuuksiin". Luonnollisessa kielessä asioiden ilmaiseminen logiikan termein on kuitenkin vaikeaa, ja onkin harvinaista, että kvasiloogiset argumentit yksinään toimivat suostuttelun strategiana. Kvasiloogiset argumentit eivät siten ole totuuksia, vaan ainoastaan vahvempia tai heikompia perusteluita, joita täytyy usein täydentää todellisuuden rakenteeseen perustuvilla argumenteilla. (Perelman 1982, 79–80.)

Kvasilooginen argumentointi voi esimerkiksi olla niin kutsutusti siirtämiseen perustuvaa. Siirtämiseen perustuvassa argumentoinnissa lähdetään rakentamaan päättelyketjua siten, että jos ensimmäisen ja toisen termin välillä on yhteys, samoin kuin toisen ja kolmannen termin välillä, täytyy myös ensimmäisen ja kolmannen välillä olla yhteys (Perelman 1982, 70). Geometriasta tuttu ajatus osan sisällyttämisestä kokonaisuuteen on myös eräs kvasiloogisen argumentoinnin muoto. Usein kokonaisuuden suhdetta osiinsa käsitellään kvantitatiivisesti, jolloin kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa, ja sitä pidetään sen vuoksi tärkeämpänä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 231.) Jakamiseen perustuvassa argumentoinnissa puolestaan vedetään johtopäätelmiä kokonaisuudesta sen jälkeen, kun on järkeilty sen jokaisesta osasta erikseen. Kvasiloogiseen argumentointiin voidaan lukea kuuluviksi myös kaikki sellaiset argumentit, joilla viitataan todennäköisyyksiin, numeroarvoihin, testaamiseen ja tilastoihin. (Perelman 1982, 73–78.)

3.4.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit: kausaalisuhteet ja rinnakkaisuussiteet

Todellisuuden rakenteeseen perustuvilla argumenteilla pyritään luomaan luonnollisen kaltaisia siteitä todellisuuden elementtien välille ja käyttämään näitä siteitä tiettyyn yksittäistapaukseen liittyvän argumentoinnin perustana. Tällaiseen argumentointiin voidaan lukea kuuluviksi kausaalisuhteet, joissa etsitään erilaisia syy- ja

seuraussuhteita, sekä rinnakkaisuussiteet, jolloin tarkastellaan teon ja olemuksen välistä yhteyttä.

Kausaalisuhteeseen perustuvassa argumentoinnissa kohdistetaan huomio syiden etsimiseen, vaikutusten määrittelyyn ja faktan arviointiin sen seurausten perusteella. Kausaalisuhdetta luodessaan puhuja pyrkii osoittamaan joko syiden ja seurausten tai keinojen ja päämäärien välisen yhteyden. Jos ilmiön merkitystä halutaan vähentää, se kannattaa esittää seurauksena; jos sen merkitystä taas halutaan korostaa, tulee ilmiö ensisijaisesti esittää päämääränä. (Perelman 1982, 81–83; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 271.)

Joskus puhujan puolustaman teesin ja yleisön hyväksynnän välillä on niin suuri kuilu, että argumentaation rakentaminen väitteestä A väitteeseen D ei voi tapahtua suoraan. Tällöin tarvitaan dynaamisia argumentteja, joissa hyväksynnän siirtäminen tapahtuu välietappien kautta A:sta B:hen, B:stä C:hen ja C:stä D:hen. (Perelman 1982, 87–88.) Siirtymisen argumentointia käytetään myös silloin, kun tahdotaan saada päämäärä näyttämään väliaikaiselta pysähtymiseltä matkalla tiettyyn suuntaan. Tätä strategiaa voidaan käyttää yleisön vakuuttamiseksi antamatta tarkempaa lupausta siitä, kuinka pitkälle on tarkoitus edetä tai millä aikataululla eteneminen tapahtuu. Esimerkiksi Irakin sota oli Bushin mukaan vain välietappi laajemmassa tavoitteessa, joka on koko Lähi-idän demokratisoiminen. Siirtymiseen perustuvalla argumentoinnilla puhuja voi myös vakuuttaa yleisönsä siitä, että välttääkseen johonkin huonompaan suuntaan ajautumisen on valittava puhujan esittämä suunta. Sota Irakissa oli siis parempi vaihtoehto sille, että Saddam Husseinin kaltainen tyranni saisi käsiinsä joukkotuhoaseita ja käyttäisi niitä yhdessä terroristien kanssa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 282–283.)

Rinnakkaisuussiteissä on abstraktilla tasolla kyse teon ja olemuksen välisestä siteestä; konkreettisemmin kyse on useimmiten henkilön ja hänen tekojensa yhdistämisestä siten, että henkilön luonne määritellään hänen tekojensa kautta (Perelman 1982, 89–90). Tietynlainen kuva henkilöstä voi vahvistua, mikäli tämän käyttäytyminen on toistuvasti samanlaista. Toisaalta henkilön käyttäytymisestä voidaan myös tarkoituksella etsiä samankaltaisuuksia ja väittää, että sen taustalla vaikuttavat aina samat intentiot. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 293, 302.) Esimerkiksi Saddam Husseinista on rakennettu lajityyppi pahana tyrannina, jonka käyttäytymistä ohjaavat aina samantyyppiset motiivit.

Menneet tapahtumat vaikuttavat henkilön hyvään tai huonoon maineeseen. Monesti yleisö pyrkii jäljittelemään sellaisen henkilön tekoja, jota kohtaan se tuntee arvostusta. Perelman kutsuu auktoriteettiin vetoavaksi argumentiksi sellaista strategiaa, jossa henkilön tai ryhmän arvovaltaa hyödynnetään kannatuksen saamiseksi teesille. (Perelman 1982, 93–95.) Yleisön jäsen voi esimerkiksi väittää, että isku Irakiin on oikeutettu, koska George W. Bush sanoo niin. Auktoriteettiin vetoavaa argumentointia voidaan kuitenkin käyttää vain muiden argumenttien tukena: sillä voidaan vaikuttaa mielipiteisiin ja arvoihin, mutta “totuutena“ pidettäviä faktoja sillä ei voi kumota.

3.4.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit: esimerkit, havainnollistaminen, mallit ja analogiat

Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivässä argumentaatiossa pyritään siirtämään yksittäistapausten saavuttama hyväksyntä koskemaan myös laajempia kokonaisuuksia. Tällaista argumentaatiota tutkittaessa kiinnitetään huomiota erilaisten esimerkkien, havainnollistajien, mallien ja analogioiden käyttöön. Esimerkkien käytöllä pyritään yleistyksiin, ja hyväksytyjä yleistyksiä puolestaan havainnollistetaan yksittäistapausten avulla. Mallin avulla pyritään saamaan aikaan mallin mukaista toimintaa, ja antimallia käyttämällä sanktioidaan epätoivottuja toimintavaihtoehtoja. Analoginen päättely ja sen yleisin muoto metafora puolestaan perustuvat kahden eri “sfääreissä“ esiintyvän suhteen välisen samankaltaisuuden näyttämiseen ja hyödyntämiseen.

Esimerkkejä käytetään konkretisoimaan tiettyjä säännönmukaisuuksia: kun yksittäistapausta käytetään esimerkkinä, se mahdollistaa yleistysten tekemisen, ja näin saadaan synnytettyä uusia sääntöjä. Väite, että professorit ovat hajamielisiä saa tukea huomiolta, että professori X unohtaa usein avaimensa. Tällöin hänestä tulee tietyn asian esimerkki. Esimerkkeihin nojaavassa argumentaatiossa on tärkeää, että se on kiistaton, sillä argumentoinnin johtopäätökset nojaavat esimerkin todenperäisyyteen. (Perelman 1982, 106–108.)

Esimerkin luomia sääntöjä voidaan pyrkiä havainnollistamaan eri tavoin. *Havainnollistamisella* tarkoitetaan jo olemassa olevien säännönmukaisuuksien vahvistamista kuulijoiden tietoisuudessa, mikä voi tapahtua esimerkiksi valottamalla jotain väitettä tukevaa yksityiskohtaa tai painamalla asia tarkemmin kuulijan mieleen.

Esimerkin on oltava täysin kiistaton mutta havainnollistamisen ei, sillä esimerkin saama kannatus ei riipu havainnollistamisesta. Toisaalta havainnollistamisen on vedottava kuulijan mielikuvitukseen, jotta se saavuttaisi kannatusta. (Perelman 1982, 108; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 357.)

Esimerkin ja havainnollistamisen lisäksi voidaan argumentoinnissa käyttää myös erilaisia *malleja*, joiden toivotaan herättävän kuulijoissa mallin mukaista käyttäytymistä. Kaikki mahdollinen toiminta ei kuitenkaan ole matkimisen arvoista, vaan mallin täytyy nauttia yleisön keskuudessa arvostusta ja imitoinnin tulee lisätä ryhmän arvoa. Useimmiten imitoidaan henkilöitä, joilla on auktoriteettia heidän pätevyytensä, tekojensa ja sosiaalisen asemansa ansiosta; tällöin henkilö on arvovaltansa vuoksi takuu oikeasta toiminnasta. Malleina olevien henkilöiden täytyykin kiinnittää erityistä huomiota sanomisiinsa ja tekemisiinsä. (Perelman 1982, 110–111; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 363.) Voidaan esimerkiksi argumentoida, että hyvän opettajan piirteet yhdistyvät professorissa X. Tällöin ei väitetä, että kaikki opettajat ovat kuin professori X, vaan hänestä tehdään hyvän opettajan malli, jota muiden tulee imitoida. Myös Yhdysvaltojen pitkä demokratian perinne voisi toimia presidenttien puheissa mallina oikeanlaisesta, rauhanomaisesta yhteiskuntajärjestelmästä, jolloin muita valtioita kehoitetaan imitoimaan Yhdysvaltain demokratiaa.

Argumentaatiossa voidaan myös käyttää erilaisia antimalleja, jotka koostuvat sellaisista esimerkeistä, joita ei suositella imitoitavan ja joita pitäisi pyrkiä välttämään. Antimalli voi syntyä esimerkiksi silloin, kun alempiarvoinen imitoi ylempäänsä: tällöin jälkimmäinen ei enää tahdo toimia kuten ennen ja vastareaktiona muuttaa käyttäytymistään. Ylemmässä asemassa oleva henkilö ei siis tahdo tulla yhdistetyksi alempiarvoiseen, jota väheksytään ja pidetään esimerkkinä huonosta mausta. (Perelman 1982, 112.)

Analogioihin perustuvassa argumentoinnissa pyritään hankkimaan kannatusta yhdessä parissa esiintyvälle suhteelle sen vuoksi, että samanlainen yhteys esiintyy myös jossakin toisessa parissa. Analogian avulla pyritään esittämään ilmiöiden välinen samankaltaisuus pariin a–b ja c–d välisenä suhteena eli teeman (*theme*) ja perustan (*phoros*) avulla. Parien välillä ei vallitse symmetrinen yhtäläisyys, vaan a:n suhde b:hen jotenkin muistuttaa c:n suhdetta d:hen. Perusta tunnetaan paremmin kuin teema, ja

analogian tehtävä on selventää teemaa perustan avulla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 371–374; Perelman 1982, 114–116.) Täydellinen neljän termin analogia voisi olla esimerkiksi ilmaus “vanhuus on ihmisen elämänkaarella samassa asemassa kuin ilta vuorokauden kulussa“. Tässä pari ”vanhuus – ihmisen elämänkaari” muodostaa analogian teeman, ja pari ”ilta – vuorokausi” sen perustan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 399.)

Metafora eli kielikuva on analogian tiivistynein muoto, jossa teema ja perusta ovat sulautuneet yhteen. Tällöin luodaan merkityksiä, jotka ylittävät ilmauksen sananmukaisen merkityksen. Jos analogioiden avulla etsitään samankaltaisuuksia parien a–b ja c–d väliltä, on metafora täydellisimmillään muotoa “a on c“. Esimerkiksi yllä mainittu esimerkki neljän termin analogiasta voisi metaforana tiivistyä muotoon “elämän ilta“ tai “vanhuus on ilta“. Metaforat ovat yleisiä puhutussa kielessä, ja niitä voidaan muodostaa monin eri kielellisin tekniikoin. Metaforat voivat liittyä adjektiivieihin (*loistava* paljastus), verbeihin (vastaväittäjä *iski* takaisin), possessiivipronomineihin (*meidän* Waterloomme), tai yhteen sanaan, joka on irrotettu kirjallisesta merkityksestään. Metaforat kuluvat toiston myötä; tällaisia paljon käytettyjä metaforia Perelman kutsuu kuolleiksi tai uinuviksi (Perelman 1982, 120–122). Perelmanille filosofinen ja luonnollinen ajattelu ei ole mahdollista ilman metaforia: ajattelu muodostuu hänen mukaansa vain sellaisen argumentaation kautta, jossa metaforat ja analogiat ovat keskessä roolissa (Perelman 1982, 124–125).

3.5. DISSOSIATIIVISET ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT

Dissosiatiivinen eli kahden asian erottamiseen pyrkivä argumentointi perustuu niin sanottujen filosofisten parien erottamiselle, jolloin tietyn termiparin tutuksi koettu yhteys yritetään katkaista, ja niiden välille pyritään muodostamaan toisenlaisia rakenteita. Dissosiatiivisilla argumentaatiotekniikoilla siis pyritään todistamaan, että elementit, joiden kuuluisi pysyä erillisinä ja itsenäisinä on yhdistetty väärin perustein. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 411–412.) Dissosiatiiivista argumentointia on esimerkiksi väittää, että ulkomuoto ei vastaa syvempää olemusta, teoria käytäntöä, näennäinen todellisuutta, yksittäistapaus yleistä sääntöä tai abstrakti konkreettista.

Dissosiaatiota leimaa vastakkainasettelu ilmiön ja todellisuuden välillä. Ilmiö on Perelmanin mukaan vain todellisuuden ilmentymä, todellisuutta siten kuin se ilmenee.

Perelman havainnollistaa dissosiaatiota jakamalla käsiteparit kahteen osaan, jolloin termi I vastaa ilmentymää ja termi II todellisuutta. Termi II ymmärretään ainoastaan suhteessa termiin I: termi II on eräänlainen selittävä normi, jonka avulla voidaan erottaa todellisuudesta virheellinen ja harhaanjohtava aines sekä todellisuuden ilmentymä ja totuus. (Perelman 1982, 127–128.)

Riikka Kuusiston mielestä dissosiativinen argumentointi voi olla vaikeaa, sillä on hankalaa erottaa toisistaan asioita, jotka ihmisten mielissä on jo kertaalleen yhdistetty. Argumenttien erottaminen voikin Kuusiston mukaan kääntyä puhujaa vastaan, ja kahden asian toistuva erottaminen voi liittää ne ihmisten mielissä entistä kiinteämmin yhteen. (Kuusisto 1998, 26–28.)

4. ANALYYSI BILL CLINTONIN JA GEORGE W. BUSHIN DEMOKRATTISEN RAUHAN AJATUSTA TUKEVASTA RETORIIKASTA

Aineistoni koostuu Bill Clintonin ja George W. Bushin vuosina 1997–2004 pitämistä puheista, joita on tarkastelussa yhteensä 26 kappaletta, Clintonilta 12 ja Bushilta 14. Molemmilta presidenteiltä on mukana virkaanastujaispuhe (Clintonilta toisen ja Bushilta ensimmäisen kauden) sekä neljä kansakunnan tilaa käsittelevää puhetta. Näiden lisäksi olen käynyt läpi molempien presidenttien erityisesti ulkopoliittikaan keskittyviä puheita. Clintonilta on mukana puheenvuoroja muun muassa YK:n yleiskokouksessa, West Pointin sotilasakatemiassa, Nebraskan yliopistossa ja demokraatiainstituutin päivällisillä sekä yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen 50-vuotisjuhlassa. Bushilta olen valinnut presidentin ulkopoliittista linjaa määrittäviä puheita muun muassa Maailmanpankissa, West Pointin sotilasakatemiassa, American Enterprise Institute -tutkimuslaitoksessa ja YK:n yleiskokouksessa.

Muut kuin virkaanastujaispuheet ja kansakunnan tilaa käsittelevät puheet, jotka on otsikoitu “address“, on otsikoitu englanniksi “remarks“, ja ne ovat suunniteltuja, valmiiksi kirjoitettuja puheita. En valinnut aineistooni esimerkiksi lehdistötilaisuuksien puheenvuoroja, joissa puhetyyli ja argumentointi on spontaanimpaa, minkä vuoksi ne saattavat poiketa presidenttien “virallisesta“ retoriikasta. Lähdeluettelossa mainitaan puheiden pitopaikka ja -aika, joka toivottavasti helpottaa lukijaa hahmottamaan presidenttien puheiden ajallista jatkumoa ja yleisöjen merkitystä kussakin puhetilanteessa. Puheiden suomennoksista vastaan minä, ja otan myös täyden vastuun niiden oikeakielisyydestä.

Tässä yhteydessä huomautettakoon, että onnistunut retorinen analyysi ei rakennu ainoastaan perelmanilaisten strategioiden erittelyn varaan, vaan olennaista on miettiä erityisesti sitä, *millaisten kielellisten strategioiden avulla esisopimuksiin kohdistettu konsensus voidaan siirtää ristiriitaisia tunteita herättäviin johtopäätöksiin*, eli miten jostakin väitteestä tehdään yleisön mielessä “läsnä oleva“. Tällöin pyritään paljastamaan myös jotakin siitä, mitä presidenttien “todelliset“ motiivit koskevat ja mitä heidän kielellisten strategioidensa taustalla on. Sen vuoksi on analyysissa mietittävä sitä, minkälainen toimintavalmius demokraatiaretoriikalla luodaan eli minkä toimen presidentit tahtoisivat ihmisten tekevän retoriikkansa seurauksena.

4.1. YLEISIÄ HUOMIOITA PRESIDENTTIEN PUHEISTA

Yleisellä tasolla voidaan ajatella, että presidentit hakevat tukea retoriikalleen kannatuksen ja uudelleenvalinnan vuoksi. Presidentti Clinton ei tosin voinut tulla valituksi enää kolmannelle kaudelle, mutta hän olisi varmasti tahtonut nähdä myös seuraajansa tulevan demokraattien riveistä. Clinton haki retoriikallaan tukea visiolleen 2000-luvun maailmasta, jota Yhdysvallat johtaa esimerkin, ei vallan avulla. Tämä näkemys oli ristiriidassa niiden amerikkalaisten mielipiteiden kanssa, jotka tahtoivat Yhdysvaltojen ottavan aktiivisemmän roolin maailmanpolitiikassa, ja Clinton joutuikin usein vakuuttamaan kansalaisiaan “pehmeämmän” linjansa eduista.

Clintonin puheiden perusteeksi on toive demokraattisesta, rauhanomaisesta ja vauraasta maailmasta, jossa ihmiset pystyvät toteuttamaan potentiaalinsa. Presidentin toisen virkakauden puheissa korostuu vuosituhannen vaihteen tunnelma, usko ainutkertaiseen historialliseen mahdollisuuteen tehdä maailmasta parempi ja turvallisempi paikka. Clinton korostaa globalisaation tuomia mahdollisuuksia ja toisaalta muistuttaa siitä seuraavista haasteista. Presidentti toistaa monissa puheissaan, että ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa yli puolet maapallon ihmisistä elää vapaasti valittujen hallitusten alaisina (esim. Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]). Samalla hän kuitenkin muistuttaa riskistä, että yhteiskunnallinen vapaus ei välttämättä tule menestymään esimerkiksi uusissa Itä-Euroopan maissa ilman vakaiden demokratioiden apua (esim. Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

Clintonin turvallisuusstrategian keskiössä puheiden perusteella on vakaa ja demokraattinen Eurooppa, joka ideaalilanteessa toimii esimerkkinä muutostilassa oleville alueille. Tästä painotuksesta huomataan, että kylmän sodan päättymisestä ja Bosnian konfliktista oli Clintonin toisella kaudella vasta vähän aikaa; esimerkiksi Bush pitää Euroopan vakautta jo itsestäänselvyytenä. Clinton puhuu paljon myös siitä, että Venäjä ja Kiina on saatava mukaan demokraattiseen kehitykseen ja täysivaltaisiksi toimijoiksi yhä pienenevässä maailmassa. Presidentin turvallisuuskäsitys on laaja, hän lukee mahdollisiksi uhiksi muun muassa terrorismin, joukkotuhoaseet, huumeet, taloudellisen epävarmuuden, ympäristökatastrofit ja epidemiat (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti]). Clintonin lähestymistapa asioihin on yhtäältä amerikkalaiseen voimaan perustuva, toisaalta multilateraalinen: vaikka hän näkee maailmanrauhan

takaamisen Yhdysvaltain tehtävänä, pyrkii hän tähän tavoitteeseen ensisijaisesti kansainvälisten organisaatioiden (erityisesti Naton) avulla.

Presidentti Bushin puheita leimaa terrorismi ja sen vastainen "sota", ja hänen retoriikastaan voidaan erottaa Clintonia konkreettisempia tavoitteita. Ensinnäkin presidentti haki argumenteillaan tukea terrori-iskujen vastahyökkäyksille, ensin Afganistanissa ja myöhemmin Irakissa. Hänen intresseissään oli myös "four more years" eli toinen virkakausi, jolloin ristiriitaisillekin argumenteille oli saatava äänestäjien enemmistön tuki.

Bush on monessa yhteydessä tukenut retoriikallaan demokraattisen rauhan ajatusta: hän on esimerkiksi todennut, Kantin hengessä, että kestävä rauha voidaan saavuttaa oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa edistämällä (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]). Demokraattisen rauhan teorian rakenteellista mallia presidentti tuki todetessaan, että diktaattorit ovat usein aggressiivisia, kun taas vapaat valtiot pyrkivät ratkaisemaan erimielisyyksiään rauhanomaisesti (Bush 21.9.2004 [WWW-dokumentti]). Bush myös näpäytti realisteja, jotka presidentin mukaan virheellisesti uskovat, että demokratian levittäminen esimerkiksi Lähi-idässä ei ole amerikkalaisten intresseissä. Bush vakuuttaa, että amerikkalaiset ovat turvassa, kunhan vapautta edistetään missä päin maailmaa hyvänsä (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti]).

Bushin perusteeksi kiinnittyy Clintonia kiinteämmin amerikkalaiseen traditioon. Bush viittasi Amerikan "missioon" vapauden lähettiläänä muun muassa kansakunnan tila - puheessaan tammikuussa 2004:

"Amerikka on kansakunta, jolla on missio, ja tämä missio seuraa perimmäisistä uskomuksistamme. Emme tavoittele ylivaltaa tai imperiumia. Tavoitteemme on demokraattinen rauha, joka perustuu jokaisen miehen ja naisen omanarvontuntoon ja oikeuksiin. Amerikka toimii tämän tavoitteen puolesta ystäviensä ja liittolaistensa kanssa, mutta ymmärrämme erityisen kutsumuksemme: Tämä mahtava tasavalta johtaa vapauden asiaa".²⁵

Bush puhuu avoimesti uskonnollisin termein ja asettaa vapauden levittämisen ulkopoliittikkansa keskiöön: hänen mielestään demokratiaa on aktiivisesti levitettävä,

²⁵ "America is a nation with a mission, and that mission comes from our most basic beliefs. We have no desire to dominate, no ambitions of empire. Our aim is a democratic peace, a peace founded upon the dignity and rights of every man and woman. America acts in this cause with friends and allies at our side, yet we understand our special calling: This great Republic will lead the cause of freedom". (Bush 20.1.2004 [WWW-dokumentti].)

jotta tulevat sukupolvet voivat elää rauhanomaisessa maailmassa. Vapauden levittäminen on “amerikkalaisen sielun täyttymys” mutta, kuten Bush muistuttaa, vapaus ei ole Amerikan lahja maailmalle, vaan Jumalan lahja kaikille maailman ihmisille (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti]). Presidentti muistuttaa, että Yhdysvaltain perustajat omistivat maansa palvelemaan ihmisten omanarvontuntoa, oikeuksia ja mahdollisuuksia. Juuri tämä perinne ohjaa Bushin mukaan amerikkalaisia maailmalle puolustamaan rauhaa ja estämään “pahojen miesten“ aikeet (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti]).

4.2. PUHEIDEN YLEISÖT: AMERIKKALAISET JA TÄRKEIMMÄT LIITTOLAISET

Kuten edellisessä luvussa todettiin, Perelman ja Olbrechts-Tyteca määrittelevät yleisöksi sen ihmisten joukon, johon puhuja haluaa esityksellään vaikuttaa. Riikka Kuusiston (2001, 80) mielestä analyysin kannalta kiinnostavia ovat niin fyysisesti läsnä oleva yleisö, retorin eksplisiittisesti puhuttelemat yleisöt kuin myös mahdollisesti tavoitellut laajemmat yleisöt. Yhdysvaltain presidentit joutuivat perustelemaan kantojaan lukuisille erilaisille yleisöille eri yhteyksissä, ja he tavoittelivat lukuisten ihmisryhmien hyväksyntää päätöksilleen. Pelkästään amerikkalaiset muodostavat varsin heterogeenisen ja eriytyneen yleisöpohjan, puhumattakaan koko maailman tai edes Yhdysvaltain liittolaisten muodostamista yleisöistä. Tämän seurauksena onkin luonnollista, että presidentit puhuivat eri tavalla YK:n yleiskokouksessa ja esimerkiksi amerikkalaisotilaiden valmistujaisjuhlassa.

Tarkasteltaessa yksilöidymmin eri yleisöjä voidaan aineistoni puheet jakaa kahteen ryhmään: yhtäältä virkaanastujaispuheisiin ja kansakunnan tila -puheisiin, toisaalta muissa yhteyksissä pidettyihin puheisiin. Ensin mainitut toimivat presidenttikauden linjapuheina, ja ne herättävät suurta huomiota tiedotusvälineissä maailmanlaajuisesti. Presidentti Clinton osoitti virkaanastujaispuheensa maansa kansalaisille²⁶ ja kansakunnan tila -puheet useimmiten kongressin yhteisistunnon osanottajille sekä Amerikan kansalle²⁷. Kuten valtionpäämiesten linjapuheiden kohdalla usein, myös Clinton haki argumenteilleen periaatteessa universaaliyleisön tukea: hän maalasi kuvaa

²⁶ “My fellow citizens“ (Clinton 20.1.1997 [WWW-dokumentti]). Clinton puhuu “kanssakansalaisistaan”; tällä hän pyrkii luomaan vaikutelmaa siitä, että myös hän on ”tavallinen” amerikkalainen.

²⁷ “Mr. Speaker, Mr. Vice President, members of the 105th Congress, distinguished guests, and my fellow Americans“ (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

globalisoituvasta maailmasta, jossa kaikkien ihmisten on puhallettava yhteen hiileen tulevaisuuden uhkien peittoamiseksi. Puhe kuitenkin tavoitti sekä konkreettisesti että hyväksynnän saamisen tasolla huomattavasti pienemmän joukon. Presidentin kannalta universaaliyleisön tuen saavuttaminen onkin varsin haastava tehtävä, ja pelkästään amerikkalaisten horjumattoman tuen saavuttaminen on lähes mahdotonta. Presidenttien voidaankin olettaa tiedostavan, ettei ole olemassa sellaisia perusteluja, jotka vakuuttaisivat “koko ihmiskunnan“ amerikkalaisten määritelmien erinomaisuudesta, jolloin tärkeimpien liittolaisten sekä kotiyleisön enemmistön kannatus riittää.

Bush osoitti puheensa, samoin kuin Clinton, kongressin jäsenille sekä amerikkalaisille. Terrori-iskut yhdistivät amerikkalaiset ennen näkemättömällä tavalla, mikä helpotti presidentin puheiden rakentamista siten, että amerikkalaisten oli helppo samaistua niihin. Terrori-iskuja seuranneissa puheissaan Bush puhui myös koko maailmalle argumentoidessaan vastaiskun välttämättömyyden puolesta. Heti iskujen jälkeen Bushin olikin suhteellisen helppo puhutella koko ihmiskuntaa, antoivathan lähes kaikki maailman valtiot tukensa ja sympatiansa Yhdysvalloille. Irakin operaation jälkeen tilanne on kuitenkin huomattavasti muuttunut, ja nyt jo pelkästään amerikkalaisyleisö on jakautunut tiukasti kahteen leiriin.

Puhuessaan tietyn ammatin tai vakaumuksen edustajista koostuvalle yleisölle presidentit saattoivat perustaa esityksensä kiinteämmin tiettyjen arvojen varaan. Tämä näkyy esimerkiksi Clintonin puheessa West Pointin sotilasakatemiassa: hänen puheessaan on tällöin selvästi enemmän viittauksia Yhdysvaltain historiaan ja mainintoja amerikkalaissotilaiden esimerkillisistä toimista ulkomailla (Clinton 31.5.1997 [WWW-dokumentti]). Bush puolestaan puhui amerikkalaisen tutkimuslaitoksen yleisölle korostuneen uskonnollisin termein maansa “missiosta“ olla läsnä maailmanpolitiikan polttopisteissä (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]). Molemmat presidentit myös saattoivat erityisyleisöille puhuessaan käyttää “sisäpiirin“ anekdootteja tai mainita puheensa johdannossa pitkän listan amerikkalaisia merkkihenkilöitä nimeltä.

Puhujan ja yleisön suhdetta voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, ketkä toimivat puheiden “puhujanääninä“ ja miten puhuja käyttää me-pronominia. “Me-puheen“ tarkoitus on lähentää puhujaa ja yleisöä sekä luoda kuva henkilökohtaisesta osallistumisesta ja välittämisestä. Johannessonin (1990, 193) mukaan presidentit

ovatkin ahkerasti pyrkineet vakuuttamaan kuulijoitaan siitä, että he ovat tavallisia ihmisiä, minkä vuoksi he tietävät, mitä tavalliset amerikkalaiset tuntevat ja tahtovat.

Me-pronominia voidaan käyttää inklusiivisesti tai eksklusiivisesti. Inklusiivinen ”me” viittaa puhujan henkilökohtaiseen osallisuuteen tekemisessä, kun taas eksklusiivista me-subjektia käyttää johtaja, joka ei varsinaisesti aio ryhtyä osoittamaansa toimintaan eikä aio kantaa siitä suoraa vastuuta. Tarkentamatta jätetty me-subjekti pyrkii vakuuttamaan yleisöä ”koko kansan” yhteisistä tavoitteista, jättäen kuitenkin tarkemmat linjavalinnat avoimiksi. Kuusiston (1996, 276) mukaan kyky käyttää määrittämätöntä me-subjektia on poliitikolle suureksi eduksi, ja solidaarisuuden vaikutelman aikaansaaminen ilman konkreettisia sitoumuksia on monissa tilanteissa hyödyllinen taito.

Presidentti Clintonin puheissa selkeästi useimmiten toistuvat puhujanäänet ovat ”me” sekä ”Amerikka”. ”Meillä” viitataan muun muassa Clintonin hallintoon (”levittämällä kauppaa voimme edistää vapautta ja demokratiaa ympäri maailmaa”²⁸), Yhdysvaltoihin (”monet näkevät meidät hyljeksimiensä arvojen symbolina ja [...] syyttävät meitä ongelmista joiden juuret ovat muualla”²⁹), kansainväliseen yhteisöön ja YK:hon (”meidän täytyy tehdä kovemmin töitä”³⁰) sekä koko ihmiskuntaan (”seisomme uuden vuosituhannen huipulla”³¹). Amerikkaan ja amerikkalaisiin Clinton viittaa muun muassa muistuttaessaan, kuinka Amerikka on pelastanut maailman tyrannialta³², vakuuttaessaan, että amerikkalaiset arvostavat ja kunnioittavat islamia³³ ja selittäessään, että ainutkertaisen asemansa takia Amerikan on johdettava maailmaa³⁴. Clinton käyttää selkeästi harvemmin ensimmäisen persoonan yksikköä puheissaan, ja silloinkin lähinnä konkreettisissa yhteyksissä esimerkiksi pyytäessään tukea budjetilleen (”ehdotan”; ”minulla on jotakin sanottavaa kaikille perheille”). Ulkopoliittisessa vakuuttelussa presidentti otti henkilökohtaisen persoonan apuun esimerkiksi vakuuttaessaan, etteivät läntinen maailma ja islam ole törmäyskurssilla³⁵.

²⁸ ”By expanding trade, we can advance the cause of freedom and democracy around the world” (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

²⁹ ”But we know many people see us as a symbol of a system and values they reject, and often they find it expedient to blame us for problems with deep roots elsewhere” (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

³⁰ ”We must work harder to treat the sources of despair before they turn into the poison of hatred” (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

³¹ ”We stand on the mountain top of a new millennium” (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti]).

³² ”America [...] saved the world from tyranny in two world wars and a long cold war” (Clinton 20.1.1997 [WWW-dokumentti]).

³³ ”Americans respect and honor Islam” (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

³⁴ ”Because of our unique position, America must lead with confidence in our strengths and with a clear vision of what we seek to avoid and what we seek to advance” (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti]).

³⁵ ”[...] many believe there is an inevitable clash between Western civilization and Western values, and Islamic civilizations and values. I believe this view is terribly wrong” (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

Bush vetoaa vielä Clintonia enemmän amerikkalaisten yhtenäisyyden tunteeseen, mikä johtuu varmasti niukasta vaalivoitosta ja terrori-iskuista; Bushin puheissa yleisimmin käytetty pronomini onkin ”me” (“me edistämme arvojamme ja rauhaa”³⁶; “palvelemalla vapautta levitämme rauhaa”³⁷). Bush käyttää me-pronominia sekä inkluusiivisesti viitattaessaan henkilökohtaiseen osallisuuteensa vastatoimissa (kuten ilmaistessaan, että “me” eli Bushin hallinto suunnittelee laajaa kampanjaa maan turvaamiseksi ja terrorismin kitkemiseksi) että eksklusiivisesti ilman konkreettisen sitoumuksen antamista (“vastauksemme täytyy olla tehokas”; “meillä on paljon tehtävää”³⁸). Bush käyttää Clintonia enemmän ensimmäisen persoonan yksikköä, esimerkiksi vannoessaan, että hän jatkaa ystävien kanssa työskentelemistä rauhan levittämiseksi³⁹ tai todetessaan, että hän ei aio katsoa vierestä ”vaarojen kerääntymistä”⁴⁰.

Tämän lyhyehkön esittelyn perusteella Bill Clintonin ja George W. Bushin demokratian levittämiseen keskittyvän retoriikan ensisijainen yleisö näyttäisi olevan amerikkalaiset ja ne Yhdysvaltain läheisimmät liittolaiset, jotka jakavat amerikkalaisten näkemyksen maailmanpolitiikan todellisuudesta. Presidentit eivät tavoittele universaaliyleisön kannatusta, sillä vaikka se presidenttien mielestä olisi suotavaa, ovat molemmat julkilausuneet valmiutensa toimia maailmassa myös yksin, ilman kansainvälisen yhteisön tukea. Presidenteille näyttäisikin riittävän kapeamman yleisön kannatuksen voittaminen. Vaikka amerikkalaiset sekä sen lähimmät liittolaiset muodostavat liian heterogeenisen yleisöpohjan voidakseen tulla määriteltyksi varsinaisesti erityisyleisöksi, on olemassa useita amerikkalaisia ja Yhdysvaltojen läntisiä liittolaisia selkeästi yhdistäviä arvoja ja olettamuksia, joita voidaan hyödyntää esisopimuksina. Olettaisinkin, että Clinton ja Bush käyttävät esisopimuksina varsin tarkennettujakin arvoja, sillä ensisijaisesti he argumentoivat suhteellisen samanlaisen maailmankuvan omaaville ihmisille. Toisaalta voidaan kysyä, miten esimerkiksi Bushin hallinnon toimet Irakissa ovat vaikuttaneet amerikkalaisyleisön yhtenäisyyteen ja terrorisodan argumenttien vakuuttavuuteen. Näistä pohdinnoista huomataan, että yleisön määrittely on hankalaa, ja tämän seurauksena oikeiden argumenttien valinta nousee yhä tärkeämmäksi presidenttien retoriikassa.

³⁶ “We will promote our values. We will promote peace [...]” (Bush 27.2.2001 [WWW-dokumentti]).

³⁷ “By serving the ideal of liberty, we’re spreading the precious peace” (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti]).

³⁸ Ks. esim. Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].

³⁹ “And I will continue to build our alliances and work with our friends to spread peace” (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti]).

⁴⁰ “I will not wait on events while dangers gather. I will not stand by as peril draws closer and closer.” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].)

4.3. PUHEIDEN ESISOPIMUKSET

Johannesson (1990, 191) pitää amerikkalaiselle retoriikantraditiolle tärkeänä viittauksia perinteisiin arvoihin ja sellaisiin tapahtumiin, joihin kaikki amerikkalaiset voivat samaistua. Presidentit ovatkin usein pyrkineet sitomaan puheidensa teemat henkilöihin ja paikkoihin, joita tavalliset ihmiset tuntevat esimerkiksi historian tai joukkoviestimien välityksellä. Tässä sovelletaan Perelmanin ajatusta esisopimuksista, jonka mukaan puhujan on muokattava argumenttinsa yhteisen kokemuspohjan mukaiseksi: toistamalla puheissaan yhteisönsä normeja presidentit vahvistavat niitä edelleen ja saavat tukea omille pyrkimyksilleen. Näin presidenttien kielenkäyttö ja muu toiminta pysyvät tiettyjen yleisesti hyväksytyjen rajojen puitteissa.

Analysoimistani puheista voidaan löytää joitakin yleisiä, molempien tarkastelussa olevien presidenttien puheissa toistuvia esisopimuksia. Presidentit esimerkiksi osoittavat puheensa lähes poikkeuksetta tietyille henkilöille (kuten edellä yleisöjä analysoitaessa on osoitettu, näitä ovat usein puhemies, kongressin jäsenet ja kansalaiset), ja puheiden alussa myös usein kiitetään ja mainitaan nimeltä tiettyjä henkilöitä (hallinnon jäsenet, ansioituneet sotilaat, entiset presidentit). Puheiden lopussa puolestaan toivotaan lähes poikkeuksetta Jumalan siunausta kuulijoille sekä Amerikalle (“God bless you and God bless America”)⁴¹.

Kansakunnan tila -puheet erottuvat muista siten, että niillä on säännönmukainen rakenne: yleensä sisäasiat käsitellään puheen alussa ja ulkopoliittiset teemat sen loppupuolella⁴². Näissä linjapuheissa on myös havaittavissa traditio, jossa presidentit pyrkivät vakuuttamaan kansalaisensa siitä, että kansakunnan tila on vahva: esimerkiksi Bush väitti puheessaan 29. tammikuuta 2002, nelisen kuukautta New Yorkin ja Washingtonin terrori-iskujen jälkeen, että kansakunnan tila ei koskaan ole ollut vahvempi. Clinton antoi selityksen tälle tarpeelle todistella kansakunnan tilan vahvuutta todetessaan vuoden 1998 kansakunnan tila -puheessaan, että Yhdysvaltojen perustajat asettivat maansa tavoitteeksi “yhä täydellisemmän unionin”⁴³. Presidentit siis pyrkivät

⁴¹ Kuriositeettina huomautettakoon, että puhuessaan YK:n yleiskokoukselle Clinton ei puheensa päätteeksi toivottanut kuulijoilleen Jumalan siunausta, mutta Bush teki niin. Voidaan siis ajatella, että Clinton ennakoி kansainvälisen yhteisön muodostavan sellaisen yleisön, jolle ei kannata puhua korostuneen uskonnollisin termein.

⁴² Presidentti Bush teki tosin poikkeuksen traditiosta vuosien 2002 ja 2004 kansakunnan tila -puheissaan.

⁴³ “Our founders set America on a permanent course toward ‘a more perfect union’” (Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

retoriikallaan osoittamaan, että he toteuttavat esi-isiensä visiota ja toimivat amerikkalaisen tradition hengessä.

4.3.1. Todellisuutta koskevat esisopimukset: maailmanrauha ja Yhdysvaltain johtajuus itsestään selvänä lähtökohtina

Todellisuutta koskevat esisopimukset ovat yleensä sellaisia, ettei niihin ole tarkoitus kiinnittää suurta huomiota: ne ovat ilman perusteluja esitettyjä "kuten me kaikki tiedämme" -tyyppisiä toteamuksia. Joskus esisopimuksilla viitataan yleisiin totuuksiin, toisinaan niiden yhteydessä taas esitetään kiistanalaisia tulkintoja, joita kuulijakunta kokonaisuudessaan ei voi suoralta kädeltä hyväksyä. Ongelmallisen asian esittäminen itsestään selvänä lähtökohtana on erottamaton osa varsinaista argumentointiprosessia: sen avulla paitsi valmistetaan yleisöä tulevien väitteiden hyväksymiseen, myös selkeytetään tavoitellun kohdejoukon rajoja. (Kuusisto 1998, 87–88.)

Clinton haki kannatusta monien mielestä liian "pehmeälle" ulkopoliitikkalleen muun muassa vetoamalla amerikkalaisten humaaniin omaantuntoon korostaessaan, että Yhdysvalloilla on mahdollisuus ja velvollisuus pelastaa ihmishenkiä. Clinton totesi, että "yhdessä voimme pelastaa miljoonia ihmishenkiä, ja meidän tulisi tehdä niin"⁴⁴; presidentti uskoi, että vain harvat "moraaliset" ihmiset vastustavat ihmishenkien pelastamista, jolloin tällainen monia puhutteleva esisopimus saattoi toimia ristiriitaisempienkin argumenttien perustana (esimerkiksi presidentin hakiessa kannatusta kiistanalaisille humanitaarisille interventioille). Samanlaista "moraalista argumentaatiota" Clinton käytti esimerkiksi terrorismista puhuessaan kun hän totesi, että "viattomien ihmisten tappamista ei oikeuta mikään"⁴⁵.

Kuten on todettu, Clintonin retoriikassa korostuu kansainvälisen yhteistyön merkitys Yhdysvaltain turvallisuudessa. Tähän teesiin liittyvän argumentaation yhteydessä Clinton turvautui todellisuutta koskeviin esisopimuksiin usein, täytyihän hänen vakuuttaa kuulijansa siitä, että yhteistyöhön perustuva kansainvälinen järjestys on "ainoa oikea" vaihtoehto tulevaisuuden haasteiden varalle. Presidentti muun muassa muistutti, että "uudessa maailmassa" Yhdysvaltojen vapaus ja itsenäisyys vahvistuvat,

⁴⁴ "We can save millions of lives together, and we ought to do it" (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti]).

⁴⁵ "There is no justification for killing innocents" (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

eivätkä suinkaan heikkene, kansainvälisen keskinäisriippuvuuden myötä⁴⁶. Clinton pyrki osoittamaan, että globalisaatiosta on Yhdysvalloille enemmän hyötyä kuin haittaa, vaikka ilmiön kriitikot pyrkivät väittämään toisin. Clinton myös korosti useaan otteeseen YK:n tärkeää roolia rauhan ja turvallisuuden takaamisessa: hänen mielestään uusi vuosisata vaatii uusia liittolaisia, ja maailmanjärjestön avulla Yhdysvallat pystyy hyötymään liittolaisistaan eniten⁴⁷. Tässä nähdään selkeä ero Bushiin, joka on politiikassaan lähes systemaattisesti ohittanut YK:n päätöksissään.

Näistä esimerkeistä voidaan vetää se johtopäätös, että Clintonin puheissa vahvana esisopimuksena esiintyy toive maailman rauhasta ja kansojen mahdollisuudesta toimia yhteistyön hengessä. Näihin perusolettamuksiin Clinton nojaa argumentoidessaan myös kiistanalaisempien väitteiden puolesta, esimerkiksi perustellessaan humanitaaristen interventoiden ja YK:n lisärahoituksen tarvetta tai esittäessään toiveen lisääntyvästä keskinäisriippuvuudesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Kaiken kaikkiaan Clinton käyttää Bushia vähemmän todellisuutta koskevia esisopimuksia.

Presidentti Bush piti selvänä muun muassa sitä, että hänen kuulijansa uskovat Yhdysvaltain olevan vapaan maailman voimakas johtaja, joka viitoittaa tulevaisuuden suunnan. Presidentti myös luotti terrori-iskujen ihmisiä toisiinsa lähentävään ja isänmaallisuutta lisäävään vaikutukseen. Oivallinen esimerkki esisopimuksista on Bushin toteamus, että ”meidän on toimittava nyt, koska se on oikein”⁴⁸. Presidentti ei perustele esisopimustaan sen kummemmin, mutta käskyksi muotoiltuna se on tehokas ja antaa vaikutelman presidentin päättäväisyydestä. Vuoden 2002 kansakunnan tila - puheessaan presidentti puolestaan lausahti, että kaikki isät ja äidit tahtovat lastensa ”elävän vapaina köyhyydestä ja väkivallasta”⁴⁹. Bush uskoi, että vetoamalla tällä tavoin ihmisten alkukantaisimpiin tunteisiin vain harvat ryhtyisivät kritisoimaan presidentin konkreettisia toimia, kuten sotilaallisia iskuja, lasten ”vapauden puolesta”. Samaa tunteisiin vetoavaa argumentointia Bush jatkoi YK:n yleiskokouksen edessä syyskuussa 2004 vakuuttaessaan kansainväliselle yhteisölle, että venäläislapset eivät ansainneet

⁴⁶ “In this new era, our freedom and independence are actually enriched, not weakened, by our increasing interdependence with other nations” (Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

⁴⁷ “The new century demands new partnerships for peace and security. The United Nations plays a crucial role, with allies sharing burdens America might otherwise bear alone”. (Clinton 19.1.1999 [WWW-dokumentti].)

⁴⁸ “We must act now because it is the right thing to do” (Bush 27.2.2001 [WWW-dokumentti]).

⁴⁹ “All fathers and mothers, in all societies, want their children to be educated and live free from poverty and violence” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]).

“näin kauheaa kärsimystä”⁵⁰. Tällä presidentti pyrki osoittamaan terroristien raakuuden ja siten oikeuttamaan terrorisminvastaiset toimet missä päin maailmaa hyvänsä.

Itsestään selvää on Bushin mukaan myös se, että me kaikki tahdomme rauhaa⁵¹. Tällä Bush pyrkii osoittamaan, että myös hänen intresseissään ja toimiensa motiivina on rauhanomainen maailma: uhkana rauhalle ei suinkaan ole Irakin sotaretkeä suunnitteleva Bushin hallinto, vaan joukkotuhoaseita piilotteleva Saddam Hussein ja muut hänenlaisensa, jotka eivät välitä maailman rauhantahdosta. Samalla tavoin Bush vetoaa “hyvien” ihmisten (erotuksena ”pahoista” terroristeista) omaantuntoon todetessaan, että viattomien siviilien murhaaminen on aina väärin⁵²; harva “moraalinen” ihminen pystyy väittämään vastaan. Tällä esisopimuksella Bush haki kannatusta terroristien mustavalkoistamiselle ja muistutti kuulijoitaan siitä, että sodassa kaikki keinot epämoraalisen vastustajan lyömiseksi ovat oikeutettuja.

Puhuessaan terroristeista Irakissa, Afganistanissa ja muualla Bush korosti, ettei “näille ihmisille” voi puhua järkeä. Presidentin mielestä terroristien kanssa ei pysty keskustelemaan kuten “järkevien” ihmisten kanssa, jolloin voimakeinot näyttävät ainoalta tavalta saada viestinsä läpi. Bush myös totesi samassa yhteydessä, ettei ”näiden tappajien kanssa voi neuvotella”⁵³. Luomalla äärimmäisen yksinkertaistettua kuvaa vaarallisesta, peräänantamattomasta vastustajasta Bush haki oikeutusta yksinapaiselle politiikalleen Irakissa ja laajemmin terrorismin vastaisessa kampanjassaan. Hakiessaan kannatusta sotaretkelle Irakissa Bush joutui kuitenkin liikkumaan epävarmempien esisopimusten varassa, sillä etenkin kansainvälinen yhteisö ei ollut valmis lähtemään sotaan Irakin “demokratisoimiseksi”. Argumentoidessaan Irakin hyökkäyksen puolesta Bush vakuutti kuulijoilleen, että “ajamme hyvää asiaa, sillä se on koko ihmiskunnan asia”⁵⁴. Bush siis väitti toimivansa koko ihmiskunnan toiveiden ja halujen mukaisesti, vaikka näin ei monien Yhdysvaltain politiikkaa arvostelevien mielestä todellisuudessa ollut.

⁵⁰ “[...] Russian children did nothing to deserve such awful suffering and fright and death” (Bush 21.9.2004 [WWW-dokumentti]).

⁵¹ “All of us want peace” (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti]).

⁵² “Targeting innocent civilians for murder is always and everywhere wrong” (Bush 1.6.2002 [WWW-dokumentti]).

⁵³ “You cannot talk sense to these people. You cannot negotiate with these killers” (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti]).

⁵⁴ “The cause we serve is right, because it is the cause of all mankind” (Bush 20.1.2004 [WWW-dokumentti]).

4.3.2. Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset: demokratia, mahdollisuus ja päättäväisyys puheiden määrittävinä arvoina

Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset eli arvot, joihin presidentit vetosivat, ovat länsimaisten ihmisten perinteisesti arvostamia: vapaus, demokratia, oikeus, turvallisuus. Kuusiston (2001, 82) mielestä tällaisten abstraktien arvojen tehokkuus perustuu sille, että niitä on sellaisenaan vaikea kritisoida mahdollisten ongelmien liittyessä vasta siihen, mitä tietyn oikeuden puolustaminen käytännössä tarkoittaa. Kuusisto uskoo, että konkreettiset arvot koskettavat syvällisemmin, mutta ne voivat sulkea puhuteltavien joukon ulkopuolelle esimerkiksi toisten valtioiden kansalaisia tai eri uskontokuntaan kuuluvia. Presidentit näyttäisivätkin useimmiten luottavan siihen, että kansainväliseen yleisöön tehoavat yleishumaanit periaatteet, kun taas kotimaisille kuulijoille voidaan näiden lisäksi argumentoida erityisarvoilla.

Clintonin arvoretoriikan silmiinpistävin piirre on se, että sitä on melko vähän. Toki myös Clinton vetoaa arvoihin, mutta hän tekee niin usein implisiittisessä muodossa, korostaen, että “meidän on toimittava arvojemme mukaan“ lausumatta julki kyseisiä arvoja. Niitä arvoja, joita Clinton toi julki, olivat esimerkiksi vapaus, oikeudenmukaisuus, mahdollisuus, vauraus, vastuu, turvallisuus ja velvollisuus. Tärkeimmäksi arvoksi Clintonin puheissa nousi kuitenkin demokratia, ja kuten presidentti totesi puheessaan 9. joulukuuta 1997: “Demokratian leviämisen tukeminen, ihmisoikeuksia kunnioittaen, edistää niitä arvoja, jotka tekevät elämästä elämisen arvoisen“⁵⁵. Demokratia ja vapaus toimivat siis Clintonin mukaan edellytyksenä ihmisarvoiselle, hyvälle elämälle.

Clintonin käyttämistä toivottavaa asioiden tilaa koskevista esisopimuksista voidaan erottaa sekä konkreettisia että abstrakteja arvoja. Clinton argumentoi muun muassa demokratian puolesta seuraavasti:

“Ja teidän avullanne voimme alkaa rakentamaan demokratian vuosisataa, vuosisataa, jonka vuoksi emme voi lakata työskentelemästä ennen kuin ihmiskunnan historian voimakkain, vapauttavin, vallankumouksellinen ajatus koskettaa jokaista yhteisöä“.⁵⁶

⁵⁵ “Supporting the spread of democracy, with respect for human rights, advances the values that make life worth living“ (Clinton 9.12.1997 [WWW-dokumentti]).

⁵⁶ “And with your help, we can now start building democracy’s century, a century that we can’t stop working on until the most powerful, liberating, revolutionary idea in all human history touches every human community“ (Clinton 14.8.2000 [WWW-dokumentti]).

Clintonin mukaan demokratia on ihmiskunnan merkittävin ideaali, ja tässä yhteydessä hän puhuu demokratiasta abstraktina arvona, argumentoiden sen puolesta, että kaikkien yhteiskuntien on pyrittävä demokraattiseen muutokseen. Presidentillä ei varsinaisesti ole keinoja ideaalin saavuttamiseksi, mutta muutoksen suunta parempaan on hänestä itsestään selvä. Tässä nähdään selvästi abstraktien arvojen suostutteluvoima ilman konkreettisen sitoumuksen antamista.

Konkreettisesti mielessä amerikkalaisista perusarvoista Clinton puhuu korostaessaan, että amerikkalaisten on tehtävä kaikkensa pysyäkseen korvaamattomana kansakuntana – pitää Amerikka vahvana, turvallisena ja vakavaraisena toiset 50 vuotta⁵⁷. Presidentti liittyy arvot instituutioon, Amerikkaan, ja argumentoi tilanteen säilymisen puolesta. Yhdistäessään demokratian ja rauhanomaisuuden arvot Eurooppaan Clinton puhuu tilanteen loppuunsaattamisesta ja siten muutoksen puolesta⁵⁸. Samoin puhuessaan Venäjän ja Kiinan integroimisesta kansainväliseen järjestelmään “avoimina, vauraina ja vakaina valtioina” Clinton puhuu muutoksesta, joka “määrittää planeettamme tulevaisuutta”⁵⁹. Presidentti puhuu myös “viisaasta valinnasta”, jonka nämä valtiot tekevät liittyessään kansainvälisen yhteisön täysivaltaisiksi jäseniksi⁶⁰. Viisaudesta puhuminen viittaa kypsyyteen, ja etenkin demokratian yhteydessä Yhdysvalloilla viitataan usein “demokratian vanhukseen”, joka tekee viisaita ratkaisuja ja toimii mallina muille.

Clinton puhuu usein myös “amerikkalaisista arvoista” yhdistäen tämän käsiteparin erityisesti kolmeen arvoon: mahdollisuuteen, velvollisuuteen sekä yhteisöllisyyteen. Kansakunnan tila -puheessaan tammikuussa 1999 Clinton muistutti kuulijoitaan siitä, että millään muulla valtiolla ei ole ollut samanlaista mahdollisuutta ja vastuuta kuin Yhdysvalloilla on nyt muokata maailmasta rauhanomaisempi, turvallisempi ja vapaampi paikka elää⁶¹. Clintonin puheista huokuu usko vuosituhannen vaihteen tarjoamiin

⁵⁷ “Let us do what it takes to remain the indispensable nation – to keep America strong, secure and prosperous for another 50 years” (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

⁵⁸ “And instead of fighting something bad, we’re trying to finish something worthy, a Europe that is united, democratic, and peaceful, completely for the first time in all human history” (Clinton 8.12.2000 [WWW-dokumentti]).

⁵⁹ “A second challenge we face is to bring our former adversaries, Russia and China, into the international system as open, prosperous, stable nations. The way both countries develop in the coming century will have a lot to do with the future of our planet”. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

⁶⁰ “And we should do everything in our power to increase the chance that they will choose wisely, to be constructive members of our global community” (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti]).

⁶¹ “You know, no nation in history has had the opportunity and the responsibility we now have to shape a world that is more peaceful, more secure, more free” (Clinton 19.1.1999 [WWW-dokumentti]).

mahdollisuuksiin, mutta liian optimistiseksi presidentti ei ryhdy: hän muistuttaa aina myös mahdollisuuksista seuraavista velvollisuuksista.

Arvohierarkiaa Clinton käyttää hyväkseen muun muassa argumentoidessaan pitkäjänteisen ulkopoliittikan puolesta: hänen mukaansa kauaskatseinen Amerikka pystyy muuttamaan maailmaa parempaan suuntaan, mutta lyhytkatseinen Amerikka huomaa pian puhuvansa "kuuroille korville"⁶². Clintonin mielestä ulkopoliitikassa pitkän tähtäimen suunnitelmat ovat siis arvokkaampia kuin hetken impulssit. Kiinasta puhuessaan Clinton asettaa vastakkain vapauden ja vakauden arvot: hänen mukaansa Kiinan ei tulisi valita vakautta vapauden kustannuksella, vaan sen olisi pyrittävä avautumaan maailmalle. Presidentti uskoo, että vain siten myös kiinalaisille voidaan taata demokratian tuomat mahdollisuudet⁶³.

Yhdysvaltojen roolista maailmassa Clinton toteaa, että Amerikan intresseissä on olla rauhantekijä. Presidentti vakuuttaa, että 200-vuotinen demokratian historia Amerikassa sekä "katkerat ja hyvät kokemukset" muualla ovat osoittaneet, että "maailma toimii paremmin kun erimielisyyksiä ratkotaan argumentein eikä aseiden voimalla"⁶⁴. Clinton asettaa kanssakäymiseen perustuvat arvot sotilaallisiksi korkeammalle, ja myös tässä voidaan nähdään ero Bush nuoremman politiikkaan, joka korostaa unilateralismia ja ennakoivia iskuja.

Laadun lokus viittaa tilanteeseen, jossa asian ainutlaatuisuudella, hetkellisyydellä tai korjaamattomuudella perustellaan sen suurempaa arvoa. Clinton korosti puheessaan helmikuussa 1999, että Yhdysvaltain intressit eivät riipu siitä, kuinka pieniä tai kaukaisia tietyt paikat ovat: presidentin mukaan Yhdysvaltojen on oltava siellä, missä sen arvot tai intressit ovat pelissä ja missä sen läsnäololla voi olla vaikutusta asioiden kulkuun⁶⁵. Pienet ja vähäpätöisenkin oloiset maat voivat siis olla merkitykseltään suuria,

⁶² "A farsighted America moved the world to a better place over these last 50 years. And so it can be for another 50 years. But a shortsighted America will soon find its words falling on deaf ears all around the world". (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti].)

⁶³ "Stability can no longer be bought at the expense of liberty. [...] The more we bring China into the world, the more the world will bring change and freedom to China". (Clinton 19.1.1999 [WWW-dokumentti].)

⁶⁴ "It is in our interest to be a peacemaker, not because we think we can make all these differences go away, but because in over 200 years of hard effort here at home and with bitter and good experiences around the world, we have learned that the world works better when differences are resolved by the force of argument rather than the force of arms" (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti]).

⁶⁵ "But the true measure of our interests lies not in how small or distant these places are or in whether we have trouble pronouncing their names. [...] where our values and our interests are at stake and where we can make a difference, we must be prepared to do so. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

sekä hyvässä että pahassa, ja myös pienistä maista voi olla kiinni koko maailman rauhanomainen tulevaisuus. Laadun lokusta käytettiin molempien presidenttien retoriikassa myös silloin, kun korostettiin tilanteen ainutlaatuisuutta ja historiallista mahdollisuutta: Clinton uskoo vuosituhannen vaihteen olevan mahdollisuus demokratian ja rauhan voittokulkuun, Bush puolestaan näkee terroristisodassa samanlaisen mahdollisuuden. Tilaisuus on kuitenkin hyödynnettävä heti, sillä myöhemmin siihen ei ehkä ole enää mahdollisuutta.

Määrään perustuvat lokukset voivat viitata esimerkiksi siihen, kuinka suurta ryhmää argumentoitava asia koskee. Molemmat presidentit ovat puheissaan korostaneet, että demokratia on levinnyt niin laajalle, että nyt jo yli puolet maailman ihmisistä “elää vapaudessa“. Presidentit ovat kuitenkin myös muistuttaneet, että maailmassa on edelleen lukuisia valtioita, jotka eivät pääse nauttimaan tästä oikeudesta (esim. Clinton 9.12.1997 [WWW-dokumentti]). Tämänlaisessa argumentoinnissa kohteen suuruus toimii argumentoitavan asian oikeuttajana: mitä isompaa joukkoa asia koskee, sitä tärkeämmäksi asia määrän lokuksen periaatteen perusteella muodostuu.

Bushin korostamat arvot poikkeavat jonkin verran Clintonin retoriikasta. Myös Bushin arvoargumenttien keskiössä on vapaus, vielä vahvemmin kuin Clintonilla, mutta tämän lisäksi Bush korostaa päättäväisyyttä, lujuuutta ja vahvuutta sekä myötätuntoa, velvollisuutta ja rohkeutta. Nämä arvot esiintyivät vahvasti Bushin retoriikassa jo ennen syyskuun 2001 terrori-iskuja, jonka jälkeen äänenpainot tiukkenivat entisestään. Voidaan ajatella, että Bush pyrki heti virkakautensa alusta lähtien esiintymään tiukkana, sanansa mittaisena miehenä vastapainona Clintonin hieman “haihattelevana“ pidetylle politiikalle. Bush vakuuttikin virkaanastujaispuheessaan johtavansa arvojensa mukaisesti, joista hän korosti uskonnollista vakaumustaan, rohkeuttaan, oikeudenmukaisuuttaan, myötätuntoaan sekä velvollisuudentuntoaan⁶⁶.

Bushin mielestä Yhdysvaltojen “korkein ideaali“ on vapaus, ja hän on vakuuttanut, että “meillä on mahdollisuus johdattaa maailma kohti niitä arvoja, jotka johtavat kestäväan rauhaan“. Presidentti on myös muistuttanut, että vapaus ja oikeudenmukaisuus ovat

⁶⁶ “I will live and lead by these principles: to advance my convictions with civility, to pursue the public interest with courage, to speak for greater justice and compassion, to call for responsibility and try to live it as well“ (Bush 20.1.2001 [WWW-dokumentti]).

muuttumattomia arvoja ihmisille ympäri maailman⁶⁷; näin presidentti universalisoi amerikkalaiset arvot ja asettaa ne koko maailman tavoitteeksi. Samaa logiikkaa Bush vahvistaa puhuessaan siitä, kuinka demokratia on enemmän kuin pelkästään amerikkalaisten ”usko“: hänen mielestään se on koko ihmiskunnan toivo, jota Yhdysvallat ei yksin omista, mutta jonka ”viestiä se vie eteenpäin”⁶⁸.

Puhuessaan maansa ”velvollisuudesta“ edistää vapautta ja demokratiaa Bush viittaa sellaisiin arvoihin kuin voimakkuus, luottavaisuus ja määrätietoisuus. Tammikuussa 2003 Bush puhui siitä, kuinka Yhdysvallat on kunniallinen suhteessaan voimankäyttöön: presidentin mukaan amerikkalaiset käyttävät voimaa ilman valloituspyrkimyksiä ja uhraavat vieraiden kansojen vapauden puolesta⁶⁹. Presidentti siis yhdistää ”koviin“ arvoihin idealistisen ulottuvuuden, jonka mukaan amerikkalaisessa traditiossa voimaa käytetään vain jaloihin tarkoituksiin, kuten vapauden edistämiseen. Vahvuus arvona määritti Bushin retoriikassa muitakin kuin Yhdysvaltoja: presidentti uskoo, että demokratia ja uudistukset tekevät myös muista valtioista vahvempia ja vakaampia, mikä puolestaan tekee maailmasta turvallisemman⁷⁰.

Bush varoitti kansalaisiaan kärsimättömyydestä tai pessimismistä, sillä ”tällaiset ajat“ vaativat presidentin mukaan rohkeutta ja luottavaisuutta, jota amerikkalaiset ovat osoittaneet ennenkin: vihollinen voi voittaa taistelun ainoastaan siinä tapauksessa, että amerikkalaiset menettävät uskonsa omiin arvoihinsa. Presidentin mukaan pitämällä kiinni arvoistaan tämä(kin) sukupolvi voi näyttää maailmalle vapauden voiman⁷¹. Amerikan tulevaisuus riippuu Bushin mukaan sen halukkuudesta johtaa: epävarmuus ja heikkous ovat presidentin mukaan varma tie kohti tragediaa⁷². Päätäväisyys arvona liitetään myös ennakoivia iskuja ympäröivään retoriikkaan: uusiin uhkiin pitää Bushin

⁶⁷ “And we have a great opportunity during this time of war to lead the world toward the values that will bring lasting peace. [...] America will lead by defending liberty and justice because they are right and true and unchanging for all people everywhere“. (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].)

⁶⁸ “Our democratic faith is more than the creed of our country, it is the inborn hope of our humanity, an ideal we carry but do not own, a trust we bear and pass along“ (Bush 20.1.2001 [WWW-dokumentti].)

⁶⁹ “Americans are a resolute people who have risen to every test of our time. [...] America is a strong nation and honorable in the use of our strength. We exercise power without conquest, and we sacrifice for the liberty of strangers“. (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti].)

⁷⁰ “Democracy and reform will make those nations stronger and more stable and make the world more secure by undermining terrorism at its source“ (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti].)

⁷¹ “This is no time for impatience and self-defeating pessimism. These times demand the kind of courage and confidence that Americans have shown before. Our enemy can only succeed if we lose our will and faith in our own values“. (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti].)

⁷² “America’s future depends on our willingness to lead this world. If we show uncertainty and weakness in this decade, the world will drift toward tragedy“. (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti].)

mielestä vastata aktiivisesti ja voimalla, sillä muuten syyskuun 2001 terrori-iskujen kaltaiset tapahtumat voivat toistua⁷³.

Terroristeja sekä "roistovaltioita" Bush kuvasi täysin erilaisin arvotuksin kuin Yhdysvaltojen toimintaa: siinä missä Yhdysvallat ja sen liittolaiset valitsevat vapauden ja ihmisarvon, terroristit vaalivat tyranniaa ja kuolemaa "uskontonaan"⁷⁴. Bush vakuutti, että Yhdysvaltojen sitoutuminen demokratian maailmanlaajuiseen levittämiseen on vaihtoehto epävakaudelle, vihalle ja terrorille⁷⁵. Presidentti myös vaati amerikkalaisia suhtautumaan terrorismiin tiukasti: hänen mukaansa oikeudenmukaisuuden ja raakuuden tai viattomuuden ja syyllisyyden suhteen ei voi pysyä puolueettomana, ja Bush korosti, että kyseessä on konflikti hyvän ja pahan välillä⁷⁶. Tästä mustavalkoisuuden asetelmasta onkin tullut yksi Bushin terrorismi-retoriikan näkyvin – ja kiistellyin – kohta.

Erilaisia arvohierarkioita Bush käytti etenkin perustellessaan terrorismin vastaista sotaa tai "demokraattista ristiretkeään": hän pyrkii esimerkiksi vakuuttamaan, että päättäväisyys ja hetkellinen sotilaallinen operaatio ovat pitkällä tähtäimellä kestävämpi ratkaisu kuin jatkailu ja uudet terrori-iskut Yhdysvaltojen maaperälle. Bush totesi myös, että mikäli idealismin halutaan hyödyttävän ketään, sitä täytyy vahvistaa voimalla, moraalisella rohkeudella sekä kärsivällisyydellä⁷⁷; idealismia ja rauhantahtoisuutta arvokkaampaa on siis sotilaallinen ja moraalinen valmius tehdä kaikki tarvittava, jotta päästään toivottuun tulokseen. Bushin mielestä vapauden ja turvallisuuden puolustamisen hinta on kallis, mutta ei kuitenkaan koskaan liian kallis: Bush vakuuttaa, että mitä tahansa Yhdysvaltojen puolustaminen maksaakaan, hän on valmis maksamaan⁷⁸. Tässä kohtaa yleisesti yhteiskunnallisessa toiminnassa arvostettu säästäväisyys ei presidentin mielestä ole niin tärkeää kuin amerikkalaisten turvallisuus.

⁷³ "The dangers of our time must be confronted actively and forcefully, before we see them again in our skies and in our cities" (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti]).

⁷⁴ "They embrace tyranny and death as a cause and a creed. We stand for a different choice, made long ago on the day of our founding. [...] We choose freedom and the dignity of every life". (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].)

⁷⁵ "[...] our commitment to the global expansion of democracy and the hope and progress it brings as the alternative to instability and hatred and terror" (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]).

⁷⁶ "There can be no neutrality between justice and cruelty, between the innocent and the guilty. We are in a conflict between good and evil, and America will call evil by its name". (Bush 1.6.2002 [WWW-dokumentti].)

⁷⁷ "Through World War and cold war, we learned that idealism, if it is to do any good in this world, requires common purpose and national strength, moral courage, and patience in difficult tasks" (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]).

⁷⁸ "[...] while the price of freedom and security is high, it is never too high. Whatever it costs to defend our country, we will pay". (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].)

Monissa yhteyksissä Bush on korostanut toiminnan olevan tärkeämpää kuin yhteistyö. Presidentti esimerkiksi totesi puheessaan West Pointin sotilasakatemiassa kesäkuussa 2002, että hänen hallintonsa ei pysty puolustamaan amerikkalaisia “toivomalla parasta”. Hänen mielestään Yhdysvallat ei voi luottaa tyranneihin, jotka allekirjoittavat sopimuksia ja systemaattisesti rikkovat niitä, ja jos uhkien annetaan materialisoitua, ollaan Bushin mielestä odotettu liian kauan⁷⁹. Tällä Bush oikeuttaa ennakoivat iskut ja vakuuttaa, että taistelussa terroristeja vastaan toiminta on arvokkaampaa kuin yhteistyö sekä muut perinteiset diplomatian keinot. Samanlaiselle toiminnalle Bush haki oikeutusta kansakunnan tila -puheessaan tammikuussa 2003, jossa hän vakuutti, että Yhdysvaltojen toiminta ei riipu muiden päätöksistä (esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvosto); silloin kun toiminta on välttämätöntä Bush lupaa puolustaa amerikkalaisten vapautta ja turvallisuutta keinoja kaihtamatta⁸⁰.

Toisaalta Bush puolustaa myös pitkäjänteisyyttä: kuten presidentti on monessa yhteydessä todennut, terrorismin vastainen sota on pitkä ja monimutkainen taistelu. Bush viittaakin usein toisen maailmansodan jälkeiseen tilanteeseen, jossa amerikkalaiset eivät “menettäneet hermojaan” vaan pysyivät uskollisina “vangituille kansoille” ja visiolle demokraattisesta Euroopasta⁸¹. Tällä Bush pyrkii osoittamaan, että vaikka tilanne Irakissa saattaa näyttää toivottomalta, hermojen menettäminen ja luovuttaminen eivät ole oikeita ratkaisuja. Päinvastoin, presidentin mielestä amerikkalaisten on pyrittävä tekemään pitkäjänteisesti töitä demokraattisen Lähi-idän puolesta.

Käytännön tasolla tietyistä arvoista puhuminen ja presidenttien ulkopoliittiset valinnat kietoutuvat mielenkiintoisella tavalla yhteen. Clintonin korostamat arvot, demokratia ja siihen liittyvä mahdollisuuden ja velvollisuuden ympärille linkittyvä retoriikka kuvastavat hyvin hänen presidenttikautensa tärkeitä teemoja, vuosituhannen vaihdetta, uskoa teknologian maailmaa ”pienentävään” vaikutukseen ja globalisaation voittokulkuun. Myös ulkopoliitikassaan Clinton pyrki toimimaan aidon globaalisti: hän esimerkiksi liitti Yhdysvallat Pohjois-Amerikan vapaakauppa-alueeseen ja toimi

⁷⁹ “We cannot defend America and our friends by hoping for the best. We cannot put our faith in the word of tyrants who solemnly sign nonproliferation treaties and then systemically break them. If we wait for threats to fully materialize, we will have waited too long”. (Bush 1.6.2002 [WWW-dokumentti].)

⁸⁰ “Yet the course of this Nation does not depend on the decisions of others. Whatever action is required, whenever action is necessary, I will defend the freedom and security of the American people”. (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti].)

⁸¹ “If that generation of Americans had lost its nerve, there would have been no ‘long twilight struggle’, only a long twilight. But the United States and our allies kept faith with captive people and stayed true to the vision of a democratic Europe [...]”. (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti].)

välittäjänä Israelin ja Palestiinan sekä Pohjois-Irlannin konflikteissa. Bush puolestaan puhui demokratian ja vapauden lisäksi päättäväisyydestä ja rohkeudesta; käytännön tasolla tämä on näkynyt presidentin julistamassa terrorismin vastaisessa kampanjassa. Bush korosti retoriikassaan myös, että toiminta on arvokkaampaa kuin yhteistyö, mikä on näkynyt useiden kansainvälisten sopimusten hylkäämisinä ja Irakin sodassa, jolle ei saatu kansainvälisen oikeuden antamaa mandaattia.

Yhteenvedon voidaan todeta, että Clintonin ja Bushin demokratiaretoriikka rakentuu vahvasti arvojen ja arvohierarkioiden varaan. Presidentit tuovat puheissaan esiin, että Yhdysvallat ja sen ”ystävät” jakavat yhteisen arvoperustan, vaikka aina sen sisältöä ei perustella kovinkaan näkyvästi. Puheissa käytetäänkin erityisesti abstrakteja arvoja ja arvohierarkioita, joiden myötä presidentit eivät sitoudu konkreettisiin toimiin. Lähtökohdaksi argumentoinnilleen sekä Clinton että Bush valitsivat yleisön rauhan ja demokratian käsitteitä kohtaan tunteman hyväksynnän, jonka presidentit ajattelivat olevan kyllin vahva myös kiistanalaisten argumenttien lähtökohdaksi.

4.4. PUHEIDEN ARGUMENTAATIOTEKNIIKAT

Retoriikan ”läpi vieminen” vaati presidenteiltä monenlaisia yhdistelyjä ja erotteluja: heidän piti esimerkiksi selittää, mistä oli kyse ja toisaalta mistä ei ollut kyse tai mihin tapahtumia saattoi verrata ja mihin ei (Kuusisto 1998, 89–90). Assosiativista argumentointia on Perelmanin luokittelussa esimerkiksi syiden ja seurausten, henkilöiden ja hänen tekojensa, ryhmien ja sen jäsenten sekä keinojen ja päämäärien yhdistäminen tai erilaisten määritelmien, esimerkkien, mallien tai vertailujen käyttäminen. Dissosiativista strategiaa puolestaan käyttää puhuja, joka pyrkii erottelemaan näennäisen ja todellisen tilanteen, erikoistapauksen ja yleisen säännön tai esimerkiksi virheellisen tulkinnan ja oikeat motiivit.

4.4.1. Kvasiloogiset argumentit: “demokratian testi” ja historian tapahtumat vertauskohtana

Perelmanin kvasiloogisiksi argumenteiksi nimeämiä vertailuja ja todennäköisyysarvioita esiintyi presidenttien lausunnoissa jonkun verran, Bushilla kuitenkin selkeästi enemmän kuin Clintonilla. Clinton puhui esimerkiksi “demokratian

kokeilusta⁸² ja “johtajuuden testistä⁸³, jotka molemmat viittaavat tieteelliseen kokeeseen. Kvasiloogista argumentointia on myös esimerkiksi presidentin usko siihen, että Nato voi “tehdä Itä-Euroopalle saman mitä se teki Länsi-Euroopalle toisen maailmansodan jälkeen“ eli luoda turvallisen poliittisen ympäristön, jossa vapaus, demokratia ja vauraus kukoistavat. Clinton siis pitää mahdollisena, että Länsi-Euroopassa tapahtunut demokratisoitumisen aalto voisi toimia esimerkkinä myös itäiselle Euroopalle. Tämän lisäksi presidentti mainitsee, että liittyminen Natoon auttoi Italiaa, Saksaa ja Espanjaa aikanaan vakauttamaan demokratiansa⁸⁴: tällä presidentti pyrkii vakuuttamaan, että samoin voi käydä tämän päivän nuorille demokratioille Puolalle, Unkarille ja Tšekille.

Toisenlainen Clintonin käyttämä vertaus historian tapahtumiin on se, kuinka 50 vuotta sitten kauaskatseinen Yhdysvallat oli perustamassa instituutioita, jotka takasivat voiton kylmässä sodassa. Presidentin mielestä nyt ollaan samanlaisessa historiallisessa mahdollisuuksien ja valintojen tienhaarassa, jossa Yhdysvaltojen on oltava kauaskatseinen kuten puoli vuosisataa sitten – vain siten voidaan saavuttaa toiset 50 vuotta turvallisuutta ja vaurautta⁸⁵. Puhuessaan amerikkalaisille sotilaille Clinton puolestaan vakuuttaa, että heidän on hallittava “tulevaisuuden konflikteja samalla tavoin kuin menneisyyden taistelukenttiä⁸⁶; amerikkalaisten sotilaiden toiminta on presidentin mielestä ollut aiemmissä konflikteissa niin ihailtavaa, että heidän on käyttäydyttävä samalla tavoin tulevaisuudessakin.

Clintonin vertauksissa historian tapahtumiin on paljon samaa kuin Bushilla, mutta Clinton ottaa Bushia useammin esiin sotaisan 1900-luvun negatiivisena esimerkkinä epätoivottavasta käytöksestä, jolloin kvasiloogisen argumentoinnin sijaan – eli siis sen sijaan, että verrattaisiin luonnollisia tapahtumia ja vaadittaisiin yhdenmukaista kohtelua

⁸² “We started as an experiment in democracy fuelled by Europeans. We have grown into an experiment in democratic diversity fuelled by openness and promise“. (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti].)

⁸³ “Now, we must rise to a new test of leadership [...]“ (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti].)

⁸⁴ “NATO can do for Europe’s East what it did for Europe’s West at the end of World War II: provide a secure climate where freedom, democracy, and prosperity can flourish. Joining NATO once helped Italy, Germany, and Spain to consolidate their democracies“. (Clinton 31.5.1997 [WWW-dokumentti].)

⁸⁵ “Fifty years ago, a farsighted America led in creating the institutions that secured victory in the Cold War and built a growing world economy. As a result, today more people than ever embrace our ideals and share our interests. [...] Now, we stand at another moment of change and choice – and another time to be farsighted, to bring America 50 more years of security and prosperity“. (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti].)

⁸⁶ “In a world of persistent dangers, you must and you will be able to dominate the conflicts of the future as you did the battlefields of the past“ (Clinton 31.5.1997 [WWW-dokumentti].)

– presidentti käyttääkin historian tapahtumia eräänlaisena antimallina⁸⁷. Siinä missä Bush näkee maailmansodan jälkeisen ajan esimerkkinä Yhdysvaltojen ja demokratian voittokulusta ja vaatii samanlaista käyttäytymistä nyt, Clinton pitää maailmansotia ja kylmää sotaa epätoivottavana esimerkkinä maailmasta, jossa kansakunnat eivät pysty yhteistyöhön ja jossa kaikki joutuvat elämään pelossa. Clinton muistutti, että 1900-luvun alussa oli ilmassa samanlaista optimismia tulevan vuosituhannen edessä kuin nyt, 2000-luvun kynnyksellä. Presidentti kuitenkin teroitti, että tämä optimismi ei estänyt maailmansotia, lamaa, holokaustia tai kommunismia, ja hän korosti, että mikäli valtiot olisivat toimineet päättäväisesti silloin, nämä tapahtumat olisi ehkä voitu välttää⁸⁸.

Bushilla vertausten suosituin toinen osapuoli on toisen maailmansodan jälkeinen tilanne ja erityisesti Saksa ja Japani, joiden muuntumista aidoiksi demokratioiksi monet epäilivät silloin kuten epäillään Irakin suhteen nyt. Puheessaan helmikuussa 2003 Bush muistuttaa kuulijoitaan siitä, kuinka Yhdysvallat toista maailmansotaa seuranneessa tilanteessa ei jättänyt jälkeensä “miehittäviä armeijoita vaan perustuslakeja ja parlamentteja”; hänen mukaansa vapaus “löysi pysyvän kodin” yhteiskunnista, jotka kerran ruokkivat fasismia ja militarismia. Bush myös muistuttaa, että oli aika, jolloin monet sanoivat Japanin ja Saksan olevan kykenemättömiä demokratiaan samoin kuin Irakista sanotaan nyt, mutta presidentin mielestä molemmissa tapauksissa arvostelijat ovat olleet väärässä⁸⁹. Bush jopa väitti, että osin Irakin edistys kohti demokratiaa ja vakautta on tapahtunut nopeammin kuin Saksassa ja Japanissa aikanaan⁹⁰; tällä presidentti antoi ymmärtää, että Irakista saattaa vielä nopeammin kuin Japanista ja Saksasta tulla varsinainen demokratian “mallimaa”.

Historiallista vertailua ja samankaltaisuuteen perustuvaa yhdenmukaisen kohtelun vaatimusta presidentti Bush käytti myös yhdistäessään terrorismin 1900-luvun

⁸⁷ Ks. luku 4.4.3.

⁸⁸ “The optimism being expressed about the 20th century by President McKinley and others at that time was not all that much different from the hopes commonly expressed today about the 21st. The rising global trade and communications did lift countless lives then, just as it does today. But it did not stop the world’s wealthiest nations from waging World War I and World War II. It did not stop the Depression, or the Holocaust, or communism. Had leading nations acted decisively then, perhaps these disasters might have been prevented“. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

⁸⁹ “America has made and kept this kind of commitment before, in the peace that followed a World War. After defeating enemies, we did not leave behind occupying armies; we left constitutions and parliaments. [...] In societies that once bred fascism and militarism, liberty found a permanent home. There was a time when many said that the cultures of Japan and Germany were incapable of sustaining democratic values. Well, they were wrong. Some say the same of Iraq today. They are mistaken.“ (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti].)

⁹⁰ “This is substantial progress, and much of it has proceeded faster than similar efforts in Germany and Japan after World War II“. (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti].)

fasismiin, kommunismiin ja muihin totalitaristisiin liikkeisiin. Presidentin tarkoitus oli muistuttaa näiden ideologioiden vaarallisuudesta, siirtää asetelma tähän päivään ja saada yleisö vakuuttuneeksi oikeasta toimintamallista. Bushin mielestä “terrorisota” muistuttaa monessa suhteessa 1900-luvun taisteluja, joissa myös olivat vastakkain tyrannia ja vapaus. Bush muistuttaa, että kuten toinen maailmansota, myös tämänhetkinen konflikti alkoi yllätyshyökkäyksellä Yhdysvaltoja vastaan, ja kuten fasismi ja kommunismi, myös terroristit levittäytyvät yli rajojen ja jättävät jälkeensä vain kärsimystä.

Toisessa yhteydessä Bush muistuttaa kuulijoitaan siitä, kuinka fasismi, militarismi ja kommunismi joutuivat taipumaan “vapaiden kansojen tahdon, vahvojen liittojen sekä Yhdysvaltojen vallan edessä”. Presidentin mukaan ollaan jälleen siinä tilanteessa, jossa “tämä kansakunta ja meidän ystävämme ovat ainut asia rauhanomaisen maailman ja kaaoksen ja pysyvän hälytystilan välillä⁹¹. Bush vertasi terrorisodan asetelmaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, kylmään sotaan, Neuvostoliittoon ja kommunismiin. Bush esitti, että kuten kylmässä sodassa, myös terrorisodassa vaaditaan päättäväisyyttä, kärsivällisyyttä sekä moraalista vakautta: Bushin mukaan molemmissa konflikteissa viholliset ovat totalitaristeja, joiden toiminnassa ei ole sijaa ihmisarvolle⁹².

Matemaattista tarkkuutta jäljittelevät lausunnot ovat sellaisia, joissa numeroarvot, testaaminen ja todennäköisyydet luovat tieteellisyyden ja tilanteen kontrolloimiskyvyn vaikutelmaa. Bush esimerkiksi vakuutti, että edes 7000 mailin päässä ei voi olla suojassa “tämän valtion oikeudelta⁹³. Tällä presidentti tuki teesiänsä, jonka mukaan terroristit eivät voi piileskellä Yhdysvalloilta, joka on päättänyt etsiä terroristit käsiinsä ja antaa “oikeuden tapahtua”. Irakin kiisteltyä kampanjaa Bush tuki muun muassa sanomalla, että Yhdysvallat suorittaa yli 1600 partio lentoa päivässä ja 180 ilmahyökkäystä viikossa⁹⁴; presidentti oletti, että tarkkojen lukemien ilmaiseminen antaa toimille vakuuttavuutta ja toisaalta vie huomion pois iskujen inhimilliseltä puolelta ja

⁹¹ “In each case, the ambitions of Hitlerism, militarism and communism were defeated by the will of free peoples, by the strength of great alliances, and by the might of the United States of America. Now, in this century, the ideology of power and domination has appeared again and seeks to gain the ultimate weapons of terror. Once again, this Nation and all our friends are all that stand between a world at peace and a world of chaos and constant alarm“. (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti].)

⁹² “Because the war on terror will require resolve and patience, it will also require firm moral purpose. In this way our struggle is similar to the cold war. Now, as then, our enemies are totalitarians, holding a creed of power with no place for human dignity“. (Bush 1.6.2002 [WWW-dokumentti].)

⁹³ “Even 7000 miles away [...] you will not escape the justice of this Nation“ (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]).

⁹⁴ “[...] leading over 1600 patrols a day, 180 raids every week“ (Bush 22.1.2004 [WWW-dokumentti]).

ihmisuhreista. Vakuuttaessaan toimiensa oikeudellisuutta Afganistanissa Bush antaa esimerkin afganistanilaisten äänestyskäyttäytymisestä: yli 10 miljoonaa kansalaista, joista yli 4 miljoonaa naisia, ovat rekisteröityneet äänestämään maassa järjestettävissä presidentinvaaleissa. Tämä osoittaa presidentin mielestä sen, että myös muslimiyhteiskunnat voivat olla demokraattisia⁹⁵.

Bush puhuu myös testaamisesta ja mittaamisesta. Presidentin mukaan amerikkalaisten sitoutumista demokratiaan testataan sellaisissa maissa kuin Kuuba, Burma, Pohjois-Korea ja Zimbabwe, jotka ovat presidentin sanoin “sorron viimeisiä linnakkeita maailmassamme”⁹⁶. Samaan tapaan Bush puhuu siitä, kuinka vapaiden ihmisten voima ja tahto on nyt testattavana, ja presidentti vakuuttaa “läpäisevänsä testin”⁹⁷. Presidentti myös tahtoi kuulijoiden unohtavan “testin” (demokratian levittämisen) aiheuttamat inhimilliset kärsimykset ja keskittyvän sen sijaan Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten menestykseen testissä. Mittaamisesta Bush puhui pyrkiessään vakuuttamaan, että multilateralismin jäykistä prosesseista täytyy välillä joustaa lopputuloksen edessä; presidentin mielestä kilpailutilanteessa vain lopputuloksella on väliä, ei niinkään keinoilla, joilla siihen päästään⁹⁸.

4.4.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit: demokratian voittokulku seurausta Yhdysvaltain ponnisteluista

Presidenttien retoriikassa käytettiin myös jonkun verran syihin ja seurauksiin perustuvaa argumentointia sekä henkilön ja hänen tekojensa yhdistämistä; tosin todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja käytettiin huomattavasti harvemmin kuin esimerkiksi todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivää argumentointia. Clinton etsi kausaalisuhteen avulla selitystä esimerkiksi sille, miksi niin monet näyttävät vihaavan Yhdysvaltoja. Presidentti selitti, että koska Yhdysvallat on varakas valtio, jolla on voimakkaat sotavoimat ja joka aktiivisesti edistää rauhaa ja turvallisuutta, se on

⁹⁵ “More than 10 million Afghan citizens, over 4 million of them women, are now registered to vote in next month’s Presidential election. To any who still would question whether Muslim societies can be democratic societies, the Afghan people are giving their answer”. (Bush 21.9.2004 [WWW-dokumentti].)

⁹⁶ “Our commitment to democracy is tested in countries like Cuba and Burma and North Korea and Zimbabwe, outposts of oppression in our world” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

⁹⁷ “[...] the strength and will of free peoples are now being tested before a watching world. And we will meet this test”. (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti].)

⁹⁸ “We understand as well that the success of multilateralism is not measured by adherence to forms alone, the tidiness of the process, but by the results we achieve to keep our nations secure” (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]).

myös usein arvostelun kohteena⁹⁹. Luomalla syiden ja seurausten avulla selkeän asetelman siitä, miksi amerikkalaisvastaisuutta on ylipäänsä olemassa, presidentti pyrki minimoimaan sekavien maailmanpoliittisten tekijöiden vaikutuksen tilanteen arviointiin. Näin kuulijoille ei muistuteta mahdollisesti vihaa herättävistä amerikkalaistoimista, jotka liittyvät taloudellisiin ja alueellisiin intresseihin tai poliittiseen arvovaltaan. Puheessaan West Pointin sotilasakatemiassa Clinton puolestaan esitti, että Naton "ovien avaaminen" entisille kommunistivaltioille on jo johtanut alueella toivottaviin seurauksiin, demokratian syvenemiseen ja talouksien avautumiseen¹⁰⁰. Presidentti luo kuvaa tilanteesta, jossa Natoon liittymisen seurauksena valtiot "automaattisesti" saavuttavat vakautta, minkä vuoksi kaikkien valtioiden tulisi liittyä erilaisiin kansainvälisiin turvallisuusjärjestelyihin.

Keinoja ja päämääriä Clinton käytti apuna retoriikassaan muun muassa vakuuttaessaan, että "laajentamalla kauppasuhteitamme voimme edistää vapautta ja demokratiaa ympäri maailman"¹⁰¹. Argumentti heijastelee selkeästi demokraattisen rauhan teorian keskinäisriippuvuuden mallia. Presidentti myös vakuutti, että jokainen konfliktien ennalta ehkäisyyn, demokratian edistämiseen ja tautien sekä nälän pysäyttämiseen käytetty dollari maksaa itsensä takaisin turvallisuuden muodossa¹⁰². Demokratian levittäminen on siis Clintonin mielestä mitä mainioin keino turvallisuuden ja vakauden takaamiseksi.

Rinnakkaisuussiteitä eli henkilön ja hänen tekojensa yhdistämistä Clinton ei käytä yhtä usein kuin Bush. Tähän on varmasti vaikuttanut se, että Clintonilla ei ollut varsinaisia ulkopoliittisia "vihollisia" kuten Osama bin Laden ja Saddam Hussein Bushilla (vaikkakin myös Clinton puhui Husseinin muodostamasta uhasta). Time-lehden 75-vuotisjuhlassa Clinton yhdisti retoriikallaan Franklin D. Rooseveltin Yhdysvaltain taisteluun vapauden puolesta: presidentti esitti uskomuksensa, että koska Roosevelt ja kaikki amerikkalaiset johtajat hänen jälkeensä ovat sitoutuneet vapauden edistämiseen, ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa enemmistö maailman ihmisistä elää

⁹⁹ "Because we are blessed to be a wealthy nation with a powerful military and worldwide presence active in promoting peace and security, we are often a target" (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti]).

¹⁰⁰ "Now the opening of Nato's doors has led the Central European nations already [...] to deepen democratic reform, to strengthen civilian control of their military, to open their economies" (Clinton 31.5.1997 [WWW-dokumentti]).

¹⁰¹ "By expanding trade, we can advance the cause of freedom and democracy around the world" (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

¹⁰² "Every dollar we devote to preventing conflicts, to promoting democracy, to stopping the spread of disease and starvation, brings a sure return in security and savings" (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

vapaina¹⁰³. Voidaan ajatella, että viittaukset Yhdysvaltain perustajiin ja muihin maan isähahmoihin tuovat argumentaatioon näihin merkkihenkilöihin liitettävän kunnioituksen ja antavat kuulijoille tunteen uskaliaidenkin visioiden toteutumisesta.

Bush käytti syitä ja seurauksia retoriikkansa apuna muun muassa pyrkiessään osoittamaan, että demokratian nopea leviäminen viime vuosikymmenten aikana on seurausta siitä, että maailman vaikutusvaltaisimman valtion, Yhdysvallat, on samaan aikaan ollut demokratia¹⁰⁴. Bush siis pyrki osoittamaan, että on pitkälti amerikkalaisten ansiota, että valtioilla on ollut mahdollisuus kehittyä kohti vakautta ja tasa-arvoa. Tämän vuoksi on presidentin mielestä luonnollista, että Yhdysvallat johtaa “demokratian voittokulkua” myös tulevaisuudessa. Suoraan demokraattisen rauhan teoriaan liittyviä syitä ja seurauksia Bush käytti muun muassa todetessaan, että Yhdysvallat levittää vapautta ja parantaa miljoonien ihmisten elämänlaatua joka päivä viedessään tuotteitaan ympäri maailman. Presidentti uskoo, keskinäisriippuvuuden hengessä, että vapaakaupan seurauksena näilläkin valtioilla on mahdollisuudet poliittiseen ja henkilökohtaiseen vapauteen¹⁰⁵.

Ennakoiviin iskuihin perustuvan ulkopolitiikkaansa puolesta presidentti Bush argumentoi muun muassa siten, että syyskuun 2001 terrori-iskujen seurauksena amerikkalaisten on tarkasteltava tulevaisuuttaan uudella tavalla, onhan Yhdysvallat presidentin mukaan “2000-luvun ensimmäisen sodan taistelulentä”¹⁰⁶. Tällä kielellisellä strategialla Bush pyrki erottamaan toisistaan ”todelliset” syylliset ja seuraukset: presidentin mielestä on pelkästään terroristien syytä, että Yhdysvallat iskujen seurauksena reagoi ja osoittaa sotilaallisen ylivoimaisuutensa sitä uhkaavia kohtaan. Bush pyrki tällä toteamuksellaan häivyttämään kriittiset äänenpainot, joiden mukaan Yhdysvaltojen itsekäs ulkopolitiikka on osasyyllinen siihen, että amerikanvastaisuus on lisääntynyt maailmalla.

¹⁰³ “[...] President Roosevelt committed America to freedom’s fight. Because of that commitment and its embrace by every American leader since, today we can say, for the very first time in all of human history, a majority of the world’s people live under governments of their own choosing in freedom“. (Clinton 3.3.1998 [WWW-dokumentti].)

¹⁰⁴ “We’ve witnessed, in little over a generation, the swiftest advance of freedom in the 2500-year story of democracy. [...] It is no accident that the rise of so many democracies took place in a time when the world’s most influential nation was itself a democracy“. (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti].)

¹⁰⁵ “Freedom is exported every day, as we ship goods and products that improve the lives of millions of people. Free trade brings greater political and personal freedom“. (Bush 27.2.2001 [WWW-dokumentti].)

Bush antaa myös useita esimerkkejä siitä, kuinka Yhdysvaltain päättäväisyyden ja rohkeuden seurauksena maailmasta on tullut vapaampi ja demokraattisempi. Presidentti esimerkiksi muistutti, että amerikkalaisten toimien vuoksi Saksa ja Japani, Irak ja koko maailma saavat elää turvallisemmissa oloissa¹⁰⁷. Tämäntapaisessa argumentoinnissa presidentti pyrki hyödyntämään myös siirtymisen strategiaa: hän vakuutteli, että esimerkiksi Irakin sota on vain välietappi matkalla vapauden maailmanlaajuiseen leviämiseen. Tähän liittyen Bush on antanut vihjeitä demokratisoimiskampanjansa mahdollisista seuraavista kohteista, joita saattaisivat olla Iran, Pohjois-Korea tai Kuuba. Sekä Clinton että Bush ovat käyttäneet siirtämisen argumenttia myös korostaessaan, että demokratiaan on Yhdysvalloissakin päädytty vaiheittain ja se on vienyt aikaa – muutokset eivät tapahdu yhdessä yössä ja kansalaisten pitää olla kärsivällisiä (esim. Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

Rinnakkaisuussiteisiin perustuvassa argumentoinnissa pyritään luomaan side henkilön ja hänen tekojensa välille, jolloin henkilön luonne määritellään hänen tekojensa kautta. Bush pyrki vahvistamaan useissa eri yhteyksissä Saddam Husseinin pahuuden osoittamalla hänen tekemiään kauheuksia: presidentti esimerkiksi muistutti kuulijoilleen, että Hussein on petollinen juonittelija, joka kiduttaa omia kansalaisiaan¹⁰⁸. Toisaalta Bush vakuutti, että vaikka Saddam Hussein vähät välittää kansalaistensa kohtalosta, amerikkalaisille irakilaisien vapaus merkitsee paljon¹⁰⁹. Saddam Hussein (ja terroristit yleensä) niputettiin siis yhteisen nimikkeen alle sen vuoksi, että he ovat “pahoja”; Amerikka puolestaan on Bushin retoriikassa aina oikeassa ja “hyvän puolella”, koska se tekee hyviä ja epäitsekkäitä tekoja. Samat teot, kuten sotiminen, saivat eri merkityksen sen mukaan, kumpi osapuoli ne teki, ja tekojen monenlaisia motiiveja tai syitä ja seurauksia ei Bushin puheissa kovin tarkasti pohdittu.

¹⁰⁶ “On a September morning, threats that had gathered for years, in secret and far away, led to murder in our country on a massive scale. As a result, we must look at security in a new way, because our country is a battlefield in the first war of the 21st century”. (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti].)

¹⁰⁷ “Because we and our allies were steadfast, Germany and Japan are democratic nations that no longer threaten the world” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]); “I made a tough decision, with the Congress’ support, to remove Saddam Hussein from power, and we did. And the world is safer; America is more secure; and the world is more free because we got rid of Saddam Hussein”. (Bush 22.1.2004 [WWW-dokumentti].)

¹⁰⁸ “The dictator of Iraq is not disarming. To the contrary, he is deceiving” (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti]); “This brutal dictator attacked his neighbors, used weapons of mass destruction against his own people, plotted, was devious. He tortured Iraqis”. (Bush 22.1.2004 [WWW-dokumentti].)

¹⁰⁹ “Their lives and their freedom matter little to Saddam Hussein, but Iraqi lives and freedom matter greatly to us” (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti]).

4.4.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit: demokratian siemen ja henkeäsalpaava matka demokratiaan

Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkiviä argumentteja ovat erilaiset esimerkit, havainnollistajat, mallit ja metaforat. Clinton luetteli puheessaan 26. helmikuuta 1999 esimerkkejä mahdollisista 2000-luvun uhista. Presidentin mukaan on edelleen mahdollista, että tulevaisuudessa syttyy laajoja alueellisia sotia tai jopa ydinsotia. Clintonin mukaan on myös olemassa riski, että vapaus ei menesty Yhdysvaltain entisissä vihollismaissa ja että kemialliset tai biologiset aseet päätyvät terroristien käsiin. Tämän lisäksi presidentti muistuttaa ympäristökriisien ja tappavien tautien vaarasta sekä kansainvälisen talouden kriiseistä¹¹⁰. Näiden esimerkkien myötä saadaan kattava kuva Clintonin hallinnon asettamista keskeisistä ulkopoliittisista haasteista, joihin presidentin mielestä pystytään parhaiten vastaamaan vastuullisella ja pitkäjänteisellä ulkopoliitiikalla.

Avoimien yhteiskuntien ”paremmuudesta“ suhteessa muihin järjestelmiin Clinton käytti esimerkkeinä Etelä-Koreaa ja Thaimaata todetessaan, että ne ovat todistaneet avoimien yhteiskuntien olevan joustavampia ja pystyvän vaikeisiin päätöksiin vaikeina aikoina¹¹¹. Etelä-Korea ja Thaimaa siis konkretisoivat sitä säännönmukaisuutta, että vapaat valtiot ovat yhteiskuntajärjestelmänsä vuoksi avoimempia ja joustavampia, minkä vuoksi ne altistuvat vain harvoin yhteiskunnalliselle epävarmuudelle. Balkanin kriisi nousi puolestaan useissa Clintonin puheissa esimerkiksi siitä, kuinka rauha ja demokratia ovat hauraita asioita, joita tulee erityisesti varjella.

Clinton havainnollistaa esimerkkien luomia sääntöjä monin eri tavoin. Puheessaan YK:n yleiskokouksen avajaisissa syyskuussa 1998 presidentti totesi, että maailmalla on monta juhlan aihetta. Hän havainnollisti tätä väitettä muistuttamalla kuulijoitaan Pohjois-Irlannin rauhasta, Bosnian vapaista vaaleista, YK:n roolista konfliktien välittäjänä sekä erityisesti siitä, että ihmiset saavat päättää kohtaloistaan vapaammin

¹¹⁰ “There is still the potential for major regional wars that would threaten our security. The arms race between India and Pakistan reminds us that the next big war could still be nuclear. There is a risk that our former adversaries will not succeed in their transitions to freedom and free markets. There is a danger that deadly weapons will fall into the hands of a terrorist group or an outlaw nation and that those weapons could be chemical or biological. There is a danger of deadly alliances among terrorists, narcotraffickers, and organized criminal groups. There is a danger of global environmental crises and the spread of deadly diseases. There is a danger that global financial turmoil will undermine open markets, overwhelm open societies, and undercut our own prosperity“. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

¹¹¹ “Countries like South Korea and Thailand have proven in this financial crisis that open societies are more resilient, that elected governments have a legitimacy to make hard choices in hard times“ (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti]).

kuin koskaan aiemmin¹¹². Toisessa yhteydessä Clinton vakuutti, että Amerikan täytyy tukea vakautta Euroopassa ja Aasiassa. Presidentti havainnollisti argumenttiaan esittelemällä mahdollisia yhteistyön keinoja, joita ovat hänen mukaansa Naton laajentaminen, yhteistyö Japanin, Korean ja muiden Aasian alueen maiden kanssa sekä Kiinan integroiminen kehitykseen¹¹³. Puhuessaan Amerikasta ja amerikkalaisista ideoista Clinton totesi, että ”liikumme kohti yhä vahvempaa 2000-luvun Amerikka”. Presidentti valotti väitettään antamalla esimerkkejä tästä vahvuudesta: hänen mukaansa mahdollisuuksia tarjoava talous, vastuullisuuteen perustuva yhteiskunta ja yhteisönä elävä kansa ovat menestyksekkään yhteiskunnan kulmakiviä¹¹⁴.

Clinton käyttää selkeästi Bushia vähemmän erilaisia malleja ja antimalleja argumenttiansa tukena, tässä kuitenkin muutamia esimerkkejä niistä. Clintonin mielestä koko maailma voi ottaa mallia Yhdysvalloista, maailman moninaisimmasta demokratiasta, jossa ihmiset elävät rinnakkain näennäisistä eroavaisuuksistaan huolimatta¹¹⁵. Presidentti rakentaa kuvaa Yhdysvalloista moninaisuuden ja suvaitsevaisuuden mallioppilaana, ja tähän statukseen sisältyvän arvovallan avulla pyritään saamaan muut valtiot imitoimaan Yhdysvaltain käytöstä. Clinton käytti mallina myös muita valtioita esimerkiksi todetessaan, että demokratian juurtuminen Nigeriaan voisi toimia mallina koko alueelle¹¹⁶. Toisessa yhteydessä Nigeria sai toimia yhtäältä mallina ja toisaalta antimallina, demokratian juutuessa esimerkkinä toivottavasta ja epäonnistuessa esimerkkinä päinvastaisesta kehityksestä. Toisessa yhteydessä Clinton totesi, että Indonesialla ja Nigerialla on molemmilla mahdollisuus nostaa kokonaiset alueet demokratian tielle ja toisaalta, demokratian epäonnistuessa, aiheuttaa epävakautta koko alueelle¹¹⁷.

¹¹² “[...] at the opening of this General Assembly the world has much to celebrate. Peace has come to Northern Ireland after 29 years. Bosnia has just held its freest elections ever. The United Nations is actively mediating crises before they explode into war all around the world. And today, more people determine their own destiny than at any previous moment in history”. (Clinton 21.9.1998 [WWW-dokumentti].)

¹¹³ “We must continue to support security and stability in Europe and Asia – expanding NATO and defining its new missions; maintaining our alliance with Japan, with Korea, without our other Asian allies; and engaging China” (Clinton 19.1.1999 [WWW-dokumentti]).

¹¹⁴ “We are moving steadily toward an even stronger America in the 21st century: an economy that offers opportunity, a society rooted in responsibility and a nation that lives as a community” (Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

¹¹⁵ “We are the world’s most diverse democracy, and the world looks to us to show that it is possible to live and advance together across those kinds of differences” (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti]).

¹¹⁶ “If democracy takes root in Nigeria, it will lift up an entire region” (Clinton 14.8.2000 [WWW-dokumentti]).

¹¹⁷ “This year, we will see profoundly important developments in the potential transition to democracy in two critical countries, Indonesia and Nigeria. Both have the capacity to lift their entire regions if they succeed and to swamp them in a sea of disorder if they fail”. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

Molempien presidenttien retoriikka on täynnä erilaisia kielikuvia. Tässä esittelen niistä toistuvimmat ja kiinnostavimmat ja jätän esimerkiksi kuolleiden metaforien käsittelyn vähemmälle huomiolle. Clintonin puheissa esiintyy erityisen paljon matkustamiseen liittyviä metaforia. Matkustamisen voidaan ajatella viittaavan presidentin vankkaan tulevaisuudenuskoon: matkaan liittyy tavallisesti uuden näkemistä tai kokemista, ja se assosioituu eteenpäin menemiseen ja mahdollisuuksiin. Clinton totesikin:

“Tapasin viime viikolla Kroatian uuden presidentin ja pääministerin. He vievät maansa henkeäsalpaavalle matkalle demokratiaan. Heidän menestyksensä sanoo kaikille ihmisille Balkanilla, missä kansan tahto voittaa autoritarianismin ja vihan, että tie Eurooppaan on auki”¹¹⁸.

Clinton puhuu “henkeäsalpaavasta matkasta demokratiaan”; hänen mielestään tämä matka, tie Eurooppaan ja demokratiaan, on ikimuistoinen ja kaikille entisille itäblokin maille suositeltava, kustannuksista riippumatta.

Toisessa yhteydessä Clinton on puhunut askelten ottamisesta ja pitkän matkan kulkemisesta, polulla ja kurssilla pysymisestä, takaisin kääntymisestä ja siitä, että ainut oikea suunta on eteenpäin (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti]). Clinton on myös käyttänyt metaforaa globalisaation junasta, jota ei voi pysäyttää, mutta jolla on useampia kuin yksi mahdollinen määränpää. Presidentin mukaan Yhdysvaltojen on ohjattava tätä globalisaation junaa, mikäli se tahtoo amerikkalaisten ja liittolaistensa pysyvän ”oikeilla raiteilla” ja mikäli maailma haluaa nauttia rauhasta ja vauraudesta myös tulevaisuudessa¹¹⁹. Junametafora on tehokas juuri sen vuoksi, että junan kulku on väistämätöntä, ja oikean suunnan ottamiseksi tarvitaan ainoastaan kokenut kuljettaja, tässä tapauksessa Yhdysvallat.

Laivametaforaa Clinton käyttää todetessaan, että äänestäjät laittoivat hallinnon edustajat samaan veneeseen, antoivat heille aivot ja kehottivat soutamaan¹²⁰. Clinton, laivan “kapteeni”, antaa puheessaan ohjeet “miehistölleen” eli hallintonsa jäsenille oikeasta suunnasta. Laiva on epävarmempi kulkuväline kuin juna: sen vakaaseen menoon voivat

¹¹⁸ “Last week I met with the new President and the new Prime Minister of Croatia. They’re taking their country on a breathtaking journey to democracy. Their success says to all the people of the Balkans, where popular will overcomes authoritarianism and hate, the road to Europe is open”. (Clinton 14.8.2000 [WWW-dokumentti].)

¹¹⁹ “(...) the train of globalization cannot be reversed, but it has more than one possible destination. If we want America to stay on the right track, if we want other people to be on that track and have the chance to enjoy peace and prosperity, we have no choice but to try to lead the train”. (Clinton 8.12.2000 [WWW-dokumentti].)

¹²⁰ “[...] They put us all right here in the same boat, they gave us all oars, and they told us to row. Now, here is the direction I believe we should take”. (Clinton 4.2.1997 [WWW-dokumentti].)

vaikuttaa luonnonvoimat. Clinton viittasikin luonnonvoimiin muun muassa kansakunnan tila -puheessaan vuonna 1998, jolloin hän vakuutti, että on viisaampaa varautua kaukana riehuvaan myrskyyn kuin antaa ukkosen yllättää¹²¹. Tällä kielikuvalla presidentti haki tukea politiikalle, jossa uhkiin, kuten terrorismiin, vastataan ennalta ehkäisevästi. Clinton ei kuitenkaan uskonut sotilaalliseen ennalta ehkäisyyn kuten Bush, vaan hän korosti useammin yhteistyötä, demokratiaa ja humanitaarisia interventioita ennaltaehkäisyn välineinä.

Näiden metaforien lisäksi Clinton puhui esimerkiksi sillan rakentamisesta. Vuoden 1997 virkaanastujaispuheessa presidentti asetti hallintonsa ja koko maansa tavoitteeksi sillan rakentamisen, jonka yli kaikki amerikkalaiset voivat siirtyä “uuden lupauksen maahan“ eli seuraavalle vuosituhanneelle. 2000-luvun ensimmäisessä kansakunnan tila -puheessaan Clinton sitten vakuutti, että amerikkalaiset ovat ylittäneet tämän uudelle vuosituhanneelle rakentamansa sillan¹²². Silta viittaa vahvasti kahden asian yhdistämiseen: Clinton hakeekin kielikuvallaan kansalaisten yhtenäisyyttä 2000-luvun mahdollisuuksien ja haasteiden edessä. Siltametaforan vastakohta on puolestaan kielikuva kuilusta, jota presidentti käyttää puhuessaan maailman rikkaiden ja köyhien välisistä eroista¹²³.

Inhimilliseen toimintaan liittyviä kielikuvia on Clintonin puheissa myös paljon. Presidentti muun muassa teroittaa, että paikallisista konflikteista voi tulla maailmanlaajuisia päänsärkyjä mikäli niiden annetaan “päästä rappiolle“¹²⁴. Tällä Clinton muistuttaa jälleen kuulijoitaan vastuullisen, ennalta ongelmia ehkäisemään pyrkivän ulkopoliitikan tärkeydestä, ja turvautuu retoriikassa yleisen sairausmetaforan käyttöön. Presidentti myös vakuuttaa, että 2000-luvun tarina voi olla loistava, mutta “meidän (amerikkalaisten) on kirjoitettava tarinan ensimmäinen luku“¹²⁵. Tämän lisäksi Clinton käyttää kielikuvaa huutamisesta ja toisaalta dialogista, joka puhuu jaettujen

¹²¹ “[...] preparing for a far-off storm that may reach our shores is far wiser than ignoring the thunder until the clouds are just overhead“ (Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

¹²² “Yes, let us build our bridge. A bridge wide enough and strong enough for every American to cross over to a blessed land of new promise“ (Clinton 20.1.1997 [WWW-dokumentti]); “My fellow Americans, we have crossed the bridge we built to the 21st century“ (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti]).

¹²³ “[...] the huge gulf between rich and poor“ (27.1.2000 [WWW-dokumentti]).

¹²⁴ “[...] local conflicts can become worldwide headaches if they’re allowed to fester“ (Clinton 8.12.2000 [WWW-dokumentti]).

¹²⁵ “The story of the 21st century can be quite a wonderful story. But we have to write the first chapter“ (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti]).

intressien kieltä¹²⁶. Tällaisten inhimilliseen toimintaan liitettyjen kielikuvien vahvuus on siinä, että ne luovat kuvaa kaoottisesta ulkopoliittisesta toiminnasta inhimillisenä ja arkisena toimintana, johon tavalliset ihmiset voivat identifioitua.

Presidentti Bush antoi kansakunnan tila -puheessaan tammikuussa 2002 esimerkkejä siitä, mitä Yhdysvallat on neljässä terrori-iskuun seuranneessa kuukaudessa saanut aikaan: lohduttanut uhreja, alkanut uudelleenrakentamaan New Yorkia ja Pentagonia, koonnut mahtavan liittouman, pidättänyt tuhansia terroristeja, tuhonnut Afganistanin terrorileirejä, pelastanut kansan nälkäkuolemalta ja vapauttanut valtion alistamiselta¹²⁷. Luettelemalla Yhdysvaltojen toimia terrori-iskujen jälkeen Bush pyrki osoittamaan, että hänen hallintonsa on tehnyt paljon hyvää amerikkalaisten turvallisuuden ja maailmanrauhan puolesta. Presidentti pyrki myös osoittamaan, että Yhdysvallat ei lamaantunut terroriuhan edessä vaan jatkaa päättäväisesti oikeaksi näkemäänsä politiikkaa. Samassa yhteydessä Bush vahvisti tiettyjen ”roistovaltioiden“ pahuuden luettelemalla esimerkkejä niiden ”oikeasta luonteesta“: Pohjois-Korea haalii joukkotuhoaseita ja näännyttää kansalaisensa nälkään, Iranissa harvainvalta tukahduttaa kansalaistensa vapaudenhalun ja Irak on vihamielinen Amerikkaa kohtaan ja tukee terrorismia¹²⁸.

Bush antaa esimerkkejä myös Yhdysvaltojen toimista ”siunattuna maana“ ja maailmanrauhan edistäjänä: Afganistanissa Yhdysvallat auttoi vapauttamaan alistetun kansan, ja Lähi-idässä se etsii rauhaa Israelin ja Palestiinan välille. Yhdysvallat myös ruokkii nälkäiset ja rakentaa liittoutumia¹²⁹. Toistamalla hallintonsa ”humanitaarisia“ toimia Bush luo kuvaa ”tavallisen ihmisen asialla“ olevasta Yhdysvalloista, joka pyyteettömästi auttaa hädässä olevia: tällä strategialla presidentti pyrki luomaan vastakkaista mielikuvaa omaa etuaan ajavalle suurvallalle, jollaisena Yhdysvallat on

¹²⁶ “Ten years ago we were shouting at each other across a North-South chasm defined by our differences. Today, we are engaged in a new dialogue that speaks the language of common interests, [...] of democracies that deliver progress and hope [...]”. (Clinton 26.2.1999 [WWW-dokumentti].)

¹²⁷ “In 4 short months, our Nation has comforted the victims, begun to rebuild New York and the Pentagon, rallied a great coalition, captured, arrested, and rid the world of thousands of terrorists, destroyed Afghanistan’s terrorist training camps, saved a people from starvation, and freed a country from brutal oppression” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]).

¹²⁸ “[...] we know their true nature. North Korea is a regime arming with missiles and weapons of mass destruction, while starving its citizens. Iran aggressively pursues these weapons and exports terror, while an unelected few repress the Iranian people’s hope for freedom. Iraq continues to flaunt its hostility toward America and to support terror”. (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti].)

¹²⁹ “In Afghanistan, we helped to liberate an oppressed people. [...] In the Middle East, we will continue to seek peace between a secure Israel and a democratic Palestine. Across the Earth, America is feeding the hungry. More than 60 percent of international food aid comes as a gift from the people of the United

monissa yhteyksissä esitetty. Bush antaa myös esimerkkejä siitä, mitä Yhdysvallat tekee vapauden puolesta: edistää kehitystä ja taistelee nälkää ja aidsia sekä muita sairauksia vastaan; antaa toivoa vakaudesta Burmassa, Sudanissa ja Zimbabwessa; laajentaa kansainvälistä kaupankäyntiä; ja auttaa lopettamaan diktatuurin ja radikalismia Lähi-idässä (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]).

Puhuessaan vapautetun Irakin kansalaisten auttamisesta Bush havainnollistaa mitä Yhdysvallat voi irakilaisille tehdä. Presidentti lupaa toimittaa lääkkeitä haavoittuneille ja ruokaa nälkäisille. Hän lupaa, että Yhdysvallat tuhoaa Irakin kemialliset ja biologiset aseet ja antaa turvaa niitä vastaan, jotka pyrkivät levittämään kaaosta. Presidentti myös lupaa, että Irakin luonnonvarojen suojeluun ja että niitä käytetään irakilaisien hyödyksi¹³⁰.

Bushin käyttämät mallit ja antimallit liittyvät lähinnä Irakin hyökkäyksen tukemiseen ja sen oikeudellisuuden vahvistamiseen. Presidentti rakentaa kuvaa Irakista demokratisointitoimien kannalta tärkeimpänä valtiona; hän uskoo, että "vapaan Irakin perustaminen Lähi-idän sydämeen on vedenjakaja maailmanlaajuisessa demokraattisessa vallankumouksessa"¹³¹. Bush vakuutti, että vapaat ja rauhanomaiset Irak ja Afganistan ovat voimakkaita esimerkkejä naapureilleen. Samassa yhteydessä hän muistutti, että vapaat valtiot eivät tuota terrorismia ja että ne elävät rauhanomaisesti¹³². Presidentin mielestä niin kauan kun vapaus ei menesty Lähi-idässä alue säilyy vihan ja väkivallan kasvualustana¹³³: demokratian menestyminen Irakissa näyttäisi alueen muslimivoittoisille valtioille, että vapaus on jokaiselle valtiolle mahdollinen tavoite. Bush pyrkiikin viestittämään kuulijoilleen, että demokratia voi toimia myös

States. As our Nation moves troops and builds alliances to make our world safer, we must also remember our calling as a blessed country is to make the world better". (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti].)

¹³⁰ "[...] the United States and our coalition stand ready to help the citizens of a liberated Iraq. We will deliver medicine to the sick, and we are now moving into place nearly 3 million emergency rations to feed the hungry. [...] We will also lead in carrying out the urgent and dangerous work of destroying chemical and biological weapons. We will provide security against those who try to spread chaos or settle scores or threaten the territorial integrity of Iraq. We will seek to protect Iraq's natural resources from sabotage by a dying regime and ensure those resources are used for the benefit of the owners, the Iraqi people". (Bush 26.2.2003 [WWW-dokumentti].)

¹³¹ "Iraqi democracy will succeed, and that success will send forth the news, from Damascus to Tehran, that freedom can be the future of every nation. The establishment of a free Iraq at the heart of the Middle East will be a watershed event in the global democratic revolution". (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti].)

¹³² "A free and peaceful Iraq and a free and peaceful Afghanistan will be powerful examples to their neighbors. Free countries do not export terror. Free countries believe in peace". (Bush 16.8.2004 [WWW-dokumentti].)

¹³³ "As long as the Middle East remains a place where freedom does not flourish, it will remain a place of stagnation, resentment, and violence ready for export" (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

islaminuskoisissa valtioissa, ja presidentin ulkopoliittiselle uskottavuudelle olisikin ensiarvoisen tärkeää saada Irakista onnistunut malli “islamilaisesta demokratiasta”.

Samoin kuin Clinton, myös Bush käyttää esimerkiksi matkaan, luontoon ja inhimilliseen toimintaan liittyviä kielikuvia. Matkustamiseen Bush viittasi muun muassa todetessaan Yhdysvaltojen tehneen 200-vuotisen matkan kohti oikeudenmukaisuutta, mikä presidentin mielestä tekee ”meistä (amerikkalaisista) kärsivällisiä ja ymmärtäväisiä niitä kansoja kohtaan, jotka ovat tämän matkan eri vaiheissa”¹³⁴. Bushin metafora antaa ymmärtää, että Yhdysvallat on jo matkansa päässä. Näin sillä on velvollisuus ohjata vasta matkalla olevia oikeaan määränpäähän, jotta nämä eivät eksy oikealta tieltä. Bush korostaa, että Lähi-idän mailla on vielä “matkaa matkustettavana” kohti demokratiaa, mutta presidentin mielestä matka on ehdottomasti sen arvoinen: hänen mukaansa “ainut polku itsenäisyyteen, arvokkuuteen ja edistykseen on demokratian polku” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]; Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]). Presidentin mukaan Lähi-idän maat ottavat “ensimmäisiä askeliaan kohti uudistuksia”¹³⁵; tämä viittaa ajatukseen lapsesta, jota Yhdysvallat, demokratian ”aikuinen”, opettaa nousemaan jaloilleen ja kävelemään.

Monissa Bushin metaforissa on synkempi sävy kuin Clintonilla. Tämä johtunee siitä, että Bush on pyrkinyt kuvaamaan terrorismia uhkaavana ja alati vaarallisena ilmiönä, jonka vastaiselle “sodalle” hän hakee kansalaistensa tukea. Presidentti esimerkiksi puhuu ”irakilaisten painajaisen päättämisestä” (Bush 19.11.2003 [WWW-dokumentti]) ja pyrkii osoittamaan, että Yhdysvaltain viholliset näkevät koko maailman ”taistelulenttänä” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]). Hänen mielestään terroristit ovat levittäytyneet ympäri maailmaa kuin “tikittävät aikapommit, valmiina laukeamaan ilman varoitusta”¹³⁶. Luomalla kuvaa arvaamattomasta ja äärimmäisen vaarallisesta vihollisesta Bush hakee kannatusta ennakoiville iskuille ja koville otteille terroristeja vastaan: näitä raakalaisia vastaan ei presidentin mielestä voi noudattaa kansainvälisen oikeuden rajoituksia, sillä toimimattomuus uhkaa koko maailman rauhaa.

¹³⁴ “We’ve taken a 200-year journey toward inclusion and justice, and this makes us patient and understanding as other nations are at different stages of this journey” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

¹³⁵ “[...] taking first steps toward reform” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

¹³⁶ “Thousands of dangerous killers, schooled in the methods of murder [...] are now spread throughout the world like ticking time bombs, set to go off without warning” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]).

Bush käyttää terrorismin yhteydessä myös sairausmetaforia. Bush puhuu ”terrorisoluista” ja vakuuttaa, että Yhdysvalloilla on mahdollisuus pelastaa miljoonia ihmishenkiä ”kauhealta sairaudelta”¹³⁷, terrorismilta. Bush myös toivoo, että kaikki kansat ”eliminoivat terroristiloiset”, jotka uhkaavat kaikkia maailman maita¹³⁸. Viittaamalla terrorismiin sairautena Bush pyrkii vakuuttamaan kuulijansa siitä, että ellei sairautta hoideta eli “poisteta päiväjärjestyksestä”, seuraukset saattavat olla tuhoisat. Sairausmetaforan tehokkuus perustuu juuri sen tuttuuteen: kaikki ihmiset ovat sairastaneet tai nähneet läheisensä sairaana, ja usein vakavaa sairautta ei toivota pahimmalle vihamiehellekään.

Bushin puheista voidaan löytää myös jonkin verran taloon ja rakentamiseen liittyviä kielikuvia. Varsin kuvaavasti presidentti puhui esimerkiksi ”vapauden talosta”, jota hän käytti kuvaamaan Yhdysvaltojen ja Euroopan välistä yhteistyötä:

“Viime kuussa Puolassa puhuin Euroopan ja Amerikan yhteistyöstä vapauden talon rakentamiseksi, talon, jonka ovien tulee olla avoimet kaikille Euroopan nuorille demokratioille ja jonka ikkunoiden tulee olla auki, jotta Eurooppa ja Amerikka näkisivät paremmin haasteensa ja velvollisuutensa maailmassa. Viimeisin matkani Eurooppaan keskittyi lähinnä vapauden ovien avaamiseen ympäri Eurooppaa laajentamalla Natoa ja Euroopan Unionia”¹³⁹.

Bush käyttää myös jo Clintonin retoriikasta tuttuja luontometaforia. Presidentti puhuu esimerkiksi ”demokratian maailmanlaajuisesta aallosta” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]) sekä ”muutoksen, toivon ja vaaran pyörremyrskystä” (Bush 28.1.2003 [WWW-dokumentti]). Luonnonmullistuksiin viittaavat metaforat luovat kuvaa väistämättömästä ja vaarallisestakin muutoksesta, jonka jälkeen kuitenkin on tyyntä: luonto, samoin kuin Bushin retoriikassa demokratisoiminen, on ihmistä voimakkaampi voima, jota ei kannata vastustaa. Bush puhuu siitä, kuinka aiemmin Amerikan usko vapauteen ja demokratiaan oli “kivi raivoavalla merellä”, ja kuinka se nyt on “siemen tulessa, juurtuen moniin kansoihin”¹⁴⁰. Bush luo siis kuvaa Amerikan vankasta uskosta

¹³⁷ “We have the opportunity to save millions of lives abroad from a terrible disease” (28.1.2003 [WWW-dokumentti]).

¹³⁸ “My hope is that all nations will heed our call and eliminate the terrorist parasites who threaten their countries and our own” (Bush 29.1.2002 [WWW-dokumentti]).

¹³⁹ “Last month in Poland, I talked about Europe and America working in partnership to build a house of freedom, a house whose doors should be open to all of Europe’s emerging democracies and a house whose windows should be open to help Europe and America see clearly their challenges and responsibilities in the rest of the world. My last trip to Europe focused mainly on opening the doors of freedom throughout Europe by enlarging NATO and the European Union”. (Bush 17.7.2001 [WWW-dokumentti].)

¹⁴⁰ “Through much of the last century, America’s faith in freedom and democracy was a rock in a raging sea. Now it is a seed upon the wind, taking root in many nations”. (Bush 20.1.2001 [WWW-dokumentti].)

demokratiaan ja vapauteen, jota ennen uhkasivat maailman “myrskyt”, kommunismi ja ydinsodan uhka. Nyt demokratiasta on tullut uuden kasvun ja toivon symboli, siemen, joka leviää esteittä tuulen mukana.

Bush käyttää myös metsästysmetaforaa, josta onkin tullut eräs presidentin yleisimmistä kielikuvista “terroristijahdin” yhteydessä. Bush muun muassa vakuutti kuulijoilleen, että

“Me jahtaamme heitä (terroristeja) yksi kerrallaan. Tämä on kansainvälinen ihmisjahti niiden kiinnisaamiseksi, jotka satuttaisivat Amerikkaa tai ketä tahansa muuta joka rakastaa vapautta. Yksi kerrallaan tuomme heidät oikeuden eteen. Ei ole olemassa tarpeeksi syvää kuoppaa, jossa voisi piilotella Amerikalta”¹⁴¹.

Liittämällä terrorismin ja metsästämissä kielellisen strategian avulla Bush luo kuvaa terroristeista eläiminä, joiden henki ei ole ihmisten veroinen, ja joiden metsästäminen on harmitonta huvia. Toisaalta villieläimet voivat olla ihmisille hengenvaarallisia, minkä vuoksi niistä on päästävä eroon. Presidentti vahvistaa kielikuvaa antamalla esimerkin “ihmisjahdin” onnistumisesta: Saddam Husseinin jäätyä liittouman “haaviin” Bush julisti, että Irakin yksinvaltiat löydettiin kolosta piileskelemästä¹⁴². Entinen pelätty yksinvaltiat rinnastettiin pelokkaaseen eläimeen, joka on nöyryytetty ja joka ei ole enää vaaraksi kenellekään.

4.4.4. Dissosiativiset argumentit: mitä demokratian levittäminen ei ole

Presidentit katsoivat tarpeelliseksi myös torjua tiettyjä tulkintoja ja asioiden yhdistelyjä. Dissosiativisten tekniikoiden avulla presidentit pyrkivätkin osoittamaan, mistä jossakin asiassa ei ollut kyse: demokratian levittäminen ei esimerkiksi presidenttien puheissa yhdisty imperialismiin tai hegemonian levittämiseen, ja molemmat presidentit pyrkivät myös osoittamaan, että demokratian levittämisellä ei lietsota kampanjaa islaminuskoisia vastaan.

Clinton käytti dissosiasiiivista argumentointia muun muassa pyrkiessään vakuuttamaan, että ”tämänhetkiset mahdollisuudet eivät ole huomisen takuita”¹⁴³. Tällä presidentti

¹⁴¹ “We’re chasing them, one by one. We’re on an international manhunt for those who would do harm to America or for anybody else who loves freedom. One by one, we’ll bring them to justice. There is no hole deep enough to hide from America”. (Bush 22.1.2004 [WWW-dokumentti].)

¹⁴² “Saddam Hussein was found in a hole, hiding” (Bush 22.1.2004 [WWW-dokumentti]).

¹⁴³ “[...] today’s possibilities are not tomorrow’s guarantees” (Clinton 27.1.1998 [WWW-dokumentti]).

pyrki muistuttamaan kuulijoitaan siitä, että vaikka amerikkalaiset näkevät tulevaisuutensa turvattuna, eivät he saa ajautua tyytyväisyydentunteeseen, vaan heidän on koko ajan tehtävä töitä paremman huomisen puolesta. Clinton toisti puheissaan usein tätä teemaa korostaessaan, että rauhanomainen tulevaisuus riippuu kansalaisten ponnisteluista ja aktiivisista toimista tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Toisessa yhteydessä Clinton vakuutti, että globalisaatio ei ole pelkästään talouteen vaikuttava ilmiö: presidentti korosti, että siihen liittyy myös vapauden, demokratian ja rauhan edistäminen maailmassa¹⁴⁴. Clinton kuitenkin muistutti, että vapaus ei myöskään ole ainoastaan amerikkalaisille tai vauraille länsimaille varattu oikeus, vaan hänen mukaansa se on ihmisoikeus ja universaali pyrkimys¹⁴⁵. Näin presidentti pyrki vakuuttamaan kriitikot siitä, että kaikkien yhteiskuntien on pyrittävä kohti vapautta, huolimatta siitä, että vapauden ideaali on ennen kaikkea länsimainen keksintö.

Presidentti Bush pyrki osoittamaan vääriksi väitteet, joiden mukaan terrorismin vastainen sota oli pitkälti seurausta amerikkalaisten omasta politiikasta: vastuuttomuuteen olivat presidentin mukaan syyllistyneet vain terroristit, ei Yhdysvallat. Terrorisminvastaisessa kampanjassa ei Bushin mukaan myöskään ole kyse sodasta islaminuskoisia, arabeja tai Afganistanin kansaa vastaan: vaikka presidentti määritteli tilannetta uskonnollisin termein, hän ei halunnut julistaa uskonsotaa tai rikkaan lännen ja köyhien arabien välistä sotaa. Bush totesi, että kyse ei ole “kulttuurien kamppailusta” (Huntingtonin kiisteltyä termiä käyttäen) tai uskontojen sodasta ja vakuutti, että suvaitsevainen islam ei tue tappajien ja tyranniin toimia¹⁴⁶. Bush myös muistutti, että modernisaatio ei ole sama asia kuin länsimaistuminen¹⁴⁷ – tällä presidentti pyrki torjumaan kritiikkiä, jonka mukaan Yhdysvallat levittää valmiin mallin mukaista demokratiaa mitä erilaisimpiin yhteiskuntiin.

¹⁴⁴ “But globalization is about more than economics. Our purpose must be to bring together the world around freedom and democracy and peace, and to oppose those who would tear it apart”. (Clinton 27.1.2000 [WWW-dokumentti].)

¹⁴⁵ “[...] freedom is not – contrary to what the critics of the declaration say – an American or a Western or a wealthy nation right; it is a human right and a universal aspiration” (Clinton 9.12.1997 [WWW-dokumentti]).

¹⁴⁶ “This is not a clash of civilizations. The civilization of Islam, with its humane traditions of learning and tolerance, has no place for this violent sect of killers and aspiring tyrants. This is not a clash of religions”. (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti].)

¹⁴⁷ “As we watch and encourage reforms in the region, we are mindful that modernization is not the same as Westernisation” (Bush 6.11.2003 [WWW-dokumentti]).

Toisessa yhteydessä Bush totesi, että tämän päivän terroristit ovat jossakin määrin erilaisia kuin ”menneisyyden viholliset”. Presidentti tarkensi argumenttiaan muistuttamalla, että terrorismi ideologiana ei ole vielä noussut valtaan Saksan tai Neuvostoliiton kaltaisissa suurvalloissa¹⁴⁸. Se, että Bush korosti sanaa ”vielä” antoi ymmärtää, että tällainen mahdollisuus on kuitenkin olemassa ellei menneisyyden virheistä oteta oppia, ja tämän vuoksi terrorisminvastainen kamppailu, vaikka ennaltaehkäisevästi, on oikeutettua. Monissa yhteyksissä Bush on myös korostanut, että terrorisminvastaisessa kampanjassa ei ole kyse helposta tai lyhyestä sodasta. Tällä hän valmistaa kansalaisiaan pitkään sotaan, jossa voi tulla takaiskuja mutta joka on kuitenkin käytävä maailmanrauhan puolustamiseksi.

¹⁴⁸ “The terrorists of our day are, in some ways, unlike the enemies of the past. The terrorists ideology has not yet taken control of a great power like Germany or the Soviet Union“. (Bush 2.6.2004 [WWW-dokumentti].)

5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Nyt on aika vetää tutkielmani langat yhteen ja tarkastella, minkä puolesta Clintonin ja Bushin puheissa oikeastaan argumentoitiin ja minkälaisia vastauksia löysin alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin. Sitä ennen on syytä pohtia lyhyesti, miten valitsemani teoria, metodi ja aineisto toimivat keskenään.

Demokraattisen rauhan ”teorian” valitseminen tutkielmani teoreettiseksi viitekehyykseksi saattaa hämmentää trendikkäämpien ”post-suuntauksien” kannattajia tai niitä, joiden mielestä koko demokraattinen rauha on läntisen hegemonian tuotosta. On myönnettävä, että en itsekään olisi valmis hyväksymään kaikkia demokraattisen rauhan ajatuksen väitteitä sellaisinaan. Mielestäni tässä pro gradu -työssä kyseinen teoria on kuitenkin osoittanut käyttökelpoisuutensa, enkä sen vuoksi ole käyttänyt teorian kritisointiin enempää aikaa. Kuten olen työni alussa esittänyt, demokraattinen rauha on Yhdysvalloissa valjastettu nimenomaan ulkopoliittikan tarpeisiin, ja nyt voin analysoimieni puheidenkin perusteella osoittaa, että ajatuksella on vankka sijansa nykyisessä amerikkalaisessa politiikassa ja sitä puolustavissa puheissa. Perelmanilainen uusi retoriikantutkimus tutkimusmetodina puolestaan avusti pääsemään vaikuttavan puheen ytimeen. Laajahkon aineistoni myötä olen pystynyt mielestäni osoittamaan, että demokraattisen rauhan ajatus toistuu presidenttien puheissa vuodesta ja yhteydestä toiseen – vapauden levittäminen ututetaan ulkopoliittikan ytimeen lähes aina keinolla tai toisella.

Ajatus demokraattisesta rauhasta ja siihen liittyvästä ”vapauden kampanjasta” näkyy selkeänä ideologisena taustana sekä Bill Clintonin että George W. Bushin puheissa vuosien 1997 ja 2004 välisenä aikana. Demokraattisen rauhan teoria yhdistää osuvalla tavalla Yhdysvaltain ulkopoliittiseen traditioon kiinteästi kuuluvat vapauden aspiraatiot, maan moraalisen mission sekä sen tämänhetkisen maailmanjohtajuuden, ja olisi suorastaan amerikkalaisen maailmankuvan vastaista olla puhumatta vapaudesta ja siihen liittyvistä arvoista.

Presidenttien puheissa on tiettyjä painotuseroja. Clinton puhuu Yhdysvaltain mahdollisuudesta ja velvollisuudesta olla demokraattisen maailman johtaja, ja hän korostaa kansainvälisen yhteistyön merkitystä maan tavoitteiden saavuttamisessa. Clintonille Yhdysvaltain johtajuus on toivottu, joskaan ei itsestään selvä asia. Bush

kiinnitti retoriikkansa kiinteämmin Yhdysvaltain johtajuudelle. Hänen lausunnoissaan Yhdysvallat on päättäväisempi, rohkeampi ja aktiivisempi demokratian lähettiläs kuin Clintonin retoriikassa. Osaltaan Bushin innokkuus levittää vapautta liittyy syyskuun 2001 tapahtumiin, mutta uskon myös, että terrori-iskut olivat vain sopiva kimmoke Yhdysvaltain aktiivisempaan rooliin maailmanpolitiikassa, olihan se ollut uuskonservatiivien tavoitteena jo useiden vuosien ajan. Terrori-iskuilla on ollut suuri merkitys Bushin politiikkaan ja sitä kautta hänen esittämiinsä argumentteihin, mutta ne eivät silti mielestäni selitä aukottomasti kaikkia Bushin ulkopoliittisia valintoja.

Presidenttien retoriikasta voidaan löytää temaattisten painotuserojen lisäksi eroavaisuuksia käytetyissä kielellisissä strategioissa. Yleistäen voidaan sanoa, että Bush käyttää retoriikassaan hieman enemmän todellisuutta koskevia esisopimuksia eli erilaisia faktoja ja ”totuuksia”; hänen retoriikkansa perustuu Clintonia useammin ”näin se vaan on” -tyyppisille argumenteille. Uskoisin tämän liittyvän Bushin tarpeeseen vakuuttaa kuulijansa hänen kaudelleen osuneiden vaikeiden ulkopoliittisten päätösten tarpeellisuudesta. Bush käytti enemmän myös kvasiloogisia argumentteja, joiden avulla pyritään totuuksien tavoin luomaan kiistatonta kuvaa maailmasta. Bush siis pyrki Clintonia useammin vakuuttamaan kertovansa totuuden tai esittelevänsä ”ainoan oikean” toimintamallin. Voidaan pohtia, onko presidentti Bush onnistunut valitsemassaan strategiassa; kovin usein hänen tyyliinsä kertoa ”totuus” on herättänyt vastustusta.

Eroavaisuuksia on jonkin verran myös siinä, miten presidentit käyttävät konkreettisia ja abstrakteja arvoja. Aineistoni perusteella voidaan väittää, että Clinton painottaa retoriikassaan hieman Bushia enemmän konkreettisia arvoja, vaikkakin molemmilla abstraktit arvot ovat pääosassa. Voidaan ajatella, että Clinton ei nähnyt toisella kaudellaan tarvetta argumentoida muutoksen puolesta, olihan Yhdysvallat silloin sekä poliittisesti että taloudellisesti suhteellisen vakaa. Bush puolestaan on abstrakteihin argumentaatiotekniikoihin vedoten pyrkinyt välttämään konkreettisten sitoumuksien antamista, sillä terrorisodan sekavuuden vuoksi hänellä ei ole selkeää käsitystä siitä, mikä on kampanjassa seuraava askel.

Kuten analyysini osoittaa, painotuseroista huolimatta presidentit käsittelevät puheissaan samoja teemoja ja perustavat puheensa usein samanlaisille totuuksille ja arvoille. Sekä Clinton että Bush puhuvat demokratian levittämisen yhteydessä historiallisesta

mahdollisuudesta ja vakuuttavat Yhdysvaltain toimivan ”hyvän asian puolesta”. Molemmat myös pyrkivät osoittamaan, että Yhdysvaltain päättäväisyyden ja rohkeuden ansiosta maailma on nyt rauhanomaisempi. Aineistoni perusteella voidaankin päätellä, että on olemassa tietyt ”amerikkalaiset esisopimukset”, jotka ohjaavat amerikkalaisten presidenttien retoriikkaa. Näitä ovat analysoimieni puheiden perusteella esimerkiksi ajatus amerikkalaisten arvojen, kuten vapauden ja demokratian, ainutlaatuisuudesta ja yleismaailmallisuudesta.

Työni johdannossa asetin tavoitteekseni myös etsiä vastausta siihen, miten Yhdysvaltain harjoittamaa demokratian levittämiseen pyrkivää politiikkaa perustellaan ja miten sillä on oikeutettu ulkopoliittisia valintoja. Molemmat presidentit perustavat valintojensa oikeutuksen vahvasti arvojen varaan: he olettivat, että koska ihmiset perinteisesti arvostavat rauhaa ja vaurautta, voivat presidentit ajaa tähän tavoitteeseen johtavaa politiikkaansa lähes millä keinoin tahansa. Kumpikaan ei kuitenkaan kovin vakuuttavasti perustellut miksi näin on: sekä Clinton että Bush pitivät itsestään selvänä, että ”taivaallinen kohtalo” ja muut Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa määrittävät ideaalit oikeuttavat amerikkalaispresidenttien toimet.

Ulkomaailman silmissä amerikkalaisten omat traditiot ja ideaalit ovat kuitenkin varsin heiveröinen peruste sekaantua muiden valtioiden sisäiseen politiikkaan. Yhdysvaltain ulkopoliitikassa olisikin tehtävä selkeämpi ero vapauden ja demokratian edistämisen sekä toisaalta amerikkalaisten arvojen ja etujen edistämisen välillä, mikäli Yhdysvallat tahtoo kansainvälisen yhteisön arvostusta. Jatkamalla politiikkaa, jossa puhutaan idealismin kielellä ja toimitaan itsekkään realistisesti lisätään vain amerikkalaisvastaisia mielipiteitä maailmalla.

Aihetta jatkotutkimukseen tematiikkaan liittyen on runsaasti, ja tutkimuksen suunnat ovat lukemattomat. Pelkästään George W. Bushin retoriikkaa tutkimalla saataisiin aikaan kattava analyysi, sen verran mielenkiintoisesti presidentti teemasta puhuu. Vertaileva analyysi oli kuitenkin mielestäni työssäni etu, ja vaikka pystyin keskittymään rajauksen puitteissa vain pinnallisesti molempien presidenttien retoriikkaan, toi vertaileva ote esiin mielenkiintoisella tavalla presidenttien retoriikan erot ja toisaalta sen yhtäläisyydet sekä puheiden ajankohdan merkityksen tiettyjen teemojen painotuksissa. Toisaalta analyysissä voisi olla kiinnostavaa keskittyä vain Perelmanin ”työkalupakin” yhteen osaan, esimerkiksi metaforien tutkimiseen. Yksi suunta mahdolliselle

jatkotutkimukselle olisi myös laajentaa aineistoa historiallisesti ja jäljittää demokraattisen rauhan traditiota pidemmällä aikavälillä Yhdysvaltain presidenttien puheista.

Pidän hyvin todennäköisenä, että vapauden levittämiseen liittyvä retoriikan traditio jatkuu Yhdysvalloissa ja amerikkalaisten presidenttien retoriikassa vahvana tulevaisuudessakin. Demokratiaan ja vapauteen kiinnittyvät teemat muodostavat amerikkalaiseen retoriikkaan kiinteästi kuuluvan esisopimuksen, jota tukevia argumentteja ihmiset ovat tottuneet kuulemaan presidenttien puheissa. Myös Bushin toisen kauden virkaanastujaispuhe oli rakennettu vahvasti tälle perustalle. Presidentti esimerkiksi totesi, että

”vapauden säilyminen omassa maassamme on yhä riippuvaisempi vapauden menestymisestä muissa maissa. Paras toivomme maailmanrauhan puolesta on vapauden leviäminen kaikkialle maailmaan” (Bush 20.1.2005 [WWW-dokumentti]).

Tästä Bush jatkoi, että Yhdysvaltain strategiana on jatkossakin tukea demokraattisten liikkeiden ja instituutioiden kasvua kaikissa valtioissa ja kulttuureissa, ja perimmäiseksi tavoitteekseen presidentti asetti tyrannian lopettamisen maailmassa.

Nähtäväksi jää, minkälaisia konkreettisia toimia Bush vapauden puolesta tekee toisella kaudellaan. Retoriikka on aina ”vain” puhetta, eikä se välttämättä ennusta konkreettisten toimien aikeita tai niiden suuntaa. Esittelemäni uuden retoriikan tradition valossa voidaan kuitenkin huomauttaa, että retoriikka ei koskaan ole ”pelkkiä” sanoja, vaan retori pyrkii aina puheellaan rajaamaan todellisuuden rajoja, oikeuttamaan tietyt toimensa ja valmistelemaan yleisöä tulevaan.

Tahdon päättää työni lainaukseen presidentti George W. Bushilta. Samaisessa virkaanastujaispuheessa presidentti tiivistäi koko demokraattisen rauhan ajatuksen ympärille kietoutuneen tradition George Washingtonista tähän päivään Yhdysvaltain ulkopoliitikassa seuraavasti:

”Toimiemme myötä olemme sytyttäneet [...] tulen ihmisten mieliin. Se lämmittää niitä, jotka tuntevat sen voiman, polttaa niitä, jotka taistelevat sen etenemistä vastaan, ja eräänä päivänä tämä kesyttämätön vapauden tuli saavuttaa maailmamme synkimmätkin kolkat”.¹⁴⁹

¹⁴⁹ “By our efforts, we have lit a fire as well - a fire in the minds of men. It warms those who feel its power, it burns those who fight its progress, and one day this untamed fire of freedom will reach the darkest corners of our world.” (Bush 20.1.2005 [WWW-dokumentti].)

LÄHTEET

Kirjallisuus ja artikkelit

- Ambrose**, Stephen E. & Douglas G. **Brinkley** (1997) *Rise to Globalism. American Foreign Policy Since 1938*. 8th Revised Edition. New York: Penguin Books.
- Bacevich**, Andrew J. (2002) "New Rome, New Jerusalem". *Wilson Quarterly*, Summer, 50–58.
- Bachteler**, Tobias (1997) "Explaining the Democratic Peace: The Evidence from Ancient Greece Reviewed". *Journal of Peace Research*, Vol.34 No.3, 315–323.
- Barkawi**, Tarak & Mark **Laffey** (2001) "Introduction: The International Relations of Democracy, Liberalism and War". Teoksessa **Barkawi**, Tarak & Mark **Laffey** (ed.) *Democracy, Liberalism and War. Rethinking the Democratic Peace Debate*. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers. Ss. 1–23.
- Buchan**, Bruce (2002) "Explaining War and Peace: Kant and Liberal IR Theory". *Alternatives*, Vol.27 No.4, 407–428.
- Cameron**, Fraser (2002) *US Foreign Policy after the Cold War. Global Hegemon or Reluctant Sheriff?* London: Routledge.
- Chan**, Steve (1984) "Mirror, Mirror on the Wall... Are the Freer Countries More Pacific?". *Journal of Conflict Resolution*, Vol.28 No.4, 617–648.
- Doyle**, Michael W. (1983a) "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs". *Philosophy and Public Affairs*, Vol.12 No.3, 205–235.
- Doyle**, Michael W. (1983b) "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part II". *Philosophy and Public Affairs*, Vol.12 No.4, 323–353.
- Doyle**, Michael W. (1995) "Liberalism and World Politics Revisited". Teoksessa **Kegley**, Charles W. (ed.) *Controversies in International Relations Theory. Realism and the Neoliberal Challenge*. New York: St. Martin's Press. Ss. 83–106.
- Duvall**, Raymond & Jutta **Weldes** (2001) "The International Relations of Democracy, Liberalism, and War: Directions for Future Research". Teoksessa **Barkawi**, Tarak & Mark **Laffey** (ed.) *Democracy, Liberalism and War. Rethinking the Democratic Peace Debate*. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers. Ss. 195–208.
- Fukuyama**, Francis (1992) *Historian loppu ja viimeinen ihminen*. Porvoo: WSOY.
- Gaddis**, John Lewis (2002) Yhdysvaltojen suurstrategia. *Ulkopolitiikka* 4, 23–30.
- Gleditsch**, Nils Petter (1992) "Democracy and Peace". *Journal of Peace Research*, Vol. 29 No.4, 369–376.

- Haapanen**, Pirkko (1996) "Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan". Teoksessa **Palonen**, Kari & Hilikka **Summa** (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. Ss. 23–50.
- Harle**, Vilho (1991) *Hyvä, paha, ystävä, vihollinen*. Jyväskylä: Rauhankirjallisuuden edistämisseura ry.
- Henderson**, Errol A. (1999) "Neoidealism and the Democratic Peace". *Journal of Peace Research*, Vol.36 No.2, 203–231.
- Henderson**, Errol A. (2002) *Democracy and War: The End of an Illusion?* Lynne Rienner Publishers.
- Ikenberry**, G. John (2002) *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ikenberry**, G. John & Charles A. **Kupchan** (1990) "The Legitimation of Hegemonic Power". Teoksessa **Rapkin**, David P. (ed.) *World Leadership and Hegemony*. International Political Economy Yearbook, Vol. 5. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers. Ss. 49–69.
- Jervis**, Robert (2003) "The Compulsive Empire". *Foreign Policy*, July/August, 83–87.
- Johannesson**, Kurt (1990) *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm: Norstedts.
- Kacowicz**, Arie M. (1995) "Explaining Zones of Peace: Democracies as Satisfied Powers?". *Journal of Peace Research*, Vol.32 No.3, 265–276.
- Kant**, Immanuel (1989) *Ikuisen rauhaan. Valtio-oikeudellinen tutkielma*. 3. painos. Saksankielinen alkuteos *Zum ewigen Frieden* (1795). Suom. Jaakko Tuomikoski. Hämeenlinna: Karisto.
- Kaplan**, Lawrence F. & William **Kristol** (2003) *The War over Iraq. Saddam's Tyranny and America's Mission*. San Francisco: Encounter Books.
- Kuusisto**, Riikka (1996) "Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa". Teoksessa **Palonen**, Kari & Hilikka **Summa** (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. Ss. 267–291.
- Kuusisto**, Riikka (1998) *Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikka Persianlahdella ja Bosniassa*. Rauhantutkimus tänään XV. Suomen Rauhantutkimusyhdistys & Suomen Rauhanpuolustajat. Like.
- Kuusisto**, Riikka (2001) "Terrorismin vastaisen sotamme perusteluista". *Kosmopolis*, Vol.31 No.3, 79–86.
- Käkönen**, Jyrki (2002) "Arvojen politiikasta reaali politiikkaan". Teoksessa **Laitinen**, Kari (toim.) *Valtapolitiikan ajattomuus? Maailmanpolitiikan tulkintoja 11.9. jälkeen*. Tampere: Studia Politica Tamperensis 10. Ss. 49–62.

- Mandelbaum**, Michael (2002) *The Ideas That Conquered the World. Peace, Democracy, and Free Markets in the Twenty-First Century*. Oxford: PublicAffairs Ltd.
- Maaz**, Zeev & Bruce **Russett** (1993) "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946–1986". *American Political Science Review*, Vol.87 No.3, 624–638.
- Mänty**, Samppa (2002) "Amerikkalainen kutsumus". *Ulkopolitiikka* 3, 92–100.
- Owen**, John M. (1994) "How Liberalism Produces Democratic Peace". *International Security*, Vol.19 No.2, 87–125.
- Palonen**, Kari & Hilikka **Summa** (1996) "Johdanto: Retorinen käänne?" Teoksessa **Palonen**, Kari & Hilikka **Summa** (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. Ss. 7–19.
- Peceny**, Mark (1995) "Two Paths to the Promotion of Democracy During U.S. Military Interventions". *International Studies Quarterly*, Vol.39 No.3, 371–401.
- Perelman**, Chaïm (1982) *The Realm of Rhetoric*. Notre Dame: University of Notre Dame Press. (Alkuperäisteos *L'empire rhétorique: rhétorique et argumentation* vuodelta 1977.)
- Perelman**, Chaïm & Lucie **Olbrechts-Tyteca** (1971) *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press. (Alkuperäisteos *La nouvelle rhétorique: traité de l'argumentation* vuodelta 1958.)
- Petman**, Jarna (2003) "Irakin sota, hegemonia ja kansainvälinen oikeus". *Kosmopolis*, Vol.33 No.2, 11–32.
- Rose**, Gideon (2000) "Democracy Promotion and American Foreign Policy: A Review Essay". *International Security*, Vol.25 No.3, 186–203.
- Russett**, Bruce (1993) *Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-Cold War World*. Princeton: University Press
- Schonberg**, Karl K. (2001) "Paradigm Regained: The New Consensus in US Foreign Policy". *Security Dialogue*, Vol.32 No.4, 439–452.
- Siverson**, Randolph M. (1995) "Democracies and War Participation: In Defense of the Institutional Constraints Argument". *European Journal of International Relations*, Vol.1 No.4, 481–489.
- Smith**, Tony (1994) *America's Mission. The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*. Princeton: Princeton University Press.
- Summa**, Hilikka (1996) "Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus". Teoksessa **Palonen**, Kari & Hilikka **Summa** (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. Ss. 51–83.

- Thompson**, William R. (1996) "Democracy and Peace: Putting the Cart Before the Horse?" *International Organization*, Vol.50 No.1, 141–174.
- Vanhanen**, Tatu (2000) "A New Dataset for Measuring Democracy, 1810–1998". *Journal of Peace Research*, Vol.37 No.2, 251–265.
- Weede**, Erich (1984) "Democracy and War Involvement". *Journal of Conflict Resolution*, Vol.28 No.4, 649–664.
- Yrjönsuuri**, Mikko (2003) *Roistovaltion raunioilla. Filosofinen arvio Irakin sodasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Sähköiset dokumentit

- Foss & Foss & Trapp Chaim Perelman** [WWW-dokumentti]. <www.willamette.edu/cla/rhetoric/courses/argumentation/Perelman.htm> Luettu 8.3.2004.
- Karatnycky**, Adrian (2003) *Gains for Freedom Amid Terror and Uncertainty*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2004/essay2004.pdf>> Luettu 10.12.2004.
- Szayna & Byman & Bankes & Eaton & Jones & Mullins & Lesser & Rosenau** (2001) *The Emergence of Peer Competitors: A Framework for Analysis*. [WWW-dokumentti] <<http://www.rand.org/publications/MR/MR1346/MR1346.appc.pdf>> Luettu 06.06.2003.
- National Security Council** (17.9.2002) *The National Security Strategy of the United States of America*. [WWW-dokumentti] <<http://www.whitehouse.gov/nsc/nssintro.html>> Luettu 8.12.2004.

Presidenttien puheet

William J. Clinton

- Clinton**, William J. (20.1.1997) *Second Inaugural Address*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.bartleby.com/124/pres65.html>> Luettu 10.2.2004.
- Clinton**, William J. (4.2.1997) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate3.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=10746529114+13+0+0&WAISaction=retrieve>> Luettu 10.2.2004.
- Clinton**, William J. (31.5.1997) *Remarks at the United States Military Academy Commencement Ceremony in West Point, New York*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate5.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=106637398322+25+0+0&WAISaction=retrieve>> Luettu 10.2.2004.
- Clinton**, William J. (9.12.1997) *Remarks Celebrating the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights in New York City*. [WWW-dokumentti].

<<http://frwebgate4.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=10727712500+0+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (27.1.1998) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate6.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=10549798567+5+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (3.3.1998) *Remarks at the 75th Anniversary Celebration of Time Magazine in New York City*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate2.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=107240300596+1+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (21.9.1998) *Remarks to the Opening Session of the 53d United Nations General Assembly in New York City*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate3.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=10960972+29+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (19.1.1999) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate2.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=106308299250+8+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (26.2.1999) *Remarks on United States Foreign Policy in San Francisco*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate6.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=107530100123+17+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (27.1.2000) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate1.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=10661224848+8+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (14.8.2000) *Remarks at a National Democratic Institute Luncheon in Los Angeles*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate3.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=11066531372+0+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

Clinton, William J. (8.12.2000) *Remarks at the University of Nebraska at Kearney, Nebraska*. [WWW-dokumentti]. <<http://frwebgate5.access.gpo.gov/cgi-bin/waisgate.cgi?WAISdocID=108628401463+21+0+0&WAISaction=retrieve>>
Luettu 10.2.2004.

George W. Bush

Bush, George W. (20.1.2001) *First Inaugural Address*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.bartleby.com/124/pres66.html>> Luettu 10.2.2004.

- Bush**, George W. (27.2.2001) *Address Before a Joint Session of the Congress on Administration Goals*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2001_presidential_documents&docid=pd05mr01_txt-15> Luettu 10.2.2004.
- Bush**, George W. (17.7.2001) *Remarks at the World Bank*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2001_presidential_documents&docid=pd23jy01_txt-7> Luettu 8.10.2004.
- Bush**, George W. (29.1.2002) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2002_presidential_documents&docid=pd10jn02_txt-5> Luettu 10.2.2004.
- Bush**, George W. (1.6.2002) *Commencement Address at the United States Military Academy in West Point, New York*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2002_presidential_documents&docid=pd10jn02_txt-5> Luettu 8.10.2004.
- Bush**, George W. (28.1.2003) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2003_presidential_documents&docid=pd03fe03_txt-6> Luettu 10.2.2004.
- Bush**, George W. (26.2.2003) *Remarks to the American Enterprise Institute Annual Dinner*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2003_presidential_documents&docid=pd03mr03_txt-12> Luettu 8.10.2004.
- Bush**, George W. (6.11.2003) *Remarks on the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2003_presidential_documents&docid=pd10no03_txt-18> Luettu 8.10.2004.
- Bush**, George W. (19.11.2003) *Remarks at Whitehall Palace in London, United Kingdom*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2003_presidential_documents&docid=pd24no03_txt-21> Luettu 8.10.2004.
- Bush**, George W. (20.1.2004) *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd26ja04_txt-10> Luettu 10.2.2004.
- Bush**, George W. (22.1.2004) *Remarks in Roswell, New Mexico*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd26ja04_txt-15> Luettu 8.10.2004.

Bush, George W. (2.6.2004) *Commencement Address at the United States Air Force Academy in Colorado Springs, Colorado*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd07jn04_txt-14> Luettu 8.10.2004.

Bush, George W. (16.8.2004) *Remarks in Traverse City, Michigan*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd23au04_txt-10> Luettu 8.10.2004.

Bush, George W. (21.9.2004) *Remarks to the United Nations General Assembly in New York City*. [WWW-dokumentti]. <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd27se04_txt-16> Luettu 8.10.2004.

Bush, George W. (20.1.2005) *Second Inaugural Address*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/01/20050120-1.html>> Luettu 25.1.2005.